RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Första kammaren. Nr 37.

Lördagen den 24 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, nr 127, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande under gårdagen bordlagda ärenden, nämligen konstituti-ous utskottets utlåtanden nr 26 och 27, bevillningsutskottets betänkande nr 57, ävensom lagutskottets utlåtande nr 38.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 21 och 22 i denna månad bordlagda utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 8—11, 14, 16, 17, 21, 27—36, 42, 43, 51, 64, 74 och 77 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 av §§ 9—11, 15, 24, 28, 35, 36, 56, 66 och 78 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, av §§ 6—8, 10, 14, 34 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 och av §§ 3—5, 8, 13, 14, 20, 25—27, 31—33, 38—40, 59, 61 och 62 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 m. m., jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till Riksdagen avlåten proposition, nr 185, däri Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag:

dels till lag om ändrad lydelse av §§ 8—11, 14, 16, 17, 21, 27—36, 42, 43, 51, 64, 74 och 77 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

dels till lag om ändrad lydelse av §§ 9—11, 15, 24, 28, 35, 36, 56, 66 och 78 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

dels till lag om ändrad lydelse av §§ 6—8, 10, 14, 34 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

dels till lag om ändrad lydelse av §§ 3—5, 8, 13, 14, 20, 25—27, 31—33, 38—40, 59, 61 och 62 i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

dels slutligen till stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige samt å allmän rådstuga.

I sammanhang med propositionen hade utskottet till behandling förehaft jämväl följande med anledning av densamma väckta motioner, nämligen

dels motionerna inom *Första kammaren:*

nr 139 av herr *Karl Johan Ekman,*

nr 143 av herr *Bäckström,*

nr 156* av herrar *Gerhard Magnusson* och *Jan Erik Berglund,*

nr 157 av herr *Meurling,*

nr 158 av herr *von Mentzer* m. fl.,

nr 159 av herr *von Mentzer* m. fl.,

nr 160 av herr *Hult;*

dels motionerna inom *Andra kammaren:*

nr 300 av herr *Carlson* i Herrljunga,

nr 324 av herr *Säfstrand,*

nr 335 av herr *J. E. Berglund* m. fl.,

nr 353 av herr *Räf,*

nr 354 av herr *Hage* m. fl.

Tillika hade utskottet i detta sammanhang till behandling upptagit motionen nr 33 i Första kammaren av herr *Meurling.*

Vid föredragningen av utlåtandet begärdes ordet av

Herr Ekman, Karl Johan, som yttrade: I fråga om föredragningssättet hemställes,

att utlåtandet föredrages punktvis samt vart och ett av de i punkten 1:o) framlagda författningsförslagen för sig paragrafvis, med

slutstadgande, ingress och rubrik sist, varefter utskottets yttrande i punkten föredrages;

att vid behandlingen av utskottets förslag i punkten 1:o a) § 8 överläggningen må omfatta författningsförslagen i deras helhet;

att förslagens text ej må behöva uppläsas i andra delar än sådana, beträffande vilka uppläsning begäres;

att, för den händelse ett eller flera av författningsförslagen komma att i någon del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas;

samt att utskottet bemyndigas vidtaga de ändringar i numreringen av paragrafer och moment, som kunna föranledas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1.

Utskottet hade i denna punkt på anförda skäl hemställt, att Riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 185 jämte i samband därmed stående motioner måtte för sin del antaga lagar i nedan omförmälda ämnen av den lydelse utskottets utlåtande utvisade.

Mom. a).

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 8—11, 14, 16, 17, 21, 23, 27—36, 42, 43, 51, 64, 65, 74, och 77 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 8.

Herr von Bahr: Herr talman, mina herrar! Nu gällande §§ 8, 9 och 10 i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet hava såsom bekant följande lydelse: 8 §. »En var välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av en kommun samt enligt § 57 förbunden att till kommunen erlägga skatt och icke häftar för oguldna kommunalutskylder, skall, under iakttagande av de närmare bestämmelser, som § 9 innehåller, vara berättigad att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut.

Enahanda rättighet tillkommer bolag.»

9 §. »För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse.

För fastighet, som innehaves av landbo eller arrendator, röstar innehavaren.

Ej må för samfälld egendom mer än en person talan i kommu-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

nalstämma föra. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarna i boet ombud utse. — — — —»

10 §. »I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga röstberättigade; men i överläggningar och beslut över ärenden, som angå endast i mantal satt jord, må ej andra taga del än de, som sådan jord innehava.»

I den kungl. propositionen föreslås nu med tillstyrkan av konstitutionsutskottet sådana ändringar i dessa paragrafers ordalydelse,

att i *§ 8* den bolag tillkommande rösträtt borttagits och att rösträtten för oskiftat bo, som enligt § 9 utövas av delägarnes i boet ombud, inskränkts till oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes;

att i § *9* den omyndig nu tillkommande rösträtten borttagits, och att föreskrift lämnats därom, att den myndige delägaren eller de myndige delägarnes ombud äga att utöva det oskiftade dödsboets rösträtt;

samt att i *§ 10* föreskrifter lämnats om, huru bolag, omyndig och oskiftat bo, vilka bibehållits vid sin rösträtt i ärende, som endast angår i mantal satt jord, skola samma rösträtt utöva.

Herr statsrådet ställer i detta sammanhang även i utsikt en utsträckning av den kommunala rösträtten, vilken fråga enligt statsrådets förmenande tränger sig fram i förgrunden och förklaras ingalunda få anses slutgiltigt löst genom den normering av denna rösträtt, som ägde rum så sent som år 1909.

Enligt den kungl. propositionen har förslaget om borttagandet av rösträtt i kommunala angelägenheter för bolag, omyndig och oskiftat dödsbo betingats av, såsom föredragande departementschefen uttrycker sig, personlighetsprincipens grundläggande betydelse för den kommunala rösträtten samt av skattskyldighetens egenskap att allenast utgöra ett rösträttsstreck eller en mätare av rösträttens omfång och att sålunda icke längre kunna betraktas såsom en grund för kravet på rösträtt, under det att enligt hittills gällande betraktelsesätt skyldigheten att bidraga till kommunens utgifter och rösträttigheten utgöra varandras villkor och förutsätta varandra, varav följt, att bolagen och övriga nu förevarande rättssubjekt, vilka äro skattskyldiga och förpliktade att lämna bidrag till kommunens utgifter, tillförsäkrats rösträtt inom samma kommun.

Frågan om bolagsrösträttens vara eller icke vara kan således sägas vara beroende av, huruvida den ena eller den andra av de sålunda omförmälda principerna beträffande utövandet av rösträtt bör läggas till grund för lagstiftningen, och härom kan man ju nu, likasom vid flerfaldiga föregående tillfällen, då frågan varit på tal inom Riksdagen, i oändlighet tvista, säkerligen utan utsikt för den ena meningsriktningen att kunna övertyga den andra, och tror jag, att det under sådana förhållanden icke lönar sig mycket att allt för vidlyftigt uttänja diskussionen. För egen del är jag av den meningen, att lagens grundåskådning icke står i överensstämmelse med de föreslagna lagändringarna, och att åtminstone icke för närvarande rättelse kan an-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

ses erforderlig i fråga om lagens principer, och är det av sådan anledning en del ledamöter i konstitutionsutskottet jämte undertecknad anfört reservation mot utskottets tillstyrkande beslut i fråga om ändring av ovan nämnda lagparagrafer. De år 1909 beträffande den kommunala rösträtten vidtagna lagändringar hava visserligen modifierat dessa principer genom ändrad röstskala, men den grundläggande principen, enligt vilken rösträtt och skattskyldighet äro varandras förutsättningar, står orubbad kvar, och härav är bolagsrösträtten allenast en naturlig konsekvens. Vill man införa den i kungl. propositionen förordade personlighetsprincipen, blir därav åter enligt mitt förmenande en annan lika naturlig konsekvens, nämligen kravet på en och endast en röst för var och en röstberättigad, och för en sådan lagändring i fråga om rösträtt i kommunala angelägenheter äro vi väl, hoppas jag, ännu på lång tid icke mogna.

Det må i detta sammanhang framhållas, att frågan om upphävande av den rösträtt, som utövas för bolag, omyndig och samfälld egendom, upptagits till prövning såväl i samband med 1907 års rösträttsreform som vid 1908, 1911 och 1912 års riksdagar, utan att densamma vunnit Riksdagens godkännande, och det kan väl även med allt fog begäras, att de grunder för utövandet av den kommunala rösträtten, som så nyligen blivit efter utslitande debatter i sammanhang med utsträckningen av den politiska rösträtten fastslagna, må ännu en tid få stå orubbade. Skola i en framtid förändringar härutinnan vidtagas, föreställer jag mig, att detta bör ske i samband med en omläggning av den kommunala självstyrelsen och alldeles särskilt i sammanhang med en inskränkning i den kommunala beskattningsrätten, som då skulle ställas under skarpare kontroll av statsmakterna. Ett sådant kringgärdande av den kommunala självstyrelsen, där makt och ansvar utan personlighetsprincipens allt för kraftiga ingripande stått i gott förhållande till varandra, har emellertid ännu icke visat sig vara av behovet påkallat, och torde det därför utan olägenhet kunna tills vidare anstå med nya reformer på det lagstiftningsområde, varom nu är fråga.

Anmärkningsvärt torde även vara — på sätt den kungl. propositionen bifogade statistiska uppgifter närmare utvisa — huru liten del av rikets hela i röstlängd uppförda röstetal belöper sig på bolagens m. fl. rösträttssiffror. Å landsbygden endast 3,6 % och i städerna allenast 3,4 %, i Stockholm 2,7 % av hela röstetalet, och då är enligt samma statistik även statliga myndigheter och inrättningar, kommunala myndigheter och inrättningar, föreningar för ekonomisk verksamhet, andra föreningar och stiftelser m. fl., vilka säkerligen allenast undantagsvis begagna sig av sin rösträtt, räknade till bolag. All utredning saknas även i fråga om den utsträckning, vari denna rösträtt utövats. Något nedtryckande bolagsvälde kan således ingalunda sägas förekomma i vårt land, helst om man betänker, att ett aldrig så stort bolag, vilket måhända bestrider större delen av kommunens utgifter, inom samma kommun icke förfogar över mer än 40 röster,

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

ett röstetal som lätt uppnås av tre eller fyra av de i bolagets tjänst anställda arbetarne.

Såsom stöd för den föreslagna reformen åberopas särskilt lagstiftningen i en del främmande länder, varför närmare redogöres å sid. 45—47 i den kungl. propositionen. Denna redogörelse är mycket intressant men hade onekligen varit mera upplysande, om däri även förekommit uppgifter angående kommunernas inom samma främmande länder olika beskattningsrätt och handlingsfrihet i övrigt, så att även härutinnan en jämförelse med vårt land hade kunnat äga rum. När man nu känner, huru tämligen oinskränkt denna beskattningsrätt är i Sverige, under det att i utlandet samma beskattningsrätt merändels är betydligt kringskuren och ställd under skarp kontroll av statsmyndigheterna, förlorar den lämnade redogörelsen till stor del sin betydelse för att giva ytterligare stöd åt mitt förut gjorda uttalande, att en utsträckning av den kommunala rösträtten endast kan ske i sammanhang med en inskränkning av den kommunala beskattningsrätten och dess sättande under skärpt kontroll.

I den kungl. propositionen framhålles vidare, på sätt jämväl åberopas af förutvarande motionärer i nu föreliggande frågor, att juridiska personers rösträtt skulle stå i strid mot innebörden i valen till landstingen, vilka numera fått en övervägande politisk karaktär. I denna fråga yttrar 1911 års konstitutionsutskott sig på följande sätt: »Utskottet kan för sin del ej finna att, även om dessa val ansåges hava en övervägande politisk karaktär, det i detta förhållande skulle föreligga några principiella hinder för juridiska personers rösträtt. I den mån valen till landstingen äro av politisk innebörd, så tillvida som landstingen bilda valkorporationer till Första kammaren, grundlägger bland annat även juridiska personers rösträtt den karaktärsskillnad mellan kamrarna, som 1866 års representationsreform sökte åvägabringa genom att i Första kammaren särskilt bereda en representation för de kommunala intressena, sådana dessa framgå ur bestående kommunala förhållanden, och häri vill jag för min del till alla delar instämma. Man torde ej heller böra alltför starkt betona landstingsmannavalens och den kommunala rösträttens politiska betydelse, utan även behålla i minnet denna rösträtts inflytande på det kommunala livet i övrigt och därmed förenade olika och mångahanda praktiska intressen, för vilkas reglerande de juridiska personerna icke böra undanhållas rätt att i mån af befogenhet verka.

Herr talman, då de föreslagna lagförändringarna i fråga om juridiska personers rösträtt sålunda åsyfta rubbning i de principer, som ligga till grund och äro utmärkande för gällande kommunalförfattningar och där stadgad kommunal självstyrelse, får jag på skäl, som jämväl i övrigt blivit av mig anförda, yrka bifall till den av mig m. fl. vid punkt 1) av utskottets hemställan anförda reservationen och sålunda hemställa, att Kungl. Maj:ts proposition och de i ämnet väckta motioner, i vad de avse §§ 8, 9 och 10, nu närmast §

8, i kungl. förordningen om kommunalstyrelse å landet, icke må av kammaren bifallas.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

Herr Mannheimer: Ehuru denna fråga nog kunde behöva ordentligt genomdiskuteras på grund av sin principiella innebörd, så måste man dock vid denna tid av riksdagen samt med denna långa och innehållsrika föredragningslista inskränka sig till att endast i allra största korthet motivera utskottets förslag.

Utskottsmajoriteten har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, varigenom den opersonliga rösträtten skulle borttagas ur kommunalförordningarna, med endast det undantag, att den skulle bibehållas då frågor förekommo, som röra endast i mantal satt jord. Denna fråga om den opersonliga rösträtten är en av dem, som måste komma tillbaka intill dess den vunnit sin lösning. Till denna övertygelse måste man komma, då man ser, huru denna fråga allt från tiden närmast efter våra kommunallagars antagande varit föremål för Riksdagens prövning och huru ända till våra dagar densamma framkommit gång på gång. Redan så tidigt som vid 1867 års riksdag antog Andra kammaren ett förslag till sådan ändring i förordningen, att bolag icke skulle äga rösträtt, utan att rösträtt i stället skulle tillkomma delägarne däri, var och en efter proportionerlig fördelning av bolagets taxerade inkomst, och till stöd för denna förändring, som understöddes av så konservativa män som greve Sparre och professor Sigurd Ribbing, framhölls i främsta rummet att endast personer kunde äga sådana rättigheter, som här vore i fråga, och att därför hela det stadgande, som vid bolag fäste rättigheter, vore ett principiellt oting. Frågan var sedan före vid 1868 års riksdag, vid vilken väcktes åtskilliga förslag, som gingo ut på ändringar, i syfte att rösträtt icke finge utövas för omyndigs egendom, aktiebolag eller oskiftat bo, men förslagen föranledde icke någon åtgärd. I samband med de yrkanden om kommunala röstskalans begränsning, som sedermera med allt större skärpa framställdes inom Riksdagen, väcktes också vid åtskilliga tillfällen ånyo frågan om avskaffande av de opersonliga rösterna. Sådana förslag framkommo 1884, 1893, 1899, 1907, 1908, 1911 och 1912. Och vid flera av dessa tillfällen antogs av Andra kammaren förslag i sådant syfte.

Innan den kommunala rösträtten blev så reducerad, som skedde genom den senaste rösträttsreformen, kan man väl förstå det starka motstånd, som förslag att rubba bolagens starka maktställning inom kommunerna måste väcka. Men då bolagens makt, såsom den siste talaren erinrade, numera blivit så reducerad, borde redan på denna grund kunna väntas, att motståndet i denna fråga upphörde. Oegentligheten i att bolag och andra juridiska personer hava rösträtt har också, på sätt i den kungl. propositionen framhålles, framträtt allt klarare, sedan till följd av den kommunala röstskalans begränsning livaktigheten och intresset stegrats vid de kommunala valen. Man har allt allmännare insett, att utövandet av de medborgerliga befo-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

genheterna inom kommunen, i främsta rummet då det är fråga om val, förutsätter en personlig prövning och en personlig ställning till de aktuella brännande frågorna. En sådan prövning och ett sådant ställningstagande kunna icke finnas hos opersonliga samfälligheter, utan endast hos medborgarne. Detta medgives ock av alla, då det är fråga om t. ex. politiska val. Men detsamma torde nog även gälla de kommunala valen, t. ex. val av stadsfullmäktige och landstingsmän, i all synnerhet numera, sedan den proportionella valmetoden införts, som även vid nämnda val tvingar valmännen att fördela sig på olika partier. Och det beror ju på en personlig åskådning och övertygelse, till vilket parti man ansluter sig. Men någon sådan åskådning eller övertygelse kan uppenbarligen icke en juridisk person hava. Vad sålunda framhållits är ingalunda inskränkt endast till val, utan det vinner även tillämpning vid tillfällen, då det gäller kommunala frågor i allmänhet. Den ståndpunkt man intager i många av de inom kommunen förekommande frågorna, t. ex. nykterhetsfrågan och frågor om den jordpolitik kommunen bör följa, är ju beroende på ens allmänna politiska ståndpunkt, och någon sådan kan icke en juridisk person bestå sig med. Ur principiell synpunkt måste man därför, så tycker åtminstone jag, underkänna den opersonliga rösträtten.

Men denna rösträtt leder också till, att begränsningen av en persons röster till högst 40 röster, som kommunalförordningen avser, blir illuderad, ävensom till att bestämmelsen om att ingen må utöva rösträtt för mera än *en* annan person på grund av fullmakt icke kan upprätthållas, när det blir fråga om bolagen. Därigenom att en röstägande kan bestämma över majoriteten i ett eller flera bolag, kan hans inflytande i kommunen bliva avsevärt mycket större än den stadgade begränsningen till 40 röster avser att medföra; och den omständigheten, att en person kan få rösta såsom ombud för huru många bolag som helst, leder till att agitationen för insamling av fullmakter från bolag tagit en omfattning, som ofta känts stötande och som man velat förekomma i avseende å den personliga rösträtten, såsom bekant, genom bestämmelsen att ingen må på grund av fullmakt rösta för mer än *en* annan röstägande. Att denna princip blir upphäfd i fråga om bolagen, ligger i sakens natur, det kan ju icke ordnas på annat sätt. Den ivriga agitation för insamling av fullmakter från bolag, som, sedan den nya rösträttsreformen infördes, förekommit, har emellertid än mera än förut fäst uppmärksamheten på oegentligheten av den opersonliga rösträtten.

Detta har föranlett och, efter vad utskottsmajoriteten funnit, på fullgoda skäl föranlett Kungl. Maj:t att nu, då frågan upptagits i anledning av skrivelse från Riksdagen rörande ändringar i de kommunala författningarna, även upptaga denna fråga, varvid Kungl. Maj:t kommit till den uppfattningen, att den opersonliga rösträtten bör upphävas.

Jag ber att få sluta med det, varmed jag började, att denna fråga

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

på grund av sin principiella innebörd är av den natur, att den kan väntas att återkomma riksdag efter riksdag, intill dess den blivit löst, och då är blott frågan den, huruvida verkligen bolagen såsom sådana kunna hava något så stort intresse av sin nuvarande kommunala rösträtt, att de på grund därav böra motsätta sig det kungl. förslaget i den punkt, som här avhandlas. Det förefaller mig, då sakläget är sådant det är, att denna rösträtt för dem icke kan vara av någon vidare betydelse och att det därför vore klokt att nu antaga Kungl. Maj:ts förslag.

Jag får därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr Mannheimer nämnde nyss, att frågan om bolags och omyndigs rösträtt är av den principiella innebörd, att den måste komma tillbaka riksdag efter riksdag, intill dess den vunnit sin lösning. Detta uttalande giver mig så mycket större anledning att nämna några ord om frågans principiella innebörd.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har uti motiveringen till den kungl. propositionen fullkomligt riktigt uttalat, att de nu gällande kommunalförordningarna vila på den principen, att *skattskyldighet i en kommun medför rösträtt i densamma samt att skattskyldigheten* (nämligen så långt den 40-gradiga skalan det medgiver) *utgör måttstock för det inflytande, som tillkommer en var särskild röstägande.*

Denna princip uttalades även tydligt och bestämt av de kommitterade, som förberedde 1862 års kommunallagstiftning. Den tanke, som låg till grund för deras förslag och som uppbär hela vår kommunallagstiftning, är denna, att *skyldighet till bidrag till kommunens kassa* och *rösträttighet* enligt regeln utgöra varandras villkor och förutsätta varandra.

Herr statsrådet vill nu göra gällande en ny princip, som han benämner *personlighetsprincipen.* Enligt herr statsrådets mening måste *personligheten* anses vara grundläggande för den kommunala rösträtten; bakom varje röst bör nämligen stå en person, som låter sin röstgivning bestämmas av sin efter moget öfvervägande bildade *personliga* uppfattning i de kommunala angelägenheterna.

Jag måste bekänna, att jag har svårt att förstå, vad detta dunkla uttryck innebär. Menar herr statsrådet, att den rösträtt, som utövas för bolag och omyndiga, icke kan vara grundad på personlig övertygelse, så vill jag svara, att *bakom varje röst, som avgives för ett bolag eller en omyndig, både kan och bör* stå en person, som låter sin röstgivning bestämmas av sin efter moget övervägande bildade *personliga* uppfattning i de kommunala angelägenheterna. För den omyndige är det förmyndaren, för bolagen är det deras ledande män, som hava att bilda sig en sådan personlig uppfattning av de kommunala frågornas innebörd och att rösta därefter. Varken bolagen eller de omyndiga äro döda ting, för vilka röstgivningen är någonting dött och opersonligt, utan här liksom inom det mänskliga li-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

vets alla områden är det de *personliga* krafterna, som äro de drivande och verksamma.

Menar åter herr statsrådet, att den rösträtt, som utövas för bolag och omyndiga måste betraktas såsom en anomali, därför att dessa bolag och omyndiga icke kunna räknas in i den ena eller andra gruppen av sinsemellan stridande partier eller därför att de icke, såsom andra röstägande, i och för sig kunna åsättas etiketten högermän, vänstermän, sparsamhetsvänner, nykterhetsvänner o. s. v., så vill jag svara, att jag tror, att det skulle vara till gagn, om lagstiftningen i dessa frågor *icke inrättades efter partisynpunkter*, utan efter de verkligt bärande intressena i våra kommuner. Det kan mycket väl hända, att en förmyndare eller den ledande mannen i ett bolag kunde finna sig föranlåten att, såsom ansvarig för den omyndiges eller för bolagets ekonomi, rösta emot ett anslag, som han eljest personligen icke skulle haft någonting emot. Men detta betyder icke, att han i ena fallet röstar *personligt* och i det andra fallet *opersonligt*; utan det betyder, att han, då han har andras medel om händer, röstar under ett ännu större *personligt ansvar*, än måhända eljest blivit fallet eller han såsom partiman varit frestad till.

Jag kan sålunda icke finna, att herr statsrådets framhållande av att bakom varje röst bör stå en *personlig uppfattning* kan föranleda därtill, att rösträtten för bolag och omyndiga skulle upphävas.

Herr statsrådet har vidare till stöd för sin ståndpunkt härutinnan åberopat främmande lagstiftning.

Exemplet från *Finland* får väl därvid lämnas alldeles ur räkningen, ty herr statsrådet upplyser själv i den kungl. propositionen, att det i Finland ännu så länge förhåller sig alldeles som hos oss, att rösträtt tillkommer åtminstone inhemskt bolag, att för omyndig röstar förmyndaren och att för oskiftat bo röstas genom ombud.

I *Norge* förekommer allmän och lika kommunal rösträtt. Bolag och andra juridiska personer samt omyndiga äro uteslutna. Men därvid är väl att märka, att kommunalförvaltningen i Norge är ordnad på ett helt annat sätt än hos oss. Där finnas icke några beslutande kommunalstämmor. Kommunernas beslutanderätt utövas där såväl på landet som i städerna av valda korporationer. Vart *herred* på landet (i regeln sammanfallande med prästgället) skall hava ett representantskap av 12—48 medlemmar och ett av och bland dettas medlemmar valt *förmanskap*, bestående av en fjärdedel av representantförsamlingen, så framt icke nyligen någon ändring härutinnan skett. Allmänhetens deltagande i de kommunala angelägenheterna inskränker sig till val av representanter, och valen äro proportionella, ifall yrkande därom göres av ett visst antal röstägande. Därtill kommer, att amtmannen utövar en ganska effektiv kontroll över förvaltningen. Han äger att när som helst taga del av förmanskapets protokoll. Han granskar vidare alla beslut, som fattas av representantförsamlingen, d. v. s. i frågor av större vikt. Äro två tredjedelar av representanterna eniga om beslutet och icke heller amtman-

nen finner något att erinra mot detsamma, blir beslutet giltigt. Är pluraliteten mindre eller ogillar amtmannen beslutet, skall saken åter företagas till behandling av representantförsamlingen. Äro då $^2/_3$ av församlingen eniga om beslutet, är det utan vidare giltigt. I annat fall kan minoriteten med enkel röstövervikt påkalla ärendets hänskjutande till regeringen, som då ogillar eller fastställer beslutet.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

I *Danmark* utövas likalades den kommunala beslutanderätten i socknar och städer genom *representationer*, valda på ungefär enahanda sätt som i Norge.

Vad de stora kulturländerna angår, så ligga ju *Frankrike* och *England* oss mera fjärran, vad formerna för det kommunala livet angår, men i de med oss närbesläktade staterna *Tyskland* och *Österrike* äga i allmänhet jämväl juridiska personer kommunal rösträtt.

Det stöd, herr statsrådet för sitt förslag velat finna i den utländska lagstiftningen, måste sålunda betecknas såsom synnerligen svagt. Och enahanda måste omdömet bliva om det bevis för reformens nödvändighet, som herr statsrådet sökt åstadkomma genom den vid statsrådsprotokollet fogade statistiska utredningen.

Sammanlagda antalet i röstlängd upptagna aktiebolag och andra samfälligheter är för städerna 1,3 % och för landsbygden 1,4 % av alla röstberättigade, och deras röstetal resp. 3,4 % och 3,6 % av sammanlagda röstetalet för hela riket. Stärbhusen voro talrikare, men vid dem har herr statsrådet icke heller velat röra. Siffrorna för de omyndiga återigen äro synnerligen låga. För städerna är antalet 1,4 % och röstetalet 0,6 % och för landsbygden är antalet 0,2 % och röstetalet 0,1 %. Man kan väl knappast prestera något starkare bevis för obehövligheten av hela denna rösträttsreform. Herr talman, jag yrkar avslag å förevarande paragraf.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag skall icke uppehålla kammarens tid med något längre anförande och försvar för Kungl. Maj:ts förslag, utan blott säga några ord.

Jag förstår mycket väl, att kammaren icke är beredd att nu gå med på denna reform. Det står här mot varandra två principer, såsom den förste talaren; sade och som också vidare utvecklats av den siste ärade talaren; de talarne hylla den ena principen, jag den andra, personlighetsprincipen. Det torde icke vara särskild anledning att så mycket gå in på dessa principer, ehuruväl det kunde ha ett visst åtminstone teoretiskt intresse att härom öppna diskussion. När den siste ärade talaren emellertid frågade, vad som menades med mitt uttalande i propositionen, att den kommunala rösträtten borde utövas på grund av personlig övertygelse, och undrade i vilken riktning jag ansåg, att icke bolag och andra samfälligheter eller juridiska personer skulle kunna i sin röstgivning giva uttryck för en personlig övertygelse, så vill jag svara, att min mening grundar sig på den uppfattning, att, då såväl samfälligheter som bolag äro konglomerat av olika me-

Lagförslag ang. ändringar förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

ningar, något enhetligt uttryck för dessa meningar ej kommer till stånd genom samfälligheters röster. Det är otvivelaktigt så, att, om en kommun t. ex. utövar rösträtt för någon sin egendom i en sak, kommunens sålunda avgivna rösträtt ofta icke överensstämmer med kommunmajoritetens ståndpunkt, och i varje fall olika meningar kunna hysas av olika medlemmar i kommunen om, huru rösträtten bort utövas. Det är även så, att inom ett bolag kan finnas majoriteter eller minoriteter, icke blott i politiska frågor, utan även i kommunalt hänseende, olika meningar i fråga om huruvida det ena eller andra anslaget skall anses nyttigt eller icke. Den ena gången kan det vara *en* majoritet, som har övervikten, och det blir då dess ledande män, som giva uttryck för sin åskådning, en annan gång har *en annan* majoritet inflytande på styrelsevalet och då gör sig en annan uppfattning gällande. Det är den omständigheten, att bolag på detta sätt icke är uttrycket för någon enhetlig övertygelse inom sammanslutningen, som gör, att bolagens rösträtt ur personlighetssynpunkt har sina betänkligheter. Alldeles särskilt betänkligt synes det mig i alla fall vara, att kommunala institutioner och dylika inrättningar begagna sig av sin rösträtt, som man icke vet huru de utöva i förhållande till den mening, som är rådande bland kommunens flertal. Jag hade trott, att man småningom skulle kunna gå fram och genom ändringar i den kommunala rösträtten avhjälpa en del av de olägenheter och anmärkningar, som, såsom här också påpekats, utan tvivel finnas i stor utsträckning och som allt framgent skola med allt mer ökad styrka särskilt riktas mot den opersonliga rösträtten. Den nu här ifrågasatta reformen är icke av den räckvidd och betydelse, att det kan erfordras, att man med den sammankopplar frågan om inskränkning av den kommunala självstyrelseprincipen, frågan om och i vad mån statliga myndigheter härutinnan böra tillerkännas viss kontrollrätt. Den frågan kommer nog upp i sinom tid, men bör först övervägas i samband med en mycket vidare utsträckning av den kommunala rösträtten, än här över huvud taget är fråga om. Det framgår av statistiken, som fogats till kungl. propositionen, att den nu föreliggande reformen praktiskt taget icke är av så synnerligen stor betydelse för maktförhållandet inom kommunerna, ehuru statistiken också visar, att i åtskilliga städer, särskilt de mindre, den opersonliga rösträtten utövas i en skala, som är ganska avsevärd.

Man har också talat om utlandets förhållanden på detta område, och det är också påpekat i den kungl. propositionen, att det är en ganska stor svårighet förknippad med alla jämförelser av våra förhållanden och utlandets i förevarande avseende. Utlandets förhållanden äro icke i alla delar tillämpliga på våra, men visa i allt fall, vilken riktning och vilken tendens utlandets lagstiftning i det här avseendet har och naturligtvis än vidare kommer att få. Jag tror icke heller att, med hänsyn till den faktiska omfattningen av den opersonliga rösträtten, den här föreslagna reformen rörande samfälligheternas rösträtt kommer att utöva någon politisk verkan att tala om, varken på

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

denna kammares sammansättning eller i övrigt. Man kan i det stora hela antaga, att fördelarna av reformen för de olika partierna icke äro så synnerligen stora, låt vara att nu någon övervikt i fördelar ligger på de intressen, som denna kammare anser sig representera. Karaktärsskillnaden mellan kamrarna har genom 1907 års rösträttsreform, sådan den slutligt godkändes, blivit ganska olik den man tänkte sig vid rösträttsreformens framläggande. Huvudskälet för nu föreliggande reform är dess principiella och riktiga innebörd, icke de praktiska följder den skulle få.

Jag har icke något vidare att säga.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framställda yrkanden propositioner, först på godkännande av förevarande paragraf samt vidare på densammas förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 9.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag ber att få yrka avslag på paragrafen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på föreliggande paragraf endast yrkats, att densamma skulle förkastas.

Sedermera gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på dess förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

§ 10.

Herr Ekman, Karl Johan: Även här yrkar jag avslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna paragraf annat yrkande ej förekommit, än att densamma måtte förkastas.

Härefter gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på densammas förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

§ 11.

Herr Ekman, Karl Johan: I 11 § är föreslaget införandet av ett nytt mom. 3, som innehåller: »Vid beslut i fråga, som i § 16 tredje, fjärde och femte styckena samt § 17 andra stycket avses, äge en var röstberättigad lika röst.» Det är per-capita-omröstningen, som sålunda skulle införas i motsats till den eljest i kommunala angelägenheter gällande graderade rösträtten. Det är visserligen endast beträffande

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

ett par jämförelsevis obetydliga frågor detta skulle ske, nämligen rörande de tidningar, i vilka annonserna om kommunalstämmorna skola införas, och beträffande kommunalstämmas beslut om dagen för de ordinarie kommunalstämmornas hållande, men förslaget innebär i alla fall ett så pass betydligt avsteg från den princip, som eljest gäller i fråga om röstning i kommunala angelägenheter, att jag finner mig föranlåten att yrka avslag på paragrafen.

Herr Wavrinsky: Jag förstår visserligen, att den princip som det här gäller att bryta skall trofast vaktas av majoriteten i kammaren och att det inte tjänar mycket till att yrka bifall, men om jag fattade den föregående ärade talaren rätt, erkände han, att det var ett obetydligt område, varpå den nu gällande principen skulle vika; och den föreslagna förändringen berör ju heller icke något ekonomiskt område. Det synes under sådana förhållanden knappt vara något skäl för majoriteten i kammaren att bibehålla den graderade röstskalan här, och tillåter jag mig på den grund att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Då det talas om att här skulle föreligga en avvikelse från gällande princip, vill jag fästa uppmärksamhet på en omständighet, som icke bör förbises, nämligen att den fråga det här gäller, att bestämma tiden för kommunalstämmans hållande, förut inte alls tillhört kommunalstämman utan ordföranden på stämman. Det är således ingen kommunalstämmoangelägenhet, som i minsta mån kan jämföras med de andra. Det gäller här att få kommunalstämman så sammansatt, som den bör vara för att rätteligen fullgöra sina funktioner. Nu har föreslagits, att det skulle överlämnas till stämman att per capita bestämma detta. Vad man härvid tänkt på är naturligtvis, att tiden skulle utsättas så, att den så långt möjligt passade för alla. Det kan omöjligen nås på annat sätt, än så att samtliga röstberättigade få per capita bestämma om den saken. Ty överlämnar man åt majoriteten den bestämmanderätten, så blir det ungefär som förut, då ju ordföranden uttrycker majoritetens mening. Men det synes mig rättvist och behjärtansvärt, att tiden bestämmes så, att det blir möjligt för alla att komma tillstädes. Och vill man det, då har man inte någon annan väg att gå än den utskottet föreslagit. Vill man däremot icke detta, utan att det skall vara möjligt för eventuellt en minoritet — som kan vara majoritet efter huvudtalet — att bestämma tiden efter sin bekvämlighet, bör man bifalla reservationen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt de i avseende å föreliggande paragraf framställda yrkandena propositioner, först på densammas godkännande samt vidare på förkastande

av paragrafen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

§ *14.*

Godkändes.

§ *16.*

Herr Bellinder: Herr talman! Jag och mina medreservanter i denna och Andra kammaren hava icke kunnat biträda utskottets föreliggande förslag. Paragrafen handlar om kungörelse av kommunalstämma. I avseende å kungörande i kyrka och anslående av tillkännagivande på vissa platser inom kommunen hava vi reservanter haft samma uppfattning som majoriteten i utskottet, men däremot hava vi haft en olika mening i fråga om annonsering i tidningarna. Hittills har det varit så, att det tillkommit kommunalstämma att besluta, huruvida annonsering i tidningarna skall äga rum, och då detta sätt att kungöra stämmorna ofta är ganska lämpligt och i de flesta fall därför också användes, är all rättfärdighet i detta stycke uppfylld med nuvarande bestämmelser. Däremot skulle, med den formulering som nu föreligger i utskottets förslag, det *åligga* kommunalstämman att annonsera i tidningarna. Detta kan ju icke vara så önskvärdt, särskilt för de kommuner, som ligga så, att postgången är obekväm. Det kan hända att annonserna i tidningen komma fram till läsaren alldeles för sent. För övrigt äro kostnaderna också rätt kännbara för vissa mindre kommuner att annonsera kanske i ett flertal tidningar. Det har varit exempel på, att man i några icke allt för stora kommuner annonserat i sex à sju tidningar och att annonskostnaderna uppgått till 500 à 600 kronor årligen; detta är icke obetydligt. Vi hava därför ansett, att den nya bestämmelsen icke borde av Riksdagen antagas, utan att man borde stanna vid den gamla föreskriften. Detta stämmer ock bäst överens med den självbeskattningsprincip, som ligger till grund för vår kommunalstyrelse.

Herr Mannheimer: Med anledning av det beslut, som kammaren nyss fattat, varigenom det föreslagna mom. 3 i § 11 av kammaren förkastats, hemställer jag, att det tillägg i § 16, som hänvisar till § 11 mom. 3, även måtte utgå.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas med uteslutande av däri förekommande hänvisning till § 11 mom. 3, dels ock, av herr *Bellinder*, att för ifrågavarande paragraf skulle godkännas den lydelse, som angivits i den av herr Clason m. fl. vid paragrafen anförda reservationen.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till herr Bellinders yrkande vara med övervägande ja besvarad.

§ 17.

Herr Clason: Innan jag går in på själva paragrafen, skall jag be att få yttra ett par ord om förslaget i dess helhet.

Jag får då säga, att det ej är utan en viss självövervinnelse, som jag kunnat vara med om att förorda åtskilliga delar av detta förslag. En hel del punkter däri äro nämligen så pass bristfälligt redigerade, att förslaget säkerligen aldrig lär kunna komma att framstå såsom ett monument av någon förträffligare lagskrivningskonst. Utskottet har, såsom synes av paragraferna, försökt förbättra ett och annat, men åtskilliga brister stå i alla fall kvar.

Vidare innehåller förslaget en del provisoriska bestämmelser — i fråga om sättet för uträknande av suppleanter vid en del kommunala val — vilka bestämmelser komma att äga tillämpning kanske endast ett enda år, och dock skall man nu sätta även dessa in i samtliga kommunallagarna; även detta synes mig ur lagstiftningssynpunkt vara rätt motbjudande. Emellertid kan man ju hoppas, att man till ett annat år skulle kunna få de definitiva bestämmelserna färdiga — jag har hört från vederbörande kommitté, att det är god utsikt därtill. Jag skulle då med tanke därpå vilja bestämt uttala den förhoppningen, att man om möjligt vid genomförande av den reformen måtte ställa så till, att bestämmelserna om själva valsättet toges ut ur kommunallagarna och sattes in i en särskild stadga rörande proportionella val, så att man i framtiden, i händelse det bleve en ny revision av dessa bestämmelser, kunde undgå att såsom nu behöva ändra alla kommunallagarna i varje särskilt fall och kunde stanna vid att ändra en dylik stadga.

Sammanfattar jag dessa anmärkningar, måste jag alltså säga, att förslaget är av den karaktär, att däri finnas en hel del brister. Jag kan för min del däremot ej finna, att vinsterna äro så synnerligen stora. Emellertid finnas ju några, och det är därför även jag ej velat motsätta mig förslagets genomförande, dock naturligtvis endast under förutsättning att det på vissa punkter göres jämkningar i enlighet med reservationerna.

Här är nu en punkt i paragraf 17, där vi reserverat oss. De förändringar mot den nuvarande lagstiftningen, som föreslås i denna paragraf, gälla huvudsakligen två saker.

Till paragrafens första stycke är fogat ett tillägg om möjlighet för, att kommunalstämmorna i rikets nordligaste län skola kunna hållas på tider, som för dem äro lämpligare än de nu stadgade. Mot denna förändring har ingen invändning gjorts i utskottet. Därom äro således alla ense.

Annorlunda förhåller det sig med andra stycket. Där föreligger

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

den gamla tvistefrågan, som flera gånger varit uppe, om det är ordföranden i kommunalstämman eller kommunalstämman själv, som skall utsätta dagar för stämmorna. Jag skall nu medgiva, att den form, som här föreslagits av Kungl. Maj:t, är mjukare än motsvarande i de reformförslag i samma riktning, som tidigare varit å bane, under det att utskottets förslag är oss alldeles oantagligt på grund av sammankopplingen med lika rösträtt. Men i alla tror jag, att det kan vara skäl att nu gå på reservationen och stanna vid den nuvarande ordningen, att det är ordföranden, som skall utsätta stämmodag. Vilken dag, som passar för en viss stämma, beror naturligtvis i hög grad på mängden och beskaffenheten av de ärenden, som där skola företagas, och på huruvida man till samma dag vill förlägga flera stämmor eller, såsom på vissa håll är vanligt, vill utsätta auktioner eller dylikt att hållas å tid omedelbart före eller efter stämman — då passar ej söndag. Och det kan nog ej bestridas, att det måste vara svårt för en kommunalstämma att i december bestämma lämplig dag för en stämma i oktober nästföljande år. Däremot tager jag för givet, att kommunalstämmoordföranden i särskilda fall skall rätta sig efter de önskningar, som han vet vara förhärskande inom kommunen.

Frågan är debatterad så mycket förut, att jag emellertid ej nu skall närmare ingå därpå. Jag skall därför inskränka mig till att yrka bifall till den av mig och herr Ekman samt ett par andra utskottsledamöter från denna kammare avgivna reservation, som finnes intagen på sid. 158 under mom. b) och i vilken vi föreslå, att andra stycket i paragrafen skall ur densamma utgå, i hvilket fall förordningen komme att bibehålla det nuvarande stadgandet uti ifrågavarande avseende.

Herr Mannheimer: Jag skall anhålla att på samma grund, som jag yrkade en uteslutning ur § 16, få hemställa, att andra punkten i andra stycket av § 17 måtte få utgå.

Herr von Mentzer: Grunden, varför jag icke kunnat instämma i herr Clasons m. fl. reservation, i syfte att andra stycket i § 17 måtte utgå, är, att enligt min mening, när nu en stor mängd personer blivit röstberättigade, som förut saknat rösträtt, det icke är annat än på sin plats, att man tager största möjliga hänsyn till dem, så att de också må kunna begagna sig av sin nya rösträtt och vara närvarande vid stämmorna. Därför har i den kungl. propositionen och även i utskottets utlåtande hemställts, att dessa tre stora stämmor skulle kunna hållas på arbetsfria dagar; men då man sålunda stannat vid att påyrka deras hållande på arbetsfria dagar, har man förbisett en viktig sak, nämligen att man bör inskränka sig till arbetsfria vardagar.

Redan i fjol var denna fråga på tal beträffande landstingsmannaval, och då uttalade herr statsrådet, att han hade stannat vid att

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

föreslå sön- och helgdagar, därför att det var ett sådant fåtal personer, som ville, att saken skulle inskränkas till arbetsfria vardagar. Nu har emellertid sedan i fjol en petition inlämnats till Kungl. Maj:t, undertecknad av 8,717 petitionärer och biträdd av 407 möten, vid vilka de antecknade närvarande uppgått till 69,150 personer. Det är att märka, att vid dessa möten de beslutandes numerär ofta icke angivits. Det har sålunda bekräftat sig vad kammarens vice talman i fjol yttrade i detta stycke, då han sade: det förhåller sig icke så, som herr statsrådet sade, att det är ett fåtal, utan det är många, som skulle sörja, om sön- eller helgdag bestämdes till valdag; och så tillade han de mycket beaktansvärda orden: och det är icke här tal om samvetssjuka människor, utan om samvetsgranna människor.

Det synes till att börja med vara någonting mycket underligt, om man skulle i lagen så framskjuta detta om frihet att hava dessa stora stämmor på söndagar, på samma gång som det dock finnes i lag stadgat, att, om någon å sön- eller helgdag mellan kl. 6 på morgonen och klockan 9 på aftonen idkar hantverk eller annat arbete, som uppskov tåla kan, han är underkastad straff. Då blir ju frågan, huruvida hållandet av en sådan stämma, som det här gäller, är ett arbete eller ej, och jag menar, att var och en, som icke vill antaga den absurda mening, att det är endast kroppsarbete, som kan räknas såsom arbete, allt får lov att beteckna de stora, långvariga stämmorna såsom ett verkligt arbete.

Den stora petition, som jag omnämnde, har emellertid herr statsrådet icke funnit mera anledning att fästa avseende vid, än att han sagt, att, så mycken hänsyn bör tagas till deras åsikter, som finna det mindre tillbörligt eller stötande att under söndag deltaga i en kommunalstämma, att där den allmänna åskådningen är av denna beskaffenhet, där skulle denna åskådning få göra sig gällande, men där denna åskådning uppbäres av en minoritet, där skall samma åsikt undertryckas, där får icke avseende fästas vid denna minoritet.

Utskottet har i sitt utlåtande om denna sak sagt, att utskottet finner Kungl. Maj:ts förslag i denna del synnerligen välbetänkt. Jag är av alldeles motsatt mening. Jag anser det föreliggande förslaget vara synnerligen olyckligt, och detta i första hand därför att det står i strid med det, som är grundtonen i den lag, som ligger över alla andra lagar, i den levande Gudens lag, och vidare därför att det även av historiens vittnesbörd framgår, att ett sådant tillstånd, som skulle bliva en följd av förslaget antagande, är olyckligt. Ett land, som en gång försökt att göra något i den rikning, vari man nu här vill försöka gå, misslyckades totalt. Naturvetenskapen säger också, att det är ett naturligt behov, icke minst i vår tid med dess jäktande oro, att få en regelbunden vila.

Vidare åberopar utskottet såsom skäl för sitt förslag, att kommunalstämmas hållande på söndag är praxis på många håll. Ja, det är ju praxis möjligen på ett och annat håll, men jag tror icke, att det är på så många. Om man vill granska de yttranden, som in-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

kommit från myndigheterna, är det endast ett litet fåtal sådana, som alldeles bestämt uttalat sig för denna anordning, under det att ett mycket stort antal bestämt uttalat, att de icke vilja hava någon ändring; och man får väl icke fästa så stort avseende vid praxis, att man låter praxis vara bestämmande, då man ser, att den föranleder ett majoritetsförtryck, som detta skulle utgöra.

Så har utskottet ett skäl till slut, som skall vara mycket kraftigt. Det heter: »Gentemot tanken på arbetsfria vardagar för stämmorna har departementschefen framhållit de stora svårigheter, ett försök till sådan anordning måste möta, och utskottet vill för sin del endast tillägga, att, om även arbetsfria vardagar för stämmorna skulle kunna införas, ett utnyttjande av dessa dagar skulle förutsätta, att stämmorna till dagen fixerades för hela landet, vilket väl knappast lärer vara möjligt.» Det är ju icke alls fråga om det, att vi ovillkorligen skulle få en dag för hela landet, utan det kunde ju under utredningen visa sig, att det lämpliga vore, att det överlämnades åt de olika orterna att på ett eller annat sätt i detta stycke lagstifta så, som det är lämpligt för dem.

Om man något närmare vill taga i skärskådande den petition, som jag här talat om, skall man finna, att den är underskriven av bland andra: den elfte allmänna svenska luterska prästkonferensen, Göteborgs stifts prästerskap, ett stiftsmöte av präster i Karlstad, svenska bibelsällskapet, allmänna svenska prästföreningen samt allmänna svenska prästföreningens sociala utskott, evangeliska fosterlandsstiftelsen, svenska missionsförbundet o. s. v. Det är väl högst sällan, som man finner dessa korporationer ense i en framställning. Vad tyder väl det förhållandet på, att de här enats? Jo, det tyder på, att detta är en stor fråga, och mig undras, om icke också denna fråga är en så stor fråga, att den ligger över de politiska partierna, om icke den är en så stor fråga, att den skulle kunna omfattas av både höger- och vänstermän. — När jag talar om högermän, kommer min tanke ovillkorligen på Sveriges störste konung, som dog för den lära, däri denna sak utgör ett huvudmoment. Och skulle jag tänka på liberalerna eller vänstermännen, kan jag icke annat än fästa uppmärksamheten på en man, som nyligen samlat Sveriges tankar omkring sig. Vi veta, att för några dagar sedan det sattes ett enkelt kors på August Strindbergs grav, och att därpå äro skrivna de ord, som han själv föreskrivit — de skulle något fritt kunna återgivas med: var hälsat, o kors, du min enda tillflykt! Det var nog icke korset såsom blott en symbol för döden, som han där hälsade, utan han visste nog väl, vad han menade. Det är nog en bekräftelse av det, som utgjorde hans sista ord, då han i dödsögonblicket lade sin hand på bibeln och sade: detta är det enda rätta — detta var summan av de lifserfarenheter han vunnit.

Herr talman! Med anledning av vad jag har tillåtit mig anföra, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är anförd av mig, och i vilken herrar Clason, Ekman och Räf instämt. Den finnes

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet (Forts.)

sist på sid. 158, och yrkas i densamma: »att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande möjligheten och lämpligheten av de ordinarie kommunalstämmornas utsättande till arbetsfria vardagar samt för Riksdagen framlägga det förslag, vartill en dylik utredning må kunna giva anledning.»

Herr Ekman, Karl Johan: I fråga om själva paragrafen skall jag be att till alla delar få instämma i det yrkande, som gjordes av herr Clason. Emellertid har nu därjämte herr von Mentzer yrkat bifall till sitt förslag om en skrivelse med begäran om utredning angående möjligheten av stämmornas utsättande till arbetsfria vardagar. Det är nu så, att sön- och helgdagar mer och mer blivit politiska och kommunala arbetsdagar. Man håller politiska val, och man håller stämmor, landstingsmannaval o. s. v. på sön- och helgdagar, och tendensen går i den riktning, att även arbetet i övrigt inom kommunerna, såsom i nämnder m. m., skulle komma att sättas på sön- och helgdagar. Jag tror icke, att detta i själva verket är överensstämmande med det svenska folkets innersta vilja. Den stora kristendomspetitionen, vilken herr von Mentzer omnämnde och som samlat flera namn än de flesta andra dylika framställningar, talar ett språk, som är tydligt nog för den, som vill höra det, angående vikten av att bevara söndagshelgden åt svenska folket. Och den omständighet, att denna petition blivit undertecknad av, bland andra, svenska missionsförbundet såsom sådant och även av andra liknande korporationer, visar, att detta intresse trängt ned i djupa kretsar i hela vårt folk oberoende av all partiställning. Det är nog så, att söndagshelgden ännu lever i det svenska folkets hjärtan, och jag tror, att Första kammaren skulle göra en gärning, som svenska folket skulle vara kammaren tacksam för, om den här ville följa herr von Mentzer och följa den högt ärade f. d. ledamoten af kammaren, som jämte ärkebiskopen frambar petitionen inför Konungen, hans excellens von Essen. Jag tror, att kammaren skulle vara väl försvarad med ett sådant åtgörande.

Man säger, att skrivelsen är opraktisk; men, mina herrar, om en sådan anordning, som skrivelseförslaget avser, icke kan tillämpas överallt, kan dock under den utredning, varom begäran skulle framställas, ett uppslag givas, som för de mest upprivande valen kunde leda till att andra dagar än sön- och helgdagar bleve för dem bestämda. Och därmed vore icke litet vunnet.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till herr von Mentzers skrivelseförslag, men jag betonar, att jag i fråga om själva paragrafen yrkar bifall till herr Clasons och min m. fl. reservation.

Herr Hellberg: Vad sön- och helgdagsfrågan beträffar, kan jag inte hjälpa, att jag tycker, att de, som underskrivit petitionen, höra till den klass, som älskar att sila mygg och svälja kameler. Skall

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

man tala om en kränkning av sabbatshelgden i vårt land, då är det sannerligen inte någon anledning att lamentera över, att en och annan stämma hålles på söndag, utan då bör man i stället rikta uppmärksamheten på det myckna arbete, som bedrives på söndagarna inom industrien, inom kommunikationsväsendet o. s. v. Där förekommer verkligen ett slags tvångsbrytande av sabbatshelgden på många håll i en utsträckning, som är fullständigt överflödig, och där kunde det vara skäl att sätta in energi och kraft för att få en rättelse till stånd.

Vad åter den nu föreliggande sidan av saken beträffar, frågan om kommunala sammanträden på söndagar, vill jag erinra, såsom också är framhållet av utskottet, att det på mångfaldiga håll i landet är urgammal praxis, att stämmor hållas på söndag, och man har aldrig försport klagomål däröver. Helt nyligen omnämnde för mig en kommunalstämmoordförande, som beklätt denna sin befattning i 25 års tid, att han utsatt stämmor på sön- och helgdagar, men aldrig hört ett knyst av missnöje. Jag antar, att denna erfarenhet har gjorts av många kommunalstämmoordförande jämte honom — säkerligen skulle åtskilliga inom denna kammare kunna stå upp och vittna därom. Här hava vi sålunda en praxis, som jag tror, att det skulle vara olämpligt att söka bryta. Särskilt vill jag erinra herr von Mentzer, att, om han är så öm om, att inga stämmor skola hållas på söndag, jag ej förstår, huru han kunnat vara med om reservationen vid § 16, ty i den förekommer bestämmelsen: »Är kommunalstämma utsatt till dag, då gudstjänst hålles» o. s. v. Där förutsättes således, att stämma skall kunna hållas på söndag.

För resten får jag säga, att jag egentligen inte förstår, vad skillnaden i stort sett är mellan reservanternas ståndpunkt i § 17 och den ståndpunkt, som utskottet där intagit. Enligt reservanterna skulle det fortfarande lämnas åt ordföranden att bestämma, på vilken dag stämman skall hållas, då han har frihet att utsätta sön- eller helgdag, bäst han vill, och enligt utskottets förslag i den stympade form detta skulle få, bleve det stämman, som skulle få besluta. Vad är skillnaden därvidlag i fråga om kränkning av sabbatsfriden? I ena fallet är det ordföranden, som bestämmer, i andra fallet majoriteten inom stämman.

Vad sedermera beträffar skrivelseförslaget, hava såväl departementschefen som utskottet anfört tillräckligt talande skäl däremot. Jag tror, att det skulle bliva svårt att göra en sådan där anordning med lämpliga vardagar effektiv i vårt land. Annat är det i England, där den vunnit hävd, men att genom lagbud införa en sådan anordning skulle bliva vanskligt, oavsett att det kan stöta på praktiska svårigheter, såsom en del arbetares mistning av löner o. s. v.

Och slutligen vill jag erinra, att, om man skulle kunna åstadkomma arbetsfria vardagar, avsedda till stämmodagar, detta skulle leda till den konsekvensen, att stämmorna hela landet över skulle

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse då landet. (Forts.)

komma att hållas just på dessa dagar, och det skulle nog falla sig ganska olämpligt på många håll.

Herr Clason: Jag skall däremot be att få understödja herr von Mentzers skrivelseförslag. Den petition, som han omnämnt, är dock underskriven av en betydande, aktningsvärd och samvetsgrann del av vårt folk, som jag tror, att det kan vara skäl att taga någon hänsyn till. Men det är naturligtvis icke företrädesvis detta, att det står en mängd folk bakom petitionen, som gör, att jag vill tillstyrka herr von Mentzers förslag, utan det är därför, att jag anser saken i sig själv mycket behjärtansvärd. Här framträder numera en tendens att allt mer och mer göra sön- och helgdagar till kommunala arbetsdagar. Att söndagen såvitt möjligt bör vara fri från arbete, är dock en sak, som man både ur etisk och — jag vill särskilt betona även det —, ur samhällshygienisk synpunkt allt mer och mer blivit övertygad om uti skilda länder, även på håll, där man tidigare stått ganska likgiltig för denna sak. Och vad Riksdagen angår, vill jag påpeka, att i fråga om industrialismen och dithörande förhållanden har Riksdagen så sent som år 1910 skrivit om saken och begärt utredning. Detta ville jag särskilt nämna med anledning av vad herr Hellberg yttrade om att sila mygg och svälja kameler — vi ha redan skrivit om de där kamelerna för ett par år sedan. Men sedan dess har en ny fara börjat träda fram, som hotar söndagen som vilodag, och då synes det vara allt skäl att skriva även därom. Det är ju här ej tal om en och annan kommunalstämma, utan att man skulle kunna få det så ordnat, att söndagen verkligen kan bliva en ledighetsdag och en vilodag för så många som möjligt. Det är icke heller meningen att inkräkta på antalet arbetsdagar, men det har däremot varit tal om att utbyta en del helgdagar. Och om vi se på förhållandena i England och Amerika, dessa i ekonomiskt avseende så starkt utvecklade länder, så har man där förstått betydelsen av fria vilodagar och förstått handla därefter. Men frågan behöver icke nödvändigt gälla hela fridagar, utan också halva helgdagar, *half-holidays*, som finnas i dessa länder. Här är det icke heller fråga om några lagbud, som skulle förbjuda att hålla sammanträden på söndagar, utan blott att få en utredning till stånd för att bereda större möjligheter till ledighet på söndagen.

Jag ber att få tillstyrka bifall till herr von Mentzers skrivelseförslag.

Herr Gullberg: Herr talman! Jag har icke samma mening som herr Hellberg, att de, som underskrivit den här omtalade sabbatspetitionen, äro att hänföra till dem, som »sila mygg och svälja kameler». Anledningen till att den ifrågavarande petitionen vann så stor anklang i landet och samlade så många underskrifter var, enligt min mening, den, att en mycket viktig punkt medtagits uti densamma, nämligen den om sabbatsvila för de stora skaror av vårt folk, som på grund av sitt arbete och sin tjänst äro förhindrade att få sabbats-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

vila. Vi hava t. ex. vid våra stora järnverk, vid våra masugnar och vid en hel del statsinstitutioner, såsom järnvägarna och postverket, arbetare, som äro förhindrade att åtnjuta någon regelmässig sabbatsvila. Detta har Riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t om och det upptogs såsom punkten 1) uti petitionen. Sedan kom i punkten 2) frågan om deltagande i politiska och kommunala val. En hel del personer, vilka, om endast sista punkten varit med, ej skulle skrivit på, de skrevo nu på, emedan de ville detsamma, som Riksdagen i sin skrivelse givit uttryck för.

I avseende å herr von Mentzers motion, så anser jag den vara mycket god och jag kan skänka den mina varma sympatier. Han vill införa tre arbetsfria vardagar för hållande av kommunalstämmor och val m. m. Men detta välmenande förslag stöter nog på rätt stora praktiska svårigheter, som vi alla mycket lätt kunna tänka oss. Det bleve bl. a. tre dagars avlöning, som stora skaror av vårt folk skulle gå miste om. Hade herr von Mentzer i sin motion hemställt om att staten skulle lämna ersättning för den under dessa arbetsfria vardagar förlorade arbetsförtjänsten, skulle jag med nöje ha röstat för den motionen. Nu däremot anser jag mig förhindrad att göra det; ty jag är förvissad om, att icke komma arbetsgivarne att betala sina arbetare för dessa arbetsfria vardagar. Emellertid förhåller det sig så, att kommunalstämmor och kyrkostämmor ute på landsbygden ganska allmänt hållas på söndagen, men det är icke under gudstjänsttiden, utan strax efter gudstjänstens slut. Dessa stämmor hållas i kyrkobyn, och då är det ofantligt många, som annars icke gå till kyrkan, som den dagen först gå i kyrkan och sedan deltaga uti stämman. Jag kan icke anse, att stämmornas förhandlingar äro sådant, som hehöver besmitta eller fördärva det religiösa livet hos befolkningen. Därför anser jag, att utskottet kommit med ett gott förslag, då det givit befolkningen rätt att besluta vad dag som kan på de olika orterna vara bäst att hålla stämmorna på, det må vara söneller vardag. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utlåtandet med den utav herr Mannheimer nu föreslagna förändringen.

Herr Hjärne: Den föregående talaren har gjort ett försök att skilja mellan de olika motiv, som förmått undertecknarne av den här berörda petitionen att sätta sina namn därunder. Jag kan icke följa honom i denna undersökning, utan jag antager helt enkelt, att undertecknarne av petitionen önska framgång för båda de punkter, som innehållas däri. Jag vill nu visserligen icke förneka, att det kan vara åtskilliga svårigheter förenade med införandet av sådana arbetsfria vardagar, men det är just därför man önskar en verklig utredning om huru något sådant skall kunna genomföras, och mig synes, som det skulle vara denna kammare värdigt att låta denna så omfattande petition få giva uppslaget till en dylik utredning.

Nu har framkastats, att detta skulle vara alldeles omöjligt i vårt land, under det att det skulle vara så lätt att ha åstadkommit något

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

dylikt uti England, varest saken vore gammal och hävdvunnen. Jag vill med anledning härav upplysa, att saken är icke alls gammal och hävdvunnen i England. Den har kommit till på initiativ av en ännu levande framstående man, lord Avebury, förut sir John Lubbock; sålunda daterar sig denna institution i England endast några få årtionden tillbaka. Och jag är fullt förvissad om att när det produktiva arbetet i England och Amerika ej lidit men av en sådan anordning, behöva vi icke heller befara, att arbetsintensiteten i Sverige skulle bliva lidande på en dylik reform.

På grund av vad jag nu anfört skall jag be att få yrka bifall till herrar Clasons och Ekmans reservation ävensom till det skrivelseförslag, som framställts av herr von Mentzer.

Herr Meurling: Syftet med att förlägga kommunalstämmorna till sön- och helgdagar är ju att bereda så många som möjligt tillfälle att kunna få i dem deltaga, och det kan ju icke nekas, att det bleve till en lättnad för åtskilliga att kunna deltaga i dem, när de bliva förlagda på söndagar. Men om det på samma gång bereder en svårighet för en annan del av dem, vilka gärna önska att deltaga i stämman, bliver ju icke någonting avsevärt härmed vunnet. Och här har nu framhållits, att det skulle bliva en svårighet för en mycket stor del av befolkningen, nämligen för alla dem, som önska att få hava sabbatsfrid på sådana dagar, och de, som sätta denna synpunkt högre än den ekonomiska, böra icke alldeles föraktas i denna kammare. Och då en talare här hade ordet, om vilken man kunde ha hoppats, att han skulle vilja värna sabbatsfriden även för de frikyrkliga, ber jag att få föra talan för den stora skara av frikyrkliga, som önska sabbatsfrid och att även få hava söndagseftermiddagarna lediga för uppbyggelse, och ber jag alltså att få instämma i yrkandet om bifall till den reservation, som är anförd av herr Clason m. fl. under moment b) i utskottets utlåtande.

Herr Klefbeck: Den siste ärade talaren förklarade med mycken känsla, att han ville göra vad han kunde för att värna om sabbatsfriden för de frikyrklige. Jag vill gärna i vad på mig ankommer göra detsamma, men önskar, att sabbatsfriden må åtnjutas jämväl av de statskyrklige. Jag kan dock omöjligen få i mitt huvud, att den omständigheten, att medborgare i vårt land tre gånger om året sammanträda till kommunalstämma, kan i någon avsevärd grad inverka störande på deras åtnjutande av sabbatsfrid. Det har påpekats här andra omständigheter, som för stora grupper av vårt folk regelbundet förstöra sabbatsfriden, såsom vid vissa verk och inrättningar, och det har sagts, att Riksdagen redan skrivit om den saken och sålunda icke sväljt den »stora kamelen». Då vill jag påminna om, huruledes vi i år sväljt små kameler, om jag så må säga. Det var nämligen fråga om, att hotellpersonalen, konditoriarbetare, rakstugu- och badpersonaler skulle få litet fritt på söndagen, men då hörde jag icke,

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunal styrelse på landet. (Forts.)

efter vad jag kan minnas, vare sig herr von Mentzer eller någon annan uppträda till värnande av dessas sabbatsfrid, vilka dock söndag efter söndag utsättas för att få denna sabbatsfrid fullständigt förstörd.

Det finnes för övrigt en hel mängd andra omständigheter, som förefalla ganska egendomliga i detta hänseende. Det förekommer t. ex. icke så sällan, att kyrkostämmor hållas på söndag, och jag vet, att det förekommer på sina ställen, att inom de frikyrkliga församlingarna församlingsmöten hållas på söndag, då deras angelägenheter diskuteras och avgöras; jag vet, att själva frälsningsarmén håller storartade utflykter med väldiga musikkårer, vilka utflykter upptaga hela söndagen. Även från andra områden inom det medborgerliga livet vill jag erinra om, att t. ex. det stora flertalet av våra skjutövningar förläggas till söndag, och jag har aldrig hört några invändningar göras däremot. Men här, där man förstår, att kommunalstämmas utlysande till söndag kan möjliggöra för menige man att deltaga i viktiga ärendens avgörande, där står man färdig att resa upp söndagsfriden såsom en sak, genom vilken man vill beröva dem möjligheten att få deltaga i vissa ärendens avgörande. Jag tycker, att denna stora sak, söndagsfridens bevarande, är någonting alltför stort och dyrbart för att användas som vapen i denna kamp.

Vad sedan beträffar själva den stora petitionen, får jag säga, att jag finner densamma icke vara så obetingat respektingivande som en del av dem, vilka förut här yttrat sig. Jag hörde t. ex. själv en gång en överordnad framställa till sina underordnade frågan, om de ville skriva under petitionen i denna form: »Vill du vara med om, att söndagsfriden för vårt folk skall förstöras?», och den, som då icke ville det, hade ingen annan utväg att visa detta än att skriva på petitionen. Det är ju klart, att, när från auktoritativt håll fråga framställes i en dylik form, det måste vara en ganska stark personlig övertygelse och en ganska djup insikt om vad frågan verkligen gäller, om man skall kunna vägra underskriva en petition, som framlämnas till en person med denna motivering.

Sedan vill jag till sist säga gent emot herr Hjärne, då han talade om att engelsmännen ej lidit något men för sitt produktiva arbete av sina arbetsfria vardagar, att engelsmännen, såvitt jag vet, icke ha den massa av extra helgdagar, som vi hava här i vårt land. För övrigt vet jag icke vad som hindrar, att vi förvandla t. ex. Maria bebådelsedagen och midsommardagen och några annandagar till sådana där arbetsfria vardagar, varigenom man också skulle undvika den svårigheten, att fattigt folk, som väl behöver sin arbetsförtjänst, måtte slippa att berövas någon ytterligare arbetsförtjänst.

Vad jag yttrat har jag sagt från rent praktisk synpunkt och av månhet om att den rösträtt, som medgivits våra medborgare, också må varda dem förunnad att utöva, och jag vill icke gärna vare sig i heliga tidningar eller av kamrater misstolkas så, att det skulle sägas om mig, att jag på något sätt skulle vilja rubba sabbatsfriden. Denna är för mig synnerligen dyrbar och kär, och kan jag kämpa

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.).

för densamma, så vill jag gärna vara med. Men på ett område, där jag icke kan begripa, att sabbatsfriden störes, där vill jag se till, att hänsynen till medborgarnes fri- och rättigheter tillvaratages i främsta rummet, och på grund därav ber jag att nu få yrka bifall till herr Mannheimers förslag.

Herr Gullberg: Herr talman! Då herr Meurling i sitt anförande beskyllde mig för att ha uraktlåtit att i mitt yttrande tala för de frikyrkligas sabbatsfrid, så berodde det helt visst på missförstånd från hans sida. Jag är vän av både de frikyrkligas och de statskyrkligas sabbatsfrid och vill göra vad jag i min ringa mån kan för att de må få den. Jag nämnde ju ock om dessa stora skaror av järnverksarbetare och andra, som äro förhindrade att få sabbatsvila och sabbatsfrid på grund av sin anställning, och ansåg deras sak vara värd Riksdagens uppmärksamhet. Men jag tror icke, att en kommunal- eller kyrkostämma eller ett politiskt val, som hålles på tid å sabbatsdag, då ej gudstjänst förekommer, behöver förstöra sabbatsfriden, varken för frikyrkliga eller statskyrkliga. Det förmynderskap i denna fråga för de *frikyrkligas* vidkommande, som herr Meurling åtagit sig, tror jag knapppast kommer att förvärva honom något erkännande från deras sida.

Herr Bergqvist: Jag kan icke underlåta att yttra ett par ord i denna fråga. Det är ju två intressen, som här stå emot varandra: det ena intresset är, att det skall beredas tillfälle för så många som möjligt att deltaga i kommunalstämmorna, och det andra, att detta icke bör ske på sabbatsfridens bekostnad. Jag för min del måste verkligen säga, att det är betänkligt, att det kommunala arbetet allt mer och mer tenderar att förläggas till söndagar. Det är visserligen sant, att en del av stämmorna äro rätt små och snart överstökade, men å andra sidan förekommer det också stämmor, som taga hela eftermiddagen och kanske en stor del av natten i anspråk. Skulle man kunna finna någon utväg att komma ifrån detta sätt att använda sabbaten till kommunala arbeten, vore det utan tvivel synnerligen önskvärt. Nu har i herr von Mentzers reservation pekats på en sådan utväg och begärts en utredning om för ändamålet arbetsfria vardagar. Jag vet ej, om detta praktiskt kan genomföras i vårt land, men jag tycker, att en utredning i ärendet ändå icke kunde skada och vill därför av hjärtat tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t i sådant syfte. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner komme att göras särskilt i fråga om själva lydelsen av nu föreliggande paragraf och särskilt beträffande det förslag om skrivelse, som framställts av herr von Mentzer med in-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

stämmande av herr Clason, K. J. Ekman och Räf i en vid föreliggande paragraf avgiven reservation.

I avseende å lydelsen av den nu föredragna paragrafen, fortsatte herr talmannen, vore yrkat 1:o) av herr *Mannheimer*, att densamma skulle godkännas med utelämnande av hänvisningen till § 11 mom. 3, och 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den ändring, som påyrkats i den av herrar Clason, K. J. Ekman, von Mentzer och Räf vid paragrafen avgivna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av det under 2:o) upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 25 framställda förslag till ändrad lydelse av § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet med den av herr Clason påyrkade ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse herr Mannheimer föreslagit.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 53.

Härefter gjordes beträffande det av herr von Mentzer framställda skrivelseförslag propositioner, först på detsammas antagande samt vidare på dess förkastande, och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

§ 21, 23, 27 och 28.

Godkändes.

§ 29.

Herr Clason: Här möter nu en paragraf, som innehåller åtskilliga nyheter. Mom. 1—3 behandla frågan om kommunernas indelning i

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

valkretsar eller valdistrikt för val av kommunalfullmäktige. Därom råder ingen meningsskiljaktighet, låt vara att en eller annan invändning kan göras mot redaktionen.

I moment 4 däremot möta vi för första gången i denna komplex av lagförslag de nya bestämmelser angående åtgärder vid själva valförrättningen, som sedermera återkomma flera gånger och om vilka meningarna varit delade i utskottet.

Det har särskilt varit delade meningar i fråga om vad som borde göras för valhemlighetens bevarande. Sistlidna riksdag framlades, som kammaren behagade erinra sig, ett förslag i ämnet av Kungl. Maj:t. Det var då inskränkt till landstingsmannaval och innehöll, att därvid skulle tillämpas samma bestämmelser, som gälla vid Andra-kammarval, d. v. s. att valsedlarna skulle inläggas i valkuvert och så skulle på dessa röstvärdet antecknas för att sedermera vid uppräknandet överflyttas på själva valsedlarna. I den kungl. propositionen framhölls det, att det även finnes en annan tänkbar metod, den, som har plägat kallas »valkuvert med fönster», d. v. s. valkuvert med utskärning, genom vilken röstvärdet antecknas på själva sedeln, men den kungl. propositionen avstyrkte bestämt sistnämnda utväg. När sedan saken kom till utskottet i fjol, tog utskottsmajoriteten emellertid upp den av Kungl. Maj:t avstyrkta metoden, metoden valkuvert med fönster. Jag åter och vissa med mig framhöllo, att det enklaste sättet enligt vår övertygelse var, att man sökte få valsedlarna själva så lika till utseende och beskaffenhet som möjligt, men det ville utskottot ej gå in på. Emellertid föll hela förslaget då.

Den kungl. propositionen i år och utskottet ha nu tagit upp båda de sistnämnda metoderna från i fjol, både utskottets — valkuvert med fönster — och min och andras — valsedlar med samma utseende. Mot det sista hava vi reservanter naturligtvis ej haft någon invändning att göra, men däremot har jag och mina medreservanter icke ansett oss kunna godtaga systemet valkuvert med fönster. Det förefaller oss för det första något *oprövat*. Jag tror icke, att man har något exempel på dess användning någonstädes, och ej ens i utskottet har någon modell ens i år förelegat. Det synes vidare åtminstone mig, att denna metod *icke är fullt säker*. Det kan tänkas, att manipulationer kunna göras med förut skrivna siffror, som kunna tänkas verka förryckande. Men metoden synes oss framför allt *onödig*. Valhemligheten torde enligt min övertygelse lika väl unna bevaras genom till utseendet lika valsedlar, alldeles som ingen här i kammaren, om jag tar en ja- och en nejsedel och går fram med båda, kan säga, om jag röstar ja eller nej, när nu valsedlarna äro lika. Däremot är det naturligt, att införandet av systemet valkuvert med fönster måste bli i hög grad *tids*ödande, *besvärligt* och även *kostsamt*. Under sådana förhållanden synes det mig icke böra antagas, utan borde man åtminstone först pröva systemet med lika valsedlar och se till, om man icke därigenom kan få val-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

hemligheten tillräckligt skyddad. På grund därav ha vi icke kunnat biträda utskottets förslag, utan ha avfattat vår reservation. Den förekommer på sidan 159 i betänkandet och innehåller de förändringar i paragrafen, som bli nödvändiga genom vårt uteslutande av metoden valkuvert med fönster. Däremot ha vi biträtt systemet lika valsedlar.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till denna vår reservation.

Herr Hellberg: Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende å förevarande paragraf yrkats, 1:o) att densamma skulle godkännas, och 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den ändring, som angivits i den av herr Clason m. fl. vid denna paragraf anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

§§ 30—34.

Godkändes.

§ 35.

Herr Bäckström: Jag ber att vid denna paragraf få säga ett par ord angående den motion jag väckt, vilken går ut på att överflytta valet av kommunalnämnd från kommunalstämman till fullmäktige i de kommuner, där kommunalfullmäktige införts. Departementschefen har undanskjutit dennafråga, och det har ej lyckats mig att få utskottet att frångå denna ståndpunkt. Då jag emellertid känner ett slags sakkunnig-ansvar på grund av att jag i 12 år varit medlem av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige, medan kanske mycket få av kammarens övriga ledamöter haft tillfälle att på nära håll göra bekantskap med kommunalfullmäktigeinstitutienen, vill jag dock här framhålla, att jag icke tror, att man kommer att bliva nöjd med de anordningar, som i propositionen föreslagits. Anledningen härtill är följande: De kommuner, uti vilka det över huvud kommer i fråga att införa kommunalfullmäktige, det blir nog de *stora* kommunerna. I dessa stora kommuner med deras mångfald av kommunala frågor kommer kommunalnämndens väsentliga uppgift att vara *beredandet* av dessa talrika frågor. Kommunalnämnden bör därför, liksom ledamöterna i beredningsutskottet av stadsfullmäktige, väljas av kommunalfullmäktige och efter proportionell grund. Såsom det här är föreslaget, kommer beredningsutskottet att väljas av kommunalstämman genom

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)

majoritetsval, och det finnes vidare icke någon garanti för, att detta beredningsutskotts ledamöter komma att tillhöra kommunalfullmäktige. Detta kan, enligt min mening, leda till dualism inom kommunalförvaltningen och till kommunala stridigheter, något, som jag icke tror kan vara lyckligt.

Jag har emellertid, herr talman, intet yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter föreliggande paragraf godkändes.

§§ 36 och 42.

Godkändes.

§ 43.

Herr Magnusson, Gerhard: Jag anhåller att utan vidare motivering få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen i denna paragraf.

Herr Mannheimer: Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes jämlikt framställda yrkanden propositionen, först på godkännande av förevarande paragraf samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Wavrinsky m. fl. vid paragrafen anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

§§ 51, 64, 65, 74 och 77 samt promulgationsbestämmelserna.

Godkändes.

Rubriken och ingressen.

Herr Ekman, Karl Johan: Såsom en konsekvens av kammarens förut fattade beslut anhåller jag, att kammaren ville besluta, att paragraferna 8—11 skola utgå ur rubriken och ingressen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter det förevarande lagförslagets rubrik och ingress godkändes med den ändring, som föreslagits i herr Clasons m. fl. därom avgivna reservation.

Mom. b).

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 9—11, 15, 24, 28, 35, 36, 56, 66 och 78 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

§ 9.

Herr Ekman, Karl Johan: I konsekvens med kammarens förut fattade beslut hemställer jag, att kammaren måtte avslå § 9.

Efter härmed slutad överläggning förkastades förevarande paragraf.

§ 10.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag ber att få yrka avslag å denna paragraf.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter föreliggande paragraf förkastades.

§ 11.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag yrkar avslag å denna paragraf.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, förkastades nu föredragna paragraf.

§ 15.

Herr von Geijer: Herr talman! Ifrågavarande paragraf innehåller bestämmelser angående sättet för kungörande av kallelse till allmän rådstuga i stad. I denna punkt hava 10 utskottsledamöter, bland dem jag, anmält reservation, och jag ber därför att få säga några ord till försvar för denna.

Paragrafen innehåller till en början: »Kallelse till allmän rådstuga skall av magistraten utfärdas samt kungöras minst 14 dagar förut genom offentligt anslag.» I denna del ha naturligtvis inga olika meningar förelegat. Det är först när det är fråga om sättet för publicerandet i de allmänna tidningarna, som meningsskiljaktigheten framträtt. I nu gällande författningar bestämmes, att sedan kungörelsen blivit utfärdad, skall den, därest tidning utgives i staden, även intagas däri. Kungl. Maj:t har nu föreslagit den förändringen, att kungörelsen skall intagas i en eller flera tidningar, som i staden utgifvas. I denna sista punkt har utskottet ändrat uttrycket »i en eller flera tidningar, som i staden utkomma» till »i en eller flera ortstidningar». Det är detta, som oppositionen riktar sig mot. Det är uppenbart, att utskottet genom denna ändring ställer sig i motsats till Kungl. Maj:ts förslag, och jag kan icke se annat, än att det då skulle vara självfallet, att sådan kungörelse skulle intagas jämväl i tidningar, som utkomma från annan plats. Det är detta jag finner opraktiskt och vill yrka ändring i. Någon annan mening med utskottets förslag, än att kungörelsen skall intagas i de

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i stad. (Forts.)

i staden *mest spridda* tidningar, är ju knappast tänkbar. I vissa fall kan detta bliva, även i avlägsen landsortsstad, en huvudstadens tidning, exempelvis såsom Aftonbladets halvveckoupplaga eller dylik. En dylik anordning är enligt min mening opraktisk. Jag anser vidare, att bestämmelsen är alldeles onödig, om man betänker vad detta gäller. Ty när skall en allmän rådstuga i stad sammankallas? Jämförelsevis mycket sällan, huvudsakligen vid val. Dock finnas ju vissa andra anledningar, exempelvis då stadens folkmängd vuxit så, att stadsfullmäktiges antal skall ökas. Bestämmandet härav tillkommer allmän rådstuga. Men det inträffar så sällan, att man praktiskt taget kan säga, att allmän rådstuga sammanträder endast för val. Kungörelse om sådant val skall enligt förordningen utfärdas minst 14 dagar förut och i praktiken sker det långt förut, en 4 à 5 veckor förut. Kommer nu kungörelsen in i stadens tidningar, så vill jag påstå, att någon risk icke föreligger, att det icke verkligen bringas till alla i staden boendes kännedom. Detta är en sak, som så upptager den allmänna uppmärksamheten, och tidningarna sysselsätta sig ju även därmed, så att det är fullständigt uteslutet, att det ej skulle komma till allmänhetens kännedom. Sålunda anser jag denna ändring onödig för att bereda allmänheten ökat tillfälle att deltaga i dessa val. Jag finner det även opraktiskt från en annan synpunkt, visserligen mindre betydande, men jag anhåller dock att få påpeka även detta, Från myndigheternas sida — och jag kan vädja till var och en, som varit med om detta — kan det vara ganska trassligt att bestämma i vilka tidningar sådan kungörelse skall intagas. Det kan lätt föranleda klagomål och besvär. Det vore då givetvis synnerligen lämpligt för myndigheterna att hava någon ledning i lagen, tycker jag. Kungl. Maj:ts förslag säger: »i en eller flera tidningar, som i staden utkomma». Och häri ligger alltid något. Nu är det visserligen sant, att i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag den bestämmelsen intagits, att stadsfullmäktige skola bestämma vilka tidningar det skall vara, så att myndigheterna ej besväras i denna del. Men är det någon anledning att även draga detta inför stadsfullmäktige? Då skulle nog framkomma både politiska och ekonomiska skäl, som i detta sammanhang icke borde få göra sig gällande.

Herr talman, jag yrkar av skäl, som anförts, att kammaren måtte med avslag å utskottets förslag i denna del bifalla den av herr Clason m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Mannheimer: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag rörande § 15 endast med den ändring, som föranledes av kammarens nyss fattade beslut i § 11, mom. 2, så att orden »på sätt i § 11 mom. 2 är stadgat» måtte utgå.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framställda yrkanden propositioner, först på paragrafens godkännande med

uteslutande av däri förekommande hänvisning till § 11 mom. 2 samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som avgivits i den av herr Clason m. fl., vid ifrågavarande paragraf anförda reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i stad. (Forts.)

§ 24.

Herr Clason: I anledning av kammarens nyss fattade beslut i fråga om kommunalstyrelse på landet, varigenom den avvisat systemet valkuvert med fönster, skall jag anhålla, att kammaren i denna paragraf ville avslå utskottets hemställan och bifalla den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter förevarande paragraf godkändes med den lydelse, som angivits i den av herr Clason m. fl. vid paragrafen anförda reservationen.

§ 28.

Godkändes.

§ 35.

Herr Ekman, Karl Johan: Även här anhåller jag med anledning av kammarens förut fattade beslut att få yrka bifall till den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes föreliggande paragraf med den lydelse, som angivits i den av herr Clason m. fl. vid paragrafen anförda reservationen.

§§ 36 och 56.

Godkändes.

§ 66.

Herr Ekman, Karl Johan: I konsekvens med kammarens förut fattade beslut får jag yrka, att reservationen måtte bifallas.

Efter härmed slutad överläggning godkändes nu föredragna paragraf med den lydelse, som angivits i den av herr Clason m. fl. vid ifrågavarande paragraf anförda reservationen.

§ 78 och promulgationsstadgandet.

Godkändes.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i stad. (Forts.)

Rubriken och ingressen.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag anhåller, att kammaren måtte besluta, att ur rubriken och ingressen skola utgå §§ 9—11.

Överläggningen förklarades härmed avslutad, varefter lagförslagets rubrik och ingress godkändes med den ändring, som föreslagits i herr Clasons m. fl. därom avgivna reservation.

Mom. c).

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 6—8, 10, 14, 34 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

§ 6.

Godkändes.

§ 7.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag anhåller, att kammaren ville avslå utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning förkastades förevarande paragraf.

§ 8.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag anhåller, att kammaren ville avslå utskottets förslag i denna del.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter föreliggande paragraf förkastades.

§ 10.

Herr Clason: Jag anhåller, att kammaren även här i överensstämmelse med sitt förut fattade beslut måtte avslå utskottets hemställan och bifalla reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes nu föredragna paragraf att lyda så, som föreslagits i den av herr Clason m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

§§ 14, 34 och 35 samt promulgationsstadgandet.

Godkändes.

Rubriken och ingressen.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm. (Forts.)

Herr Ekman, Karl Johan: Jag anhåller, att kammaren ville besluta, att ur rubriken och ingressen skola utgå §§ 7 och 8.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes rubriken och ingressen med den ändring, varom hemställts i den av herr Clason m. fl. därom avgivna reservation.

Mom. d).

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 3—5, 8, 13, 14, 20, 25—27, 31—33, 38—40, 59, 61 och 62 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om landsting.

§ 3.

Godkändes.

§ 4.

Herr Clason: Jag anhåller, att kammaren även i denna paragraf måtte avslå utskottets förslag och bifalla reservationen.

Efter härmed slutad överläggning godkändes förevarande paragraf med den lydelse, som angivits i den av herr Clason m. fl. vid paragrafen anförda reservationen.

§ 5.

Herr Clason: I avseende på denna paragraf måste jag fatta mig något utförligare än vid den sista. Jag måste fästa kammarens uppmärksamhet på tre särskilda stadganden, som vi icke kunnat godkänna i denna paragraf.

Först och främst innehåller paragrafen i moment 2 d) den bestämmelse om valkuvert med fönster etc., som vi på andra punkter förkastat. Jag måste således yrka, att kammaren fattar samma beslut här.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på mom. 1. Det innehåller, som kammaren behagade finna, både i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag bestämmelsen, att rätt att deltaga i landstingsmannaval skulle för en var begränsas till den kommun, där han är mantalsskriven. För oss reservanter har det varit omöjligt att gå in på denna ändring av nu gällande bestämmelser. Hela vår kommunala rösträtt vilar ju på principen, att man är röstberättigad där man är skattskyldig. På denna princip äro också både landstingsmannavalen och valen till denna kammare byggda. Enligt vår uppfattning fin-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om landsting. (Forts.)

nes icke något som helst skäl att begränsa denna rösträtt till blott den kommun, där en viss person är mantalsskriven, när han dessutom är skattskyldig i andra kommuner. Förslag i sådan begränsande riktning har varit å bane vid närmast föregående riksdagar, men hava icke någon gång vunnit denna kammares bifall, och jag antar, att kammaren även nu vill stå kvar på samma ståndpunkt. För övrigt kan man anmärka, att, enligt vad statistiken visat, det heller icke finnes något egentligt behov av denna ändring. De, som på det viset äro röstberättigade inom mer än en kommun, utgöra ett ganska ringa fåtal av alla röstberättigade,

Slutligen innehåller paragrafen dels i mom. 2 c) (sid. 136) och dels i mom. 3 a) (sid. 141) bestämmelsen, att landstingsmannavalen skola förrättas å Maria bebådelsedag på landet och i stad. Detta ha vi icke velat obligatoriskt fastställa. Vad städerna angår, är för närvarande där regeln, att dylika val i allmänhet icke förrättas å söndagar, och det går med praktiska anordningar för rösternas avgivande lika bra på vardagar. Dessutom tror jag, att Maria bebådelsedag är synnerligen olämplig i vissa delar av landet, där den anses som första vårdagen, då man allmänt vill lämna staden.

Men även beträffande landsbygden anse vi olämpligt, att Maria bebådelsedag obligatoriskt fastslås genom lag. Dagen kan passa på vissa orter, det vill jag icke bestrida, men på andra orter passar den icke, vare sig därför att man icke vill hava val på helgdag eller av andra skäl. Därför hava vi menat, att man icke bör obligatoriskt fastslå detta.

Å andra sidan är det ett önskemål, som vi velat tillmötesgå, att landstingsmannavalen och agitationen för dem så mycket som möjligt sammandragas till viss tid, i slutet av mars. Under sådana förhållanden ingår i vår reservation, som finnes intagen på sidan 164, dels de ändringar, som betingas av de utav mig förut omnämnda två punkterna, dels ock beträffande valdagen den bestämmelsen, att vad landsbygden angår valet skall förrättas å Maria bebådelsedag eller, om ordinarie kommunalstämma i december månad så beslutar, å annan dag under senare hälften av mars månad, och vad städerna beträffar, att valet skall förrättas under senare hälften av mars. Vi hava i båda fallen velat lämna kommunerna frihet inom en viss ram.

Jag ber att med stöd av vad jag nu anfört få yrka bifall till vår reservation vid denna paragraf.

Herr Hellberg: Vad angår första momentets begränsning av rösträtten, hava vi i utskottet ansett det vara en enkel konsekvens av den allmänna rösträtten, att ingen får i detta fall utöva rösträtt på mer än ett ställe. Det har nämligen visat sig, att bolag vid landstingsmannavalen förfoga över ett alldeles orimligt stort antal röster och så kunna öva ett otillbörligt inflytande på dessa val, som äro av övervägande politisk natur. På den grund hava vi förordat den bestämmelse som finnes i mom. 1.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om landsting. (Forts.)

Vad sedan beträffar Maria bebådelsedag som allmän valdag för landstingsmannavalen, är den frågan tillräckligt debatterad förut, så att jag icke skall uppehålla mig vidare vid den. Jag anser, att det är en avgjord fördel att för dessa viktiga val hava en bestämd valdag fastslagen för hela landet. Naturligtvis kan det tänkas, att det på ett eller annat ställe skulle vara lämpligare att hava en annan dag, men sådana enstaka fall böra inte tillmätas någon egentlig betydelse. Fördelen att hava en för hela landet gemensam valdag, som möjliggör för de röstberättigade att så talrikt som möjligt deltaga i valet är givet övervägande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Mentzer: Som herrarne se på sidan 166 i utlåtandet hava jag och en annan reservant i huvudsak instämt i herr Clasons m. fl. reservation å sidan 164, men hava önskat att få ett tilllägg till mom. 2 c), så att efter orden »mars månad» skulle inskjutas orden »dock ej å söndag», d. v. s. dessa val skulle få utsättas under en bestämd tidsperiod, dock ej å söndag. På de skäl, som anförts till förmån för den av kammaren nyss beslutade skrivelsen, yrkar jag bifall till min och herr Räfs reservation.

Herr Bellinder: Herr talman! Utom de förändringar, som herr Clason m. fl. påyrkat i denna paragraf och i vilket yrkande jag instämt, har jag tillåtit mig föreslå en annan förändring. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att i mom. 2 c) andra stycket förekommer den bestämmelsen, att vid förrättningen domhavanden skall biträdas av två, av Konungens befallningshavande därtill förordnade personer, som, jämte domhavanden, med sina namnunderskrifter bekräfta riktigheten av det vid förrättningen förda protokoll.

Som herrarne torde erinra sig, var det från början fråga om att överlämna sammanräkningen av valen åt Kungl. Maj:ts befallningshavande. Men denna myndighet ansåg sig icke kunna gå i land med detta uppdrag såsom alltför besvärligt, och det överlämnades därför åt domhavandena. Nu hava domhavandena naturligtvis vid dessa förrättningar skaffat sig de biträden, som de ansett lämpliga, i allmänhet någon eller några av personalen på deras kanslier. Nu skulle stadgas, att Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnar dessa biträden. Jag kan icke finna annat än att det är en onödig omväg. Kungl. Maj:ts befallningshavande har väl icke tillfälle att från landskansliet utskicka kvalificerade personer till domhavandens hjälp, utan det kommer nog att gå så till, att Kungl. Maj:ts befallningshavande förfrågar sig hos domhavanden, om han har några lämpliga personer att tillgå. Det blir förmodligen notarier från domarkanslien. Detta anser jag vara en onödig omväg, som dessutom kommer att förorsaka större kostnader än hittills.

Jag anser, att man icke gör varken häradshövdingarna eller Kungl. Maj:ts befallningshavande någon tjänst med att antaga detta stad-

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om landsting. (Forts.)

gande. Därför yrkar jag i likhet med en reservant från Andra kammaren, herr Magnusson i Tumhult, att det stycke som börjar med orden »vid förrättningen biträdes domhavanden» och slutar med orden »förda protokoll» skall ur paragrafen utgå.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herrr talmannen yttrade, att beträffande föreliggande paragraf förekommit följande yrkanden: 1:o) att paragrafen skulle godkännas; 2:o) att densamma skulle godkännas med den lydelse som angivits i den av herr Clason m. fl. vid paragrafen anförda reservationen; 3:o) av herr *von Mentzer*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av honom och herr Räf vid nämnda paragraf avgivna reservationen; och 4:o) av herr *Bellinder*, att det förslag skulle godkännas, som innefattades i den av honom och herr Magnusson vid ifrågavarande paragraf anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

§§ 8, 13, 14 och 20.

Godkändes.

§ 25.

Herr von Geijer: §§ 25—27 sammanhänga i viss mån med varandra, de innehålla bestämmelser om landstingens ordförande. Nu gällande författning innehåller i § 25, att Kungl. Maj:t utser för varje lagtima landsting bland tingets ordinarie ledamöter en ordförande, vilkens befatttning skall fortfara intill nästa lagtima sammankomst. Den omständigheten, att den nuvarande § 25 icke finnes upptagen i detta förslag, har nödgat oss att reservera oss vid denna paragraf, fastän vi icke haft något att erinra mot den i och för sig. Beträffande den principiella sidan av saken vill jag inskränka mig till att uppläsa vad senaste årets konstitutionsutskott, då frågan det året förelåg, anförde i sitt utlåtande. Utskottet sade nämligen:

»Såvidt utskottet funnit, hava några olägenheter av det sätt, på vilket den Kungl. Maj:t tillerkända rätten att utse landstingsordförande hittills utövats. ej kunnat påpekas. Tvärtom synas — hvarom också 1906 års lagutskott erinrat — vissa fördelar därmed vara förenade. I detta avseende vill utskottet särskilt framhålla, hurusom det med hänsyn till den starkt begränsade tiden för landstingets sammanträde, som endast under viss förutsättning kan få överskrida sex dagar, är av synnerlig vikt och understundom ett oavvisligt krav, att ordföranden äger tillfälle att före landstingets sammanträde, i den mån det kan ske, bereda de ärenden, som äro avsedda att föreläggas landstinget. Under nuvarande förhållanden, då

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om landsting. (Forts.)

Kungl. Maj:t är i tillfälle att i god tid före landstingets början utse ordförande i detsamma, kan detta krav tillgodoses. Därest åter landstinget självt skulle utse ordförande, lärer detta, även om ordförandens befattning liksom nu skulle fortfara intill nästa lagtima sammankomst, icke alltid kunna äga rum.»

Jag menar, att de skäl, som konstitutionsutskottet då åberopade, fortfarande äga full giltighet, och på grund härav får jag yrka bifall till den av herr Clason m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr Hellberg: Icke heller vid denna punkt vill jag yttra mig något utförligare. Jag vill bara erinra om det faktiska förhållandet, att i regel, torde man kunna säga, blir den person, som landstinget har utsett till vice ordförande, av Kungl. Maj:t sedan, så fort vakans uppstår, utnämnd till ordförande. Sålunda kan man säga, att i realiteten landstingen åtminstone i de flesta fall själva tillsätta sina ordförande. Jag anser, att det är bara ändring av en formalitet, om det tillerkännes dem rätt att direkt få göra det. När nu Kungl. Maj:t för sin del föreslagit det, förefaller det mig som en strävan att vara mera konungsk än konungen själv, om man skulle avvisa förslaget.

Vad beträffar den kontinuitet, som, om jag hörde rätt, den föregående talaren erinrade om, tror jag den skulle bevaras likaväl under de nya som under de gamla förhållandena. I regel blir det nog så, att den som är ordförande vid ett landsting, utses därtill även vid det påföljande. Skulle ett ombyte inträffa, får man inte glömma att ett sådant kan ske, även när Kungl. Maj:t utser ordförande. Jag kan icke se någon praktisk olägenhet i förslaget och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på godkännande av förevarande paragraf, samt vidare på densammas förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ *26.*

Herr von Geijer: Under åberopande av vad jag vid nästföregående § anfört ber jag att få yrka bifall till den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den nu föredragna paragrafen förkastades.

§ *27.*

Herr von Geijer: I fråga om denna § har jag samma yrkande, att den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen måtte bifallas.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om landsting. (Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, förkastades den föreliggande paragrafen.

§ 31.

Herr von Geijer: Denna § innehåller ett stadgande, som icke finnes uti den nuvarande landstingsförordningen, nämligen att ett förvaltningsutskott skall tillsättas. Mot detta förslag har icke någon anmärkning framställts, men väl mot sättet för utskottets sammansättning. Kungl. Maj:t har föreslagit, att en av ledamöterna skall vara tingets ordförande. Reservanterna överensstämma här med Kungl. Maj:t, medan däremot utskottets majoritet ansett, att förvaltningsutskottet skall självt utse sin ordförande.

Ytterligare en liten förändring har gjorts, men om den punkten är ingen oenighet. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle utskottets alla ledamöter tillhöra landstinget. Utskottet har däremot föreslagit, att även sådana, som icke tillhöra landstinget, skola kunna inväljas i utskottet, och detta av den anledningen, att man förmenat, att i vissa fall särskild sakkunskap lämpligen borde vara representerad i utskottet. Det är för att möjliggöra detta, att i vissa fall kunna gå utanför landstinget — vilket väl med sannolikhet sällan kommer att behövas — som utskottet enats om att föreslå, att i detta utskott även andra än landstingets ledamöter må kunna insättas. Med åberopande av vad jag sålunda anfört ber jag att få yrka bifall till den av herr Clason m. fl. vid denna § avgivna reservation.

Herr Hellberg: Jag anhåller endast att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande denna §.

Herr Hult: Såsom motionär i denna fråga skall jag be att få yttra ett par ord.

Då kammaren nyss avböjde förslaget, att landstingen skulle själva få utse sina ordförande, hemställer jag till kammaren, om det kan vara lämpligt, att nu bifalla reservanternas förslag, att ordföranden i landstinget skall vara självskriven ordförande i förvaltningsutskottet. Jag förmenar nämligen, att det enda rätta och riktiga är, att landstinget självt får utse den person, som i främsta rummet skall handhava landstingskassan. Då jag hoppas, att denna kammare skall godkänna den principen, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt framställda yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av förevarande paragraf samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som angivits i den av herr Clason m. fl. vid paragrafen anförda reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§§ 32, 33, 38, 39, 40, 59, 61 och 62 samt promulgationsstadgandet.

Lagförslag ang. ändringar i förordningen om landsting. (Forts.)

Godkändes.

Rubriken och ingressen.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag hemställer, att kammaren i konsekvens med sina förut fattade beslut ville besluta, att ur rubriken och ingressen utesluta §§ 25—27.

Efter härmed slutad överläggning godkändes lagförslagets rubrik och ingress med den ändring, som föreslagits i herr Clasons m. fl., därom avgivna reservation.

Mom. e.)

Utskottets förslag till stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

Ang. påföljd i avseende å kommunal rösträtt av underlåtenhet att betala kommunalutskylder.

Utskottet hade i denna punkt på åberopade skäl hemställt, att Riksdagen, med anledning av herr G. Magnussons m. fl. motion, nr 156, i Första kammaren samt herr Hages m. fl. motion, nr 354, i Andra kammaren, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådana förändringar i gällande kommunalförfattningar, genom vilka den tid, under hvilken obetalda kommunalutskylder medförde förlust av kommunal rösträtt, begränsades enligt i huvudsak samma grunder, som vore bestämda i fråga om den politiska rösträtten.

Herr Clason: Som kammaren finner, föreligger här ett på grund av enskilda motioner framställt förslag, att Riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om huruvida den tid, under vilken man måste hava erlagt utskylder för att vara kommunalt röstberättigad, skulle kunna begränsas. På den punkten hava samtliga högermän inom utskottet reserverat sig under yrkande, att en sådan skrivelse icke måtte avlåtas. Jag ber att få yttra några ord härom.

För närvarande gäller i fråga om den *kommunala* rösträtten, att

Ang. påföljd i avseende å kommunal rösträtt av underlåtenhet att betala kommunalutskylder. (Forts.)

man för att vara röstberättigad icke får häfta för oguldna kommunalutskylder över huvud. Här gäller den vanliga preskriptionstiden av 10 år, kommunerna obetaget att själva avkorta diskvalifikationstiden genom utskyldernas efterskänkande eller på annat sätt. Nu föreslår utskottet, att man i en skrivelse skall begära en liknande begränsning på den kommunala rösträttens område som på den *politiska*, eller att man skall äga rösträtt blott man icke häftar för de tre sistförflutna årens utskylder. Redan mot detaljerna av detta förslag kan man enligt vår mening anmärka, att dess antagande, såsom utskottet här tänkt sig, skulle innebära, att en person skulle kunna vara kommunalt röstberättigad, även om han häftar för utskylder för det löpande året. Detta har nu synts oss vara en stor oegentlighet. I fråga om den politiska rösträtten gör detta ingenting, ty uppbörden äger rum i december, men riksdagsmannavalen tidigare. Då det sålunda bestämts, att man icke får häfta för de tre sista årens utskylder, innebär det, att man skall ha betalat allt vad som under de närmaste åren ålegat en att betala. Överförd på det kommunala området däremot, där uppbörden sker tidigare, skulle samma regel innebära, att en person finge rösträtt oaktat han *icke* betalat vad som under den närmaste tiden ålegat honom att betala. Det kan icke vara riktigt.

Men vidare anse vi också, att förslaget så till vida vilar på en oriktig princip, som enligt vår uppfattning den kommunala skatteuppbörden är en kommunernas inre angelägenhet, varför kommunalskattens efterskänkande inom den ram, som den tioåriga preskriptionstiden föreskriver, bör vara varje kommuns ensak. Jag kan icke se något oriktigt ligga däri, att en kommun inom nämnda ram vill häfda ordentlig skattebetalning såsom villkor för rösträtten, d. v. s. för rätten att bestämma över de kommunala medlens användande. Dessutom måste erinras, att vi både genom nu föreliggande lag och ännu mera genom den nyss antagna pensionslagen enligt vilken kommunerna i vissa fall ansvara för avgifternas betalning, ställt i utsikt eller ålagt kommunerna nya utgifter. Under sådana förhållanden synes det något orimligt att samtidigt skriva och begära en författningsändring, som berövar kommunerna en del av deras inkomster.

Jag hemställer om bifall till vår reservation och avslag å skrivelseförslaget.

Herr Mannheimer: Med anledning av herr Clasons anförande skall jag be att få yttra några ord. Motionerna gå ut på, att man för den kommunala rösträtten icke med avseende å betalta kommunalutskylder skulle uppställa strängare fordringar än som med hänsyn till erlagda kronoutskylder stadgats för den politiska rösträtten. Jag tror, att man skulle vinna vissa praktiska fördelar genom att gå motionärerna till mötes. Jag har ingen erfarenhet beträffande landsbygden, men i fråga om städerna vet jag att det är förenat med stort besvär att hålla reda på dessa restantier, som ibland gå många år

tillbaka. Därför är det inom vissa kommuner praxis att, när restantierna varit uppförda några år, efterskänka dem, och därigenom har man vunnit vad motionärerna genom sitt förslag velat vinna beträffande alla kommuner. Jag tror alltså, att den föreslagna åtgärden är ganska praktisk, och är icke öfvertygad av de skäl, som herr Clason anfört mot förslaget. Nu är det dessutom fråga endast om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t skall utreda frågan och sedan framlägga det förslag, vartill utredningen föranleder. Mig tyckas alla skäl tala för, att kammaren antager detta skrivelseförslag, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan i andra punkten.

Ang. påföljd i avseende å kommunal rösträtt av underlåtenhet att betala kommunalutskylder. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt de under överläggningen framställda yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls i vad den icke kunde anses besvarad genom kammarens förut fattade beslut.

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 20 och 21 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl Maj:t hade i en till Riksdagen den 4 april 1913 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 204, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden samma dag, föreslagit Riksdagen att

dels godkänna den av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade staten för år 1914 för en för rikets skolväsen gemensam skolöverstyrelse och de för åtnjutande av i sagda stat upptagna nya avlöningsförmåner av departementschefen föreslagna villkoren och bestämmelserna samt för tillämpning av samma stat ej mindre medgiva, att de för överstyrelsen för rikets allmänna läroverk å ordinarie stat tillgängliga samt de å extra stat för år 1914 äskade medlen finge användas för motsvarande ändamål inom skolöverstyrelsen, än även på extra stat för år 1914 anvisa ett belopp av 105,795 kronor;

dels ock medgiva,

ej mindre att vad i kungl. kungörelsen den 18 juni 1910 angående viss löneturs- och pensionsberäkning för medlem av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk vore i berörda hänseende stadgat

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

angående tillförordnad rektor vid allmänt läroverk eller högre lärarinneseminariet, som förordnats att vara ordförande eller ledamot i nämnda överstyrelse, även skulle gälla tillförordnad rektor vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet eller folkskoleseminarium, vilken förordnats att vara chef för eller ledamot i skolöverstyrelsen; än även att de av Riksdagen år 1912 av förslagsanslaget till understödjande av folkbiblioteksväsendet anvisade arvodena till två bibliotekskonsulenter inom ecklesiastikdepartementet finge utgå utan hinder därav, att sagda konsulenter fullgjorde huvudparten av sitt arbete inom skolöverstyrelsen.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga i förevarande ämne väckta motioner, nämligen:

i Första kammaren, nr 165, av herr *Ch. Meurling* m. fl., och nr 166, av herr *O. Olsson*, samt

i Andra kammaren, nr 334, av herr *E. Kristensson*, m. fl., nr 346, av herr *M. Sommelius*, nr 362, av herr *H. Andersson* i Grimbo m. fl., och nr 363, av herr *Hj. Branting*.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, med avslag dels å Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avsåge upprättande av en för rikets skolväsen gemensam skolöverstyrelse, dels ock å herr Meurlings m. fl., herr Kristenssons m. fl., herr Sommelius', herr Anderssons i Grimbo m. fl. och herr Brantings ovanberörda motioner samt herr O. Olssons omförmälda motion, i vad den rör Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande proposition, måtte

a) godkänna av utskottet angiven stat för läroverksöverstyrelsen;

b) godkänna vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i staten för sekreteraren, notarierna, registratorn och aktuarien samt vaktmästaren upptagna löneförmåner;

c) för tillämpning av ifrågavarande stat höja reservationslaget till allmänna läroverken med 10,150 kronor;

d) medgiva, att de i staten omförmälda ålderstilläggen finge utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

e) för biträde vid utförande av vaktmästaregöromålen hos läroverksöverstyrelsen på extra stat för år 1914 anvisa ett anslag å 1,000 kronor;

f) till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i husligt arbete på extra stat för år 1914 anvisa ett anslag av 5,000 kronor;

g) godkänna av utskottet framlagd stat för år 1914 för en folkskoleöverstyrelse;

h) godkänna vissa uppgifna villkor och bestämmelser för åtnjutande

av de i staten för överdirektören, ledamöterna, sekreteraren, notarien, registratorn och aktuarien samt vaktmästaren upptagna lönefömåner;

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

i) för tillämpning av staten för folkskoleöverstyrelsen på extra stat för år 1914 anvisa ett anslag av 79,500 kronor;

k) medgiva, att vad i kungl. kungörelsen den 18 juni 1910 angående viss löneturs- och pensionsberäkning för medlem av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk vore i berörda hänseende stadgat angående tillförordnad rektor vid allmänt läroverk eller högre lärarinneseminariet, som förordnats att vara ordförande eller ledamot i nämnda överstyrelse, även skulle gälla dels tillförordnad rektor vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet eller folkskoleseminarium, som förordnats att vara chef för eller ledamot i folkskoleöverstyrelsen, dels ock t. f. rektor vid folkskoleseminarium, som förordnats att vara chef för eller ledamot i läroverksöverstyrelsen; samt

l) medgiva, att de av Riksdagen år 1912 av förslagsanslaget till understödjande av folkbiblioteksväsendet anvisade arvodena till två bibliotekskonsulenter inom ecklesiastikdepartementet finge utgå utan hinder därav, att sagda konsulenter fullgjorde huvudparten av sitt arbete inom folkskoleöverstyrelsen.

Reservationer hade avgivits av, utom andra,

herr *O. Jonsson*, vilken likväl ej däri framlagt sin åsikt; samt

greve *P. O. L. Klingspor* och herr *C. Persson*, vilka ansett, att utskottets uttalanden angående chefens och ledamöternas i folkskoleöverstyrelsen kompetens bort hava viss uppgiven lydelse.

Herr statsrådet Berg: I föreliggande betänkande har statsutskottet med stor enhällighet tillstyrkt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Men då tillstyrkandet skett i en form, som i visst hänseende rätt avsevärt avviker från den kungl. propositionen, torde det vara i sin ordning, att nu, innan behandlingen begynner, ett meddelande lämnas om huru regeringen ställer sig till förslaget i den form, som det av statsutskottet erhållit.

Med största tillfredsställelse finner man, att statsutskottet till fullo insett nödvändigheten av att folkundervisningsväsendets centrala ledning betydligt förstärkes. För närvarande ombesörjes denna ledning som bekant, om man bortser från departementschefen, uteslutande av ecklesiastikdepartementets folkskolebyrå. Detta kunde måhända gå för sig för femtio år sedan. Men med den utomordentligt stora utveckling, som hela folkundervisningsväsendet under det senaste halvseklet erhållit, är det alldeles omöjligt att numera stanna vid den ordningen. Antalet av löpande folkundervisningsärenden har vuxit i största grad, och antalet folkundervisningsärenden, som skola föreläggas Riksdagen, har likaledes vuxit i utomordentligt hög grad. Det är därför alldeles uppenbart för var och en, som tagit kännedom om

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

förhållandena, att nämnda ärendens handläggning icke numera kan på ett tillfredsställande sätt ske med hittills gällande ordning. Jag vågar bestämt påstå, att det finnes ingen, som under åtminstone de senaste tio åren haft något att beställa med ecklesiastikdepartementet, som icke skall intyga, att den känslan varit mycket stark och livlig hos alla, som haft ansvar för departementets skötsel, samt att det helt enkelt icke *kan* fortgå, som det hittills gjort, om icke ärendena skola växa både Kungl. Maj:t och Riksdagen alldeles över huvudet.

Hur skall nu en förbättring av dessa missförhållanden kunna åstadkommas? Ja, det har icke kunnat utfinnas mer än ett antagligt medel därför, nämligen att man närmast departementet ställer ett särskilt förvaltningsorgan för folkundervisningsärendenas handläggning, en styrelse sammansatt av personer, som äro kunniga och erfarna särskilt i folkundervisningsangelägenheter. Man måste sörja för att departementet för handläggningen av folkundervisningsärenden erhåller ett organ, som är lika lämpligt för dessa ärendens beredande, som läroverksöverstyrelsen faktiskt visat sig vara för läroverksärendenas utredning. Då kan det bliva möjligt, att folkundervisningsärendena framkomma till departementet i ett så fullt utrett skick, att man med departementets arbetskrafter kan giva dem den avslutande granskning och utarbetning, som behövs för deras framläggande inför Riksdagen och deras föredragning inför Kungl. Maj:t.

Statsutskottet har insett nödvändigheten av detta och tillstyrkt, att man måtte vidtaga anordningar i sådant syfte. I denna utgångspunkt hava statsutskottet och Kungl. Maj:t varit fullkomligt ense. Men efter denna primära fråga, den om behövligheten eller nödvändigheten av en förstärkning av den centrala ledningen av folkundervisningsärendena, kommer en annan fråga, som visserligen i sig själv är mycket viktig, men som i jämförelse med den nyssnämnda dock måste erkännas vara av sekundär betydelse. Det är denna: bör det organ, som således är nödvändigt, göras till en alldeles ny institution vid sidan av de förut bestående eller bör det åstadkommas genom utvidgande av en institution, som redan finnes? Med andra ord: böra läroverksöverstyrelsen och folkskoleöverstyrelsen vara skilda från varandra eller böra de ingå såsom skilda avdelningar i en gemensam styrelse?

Från visst håll har man sökt blåsa upp denna fråga till alldeles utomordentliga dimensioner och på grund härav riktat en den allra skarpaste opposition mot vad i propositionen föreslås. För min del vill jag säga, att jag ursprungligen tänkt mig den centrala ledningen av folkskoleärendena förlagd till en särskild folkskoleöverstyrelse, och detta har nog också från början varit den allmänna meningen bland folkskolans egna män. Jag kunde i det hänseendet hänvisa till en rad av offentliga uttalanden företrädesvis från åren 1907, 1908 och 1909. Därpå vill jag dock nu icke närmare ingå. Under den förberedande debatten om förevarande sak hava emellertid från läroverkshåll framkommit vissa synpunkter, som ansetts

starkt tala för att det skulle vara lämpligare, att de båda styrelserna, för läroverksärenden och för folkskoleärenden, ställdes i närmaste samband med varandra. För dessa synpunkter har jag redogjort i propositionen, sid. 138 och följande, och jag skall icke upprepa de skäl, som där framförts. Jag vill endast säga, att det vid övervägandet av dessa synpunkter varit mig omöjligt att icke erkänna, att om man ser icke i främsta rummet på de olika skolarternas och de olika lärarekårernas särintressen, utan framför allt på det helas intresse och på lämpligheten att avväga särintressena mot varandra under jämförelse med varandra, så måste man komma till den slutsatsen, att övervägande skäl tala för gemensamhet i den förberedande handläggningen av läroverksärenden och folkskoleärenden.

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

Utskottet har kompromissvis kommit till ett annat resultat. Utskottet yttrar på sid. 5 i sitt betänkande: »Vid avgörandet av denna fråga har utskottet utgått från sin åsikt därom, att den viktigaste av de angelägenheter, som i förevarande ärende upptagits till behandling, är att få behovet av en verklig överstyrelse för folkskoleväsendet tillgodosett och att i förhållande till denna centrala del av ärendet övriga i sammanhang härmed upptagna frågor äro av jämförelsevis underordnad betydelse. Med denna utgångspunkt och vid övervägande av alla på frågans avgörande inverkande omständigheter har utskottet trott sig finna, att densamma lämpligast låter sig lösa genom inrättande av en särskild överstyrelse för folkundervisningsväsendet.» Vilka de orsaker varit, som gjort, att statsutskottet ifrån den angivna utgångspunkten kommit till just det resultatet, har utskottet icke meddelat, såsom kammaren hörde av det upplästa yttrandet. De hava sålunda undandragits det offentliga bedömandet och bemötandet, och jag skall av flera skäl icke ingå på någon polemik emot vad utskottet anfört. Jag kan så mycket hellre underlåta detta, som jag fullständigt instämmer med utskottet, då utskottet framhåller, att det viktigaste i hela ärendet dock är att få behovet av en verklig överstyrelse för folkskoleväsendet tillgodosett och att i förhållande till denna centrala del av ärendet övriga i sammanhang härmed upptagna frågor äro av jämförelsevis underordnad betydelse.

Även i vissa andra punkter har statsutskottet avvikit ifrån vad i propositionen föreslagits. Men om dessa punkter gäller i ännu högre grad än om den nyss berörda, att de måste anses stå i andra planet, och jag skall därför alls icke upptaga kammarens särskilt nu ytterst dyrbara tid med att ingå på något slags bemötande i detta avseende.

Jag vill för närvarande inskränka mig till att meddela, att jag fullt accepterar den genom ömsesidigt tillmötesgående åstadkomna kompromiss emellan olika partier och mellan de båda kamrarna, som föreligger i statsutskottets nu föredragna betänkande, och att jag därför vill uttala den önskan, att kammaren måtte gilla utskottets förslag.

Herr Strömberg: Att en förstärkning av den nuvarande högsta

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

ledning av vårt folkundervisningsväsende är av behovet påkallad, det kan nog ej förnekas av någon, som varit i tillfälle att närmare sätta sig in i dessa frågor. Skälen härtill ha nyss fullständigt angivits av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, och dessa skäl kunna för visso ej rättvisligen jävas och behöva ej heller av mig upprepas.

Men om också enighet från de flesta håll råder om behovet av en sådan förstärkning, så råda däremot mycket delade meningar om det sätt, varpå denna förstärkning skall ske.

Kungl. Maj:t har föreslagit en stor gemensam överstyrelse för hela rikets skolväsende, uppdelad i två likartade avdelningar, den ena för allmänna läroverken och vissa andra skolor, den andra för folkskoleväsendet. Vi hava nyss ock hört av statsrådet, att han anser denna anordning vara den bästa och närmaste lösningen på frågan i dess helhet.

En sådan anordning har emellertid från åtskilliga håll rönt ett mycket starkt motstånd och utskottet har ej heller kunnat ansluta sig därtill.

Om det också inte kan förnekas att, såsom statsrådet nyss gjort gällande, vissa fördelar genom en sådan gemensamhet skulle kunna vinnas, däribland särskilt att olika åsikter och intressen från håll, som nu stå skarpt emot varandra, skulle i någon mån kunna utjämnas till fromma för det hela, kan å andra sidan ej heller nekas, att avsevärda olägenheter äro förenade därmed. Det hela blir en onödigt stor och tung apparat, en »samröra» skulle bli rådande i avseende å behandlingen av en mängd ärenden, som röra den högre och den lägre undervisningen; och det är svårt att säga, om detta skulle bli till skada eller gagn för det hela. Det bleve i varje fall i mycket stor grad beroende av den gemensamma chefen (generaldirektören), hur denna organisation komme att utfalla. Jag tror också, att det bleve synnerligen svårt att finna en man med de kvalifikationer, som här skulle erfordras. Och även om man skulle kunna finna en sådan man, skulle han få en mycket svår ställning, då han så att säga med den ena foten skulle stå i det högre undervisningsväsendet och med den andra i folkskoleväsendet.

Från annat håll har man ansett, att åtgärder av betydligt mindre omfång för ändamålets vinnande skulle behöva vidtagas, och man har då pekat på ökning av arbetskrafterna i folkskolebyrån, förstärkt inspektionsmyndighet o. d. Själv har jag — det erkänner jag — varit mest böjd för dylika åtgärder, men jag måste å andra sidan medgiva, att arbetsfältet är så stort och att de olika uppgifter, som här föreligga, äro så många och så olikartade, att den förstärkning av ledningen, som skall ske, ej kan hållas inom allt för trånga gränser, om man skall vinna vad man därmed avser.

Utskottet har nu gått en medelväg mellan dessa båda ståndpunkter. Det avslår Kungl. Maj:ts förslag om gemensam styrelse, men förordar inrättande av en särskild överstyrelse för folkskolan, byggd

på samma grunder och efter samma mönster som den nuvarande läroverksöverstyrelsen. Denna folkskoleöverstyrelse skulle omhänderhava allt det, som enligt Kungl. Maj:ts förslag »folkskoleavdelningen» i den gemensamma skolstyrelsen skulle ombesörja, och vilka frågor detta är synes på sid. 127 i propositionen.

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

För min del tror jag, att detta förslag innebär en god lösning. Möjligt är ju, såsom en och annan menar, att åtminstone under de första åren antalet ledamöter i denna styrelse kunnat vara något mindre, t. ex. fyra, men utan tvivel finns, såsom jag nyss sagt, ett så stort material, som för närvarande ligger och väntar på behandling inom olika områden av folkskoleväsendet, att jag är viss om att full och mer än full sysselsättning för alla redan från början erhålles. Styrelsen skulle arbeta, så att säga, på fyra avdelningar allt efter frågornas beskaffenhet, nämligen avdelningar för inspektion, egentliga folkskoleärenden, seminarierna och abnormundervisningen, och vid sådant förhållande torde det vara riktigt att redan från början göra den fulltalig och sålunda låta den bestå av lika antal ledamöter, som dessa grupper av frågor kräva, nämligen fyra utom chefen, d. v. s. samma antal som i läroverksöverstyrelsen.

Jag vill nämna, att den avdelning, som skulle hava hand om inspektionen, får genast från början behandla omorganisationen av hela inspektionsväsendet. I år har Kungl. Maj:t framlagt ett sådant förslag, men statsutskottet har för några dagar sedan — jag tror betänkandet ligger nu på bordet — hemställt, att hela denna framställning skall uppskjutas till ett kommande år, just bland annat av det skäl, att en eventuellt ny överstyrelse skulle få yttra sig över detta förslag.

Vad de egentliga folkskoleärendena beträffar, ber jag att få påpeka, att den nu arbetande folkundervisningskommittén har om händer ett fullständigt omarbetande av folkskolereglementet bland annat i syfte att ordna undervisningen i mera praktisk riktning, och även på detta område får en ny avdelning inom den styrelse, som skall inrättas, mycket att göra, då den naturligtvis i dessa frågor måste samarbeta med folkundervisningskommittén.

Seminarierna äro delvis under omorganisation. Därom föreligger ett förslag, som om en eller annan dag skall i Riksdagen avgöras, och vare sig det blir bifallet eller avslaget, innebär det, att den avdelning, som har med seminarierna att göra, i anledning därav får mycket att skaffa.

Abnormundervisningen slutligen är av den mångsidighet och stora betydelse, att den utan tvivel ger full sysselsättning åt sin avdelning inom den nya styrelsen.

Som vanligt är, på sätt också herr statsrådet påpekade, detta förslag frukten av en kompromiss, och jag ber att i anslutning härtill få säga, att det är icke underligt, om då så är förhållandet, icke så bestämda skäl i utskottets betänkande angivits. Ty det är givet, att båda parterna hade sina ståndpunkter, och då dessa voro olika, är

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

det icke gott att vid en sammanjämkning angiva direkta skäl utöver vad jag här har gjort. Jag tror emellertid, att denna kompromiss är av den beskaffenhet, att den bör kunna av Riksdagen och även av denna kammare utan risk antagas.

De farhågor, som från åtskilliga håll hysts i avseende å gemensamheten, äro därmed avvärjda. Men skulle man i en framtid komma på ändrade åsikter i detta fall och finna det önskvärt, att en sådan gemensam skolstyrelse inrättades, så möter ju naturligtvis då intet hinder för Riksdagen att besluta en sådan sammanslagning. Detta går onekligen lättare, än om man nu skulle binda sig för en gemensam överstyrelse, och i framtiden möjligen finna, att den icke verkar så väl som man hoppats. Att då skilja dem åt, blir givetvis betydligt svårare.

Jag har ock velat påpeka, att det framlagda förslaget om departementalreform, som från åtskilliga håll anförts såsom varande ett skäl för undanskjutande nu av detta förslag, icke lägger några större hinder i vägen, i fall denna reform kommer att gå igenom och ett undervisningsdepartement blir inrättat, för att dit förlägga båda dessa skilda styrelser än att dit lägga en gemensam skolstyrelse.

Jag vill ock framhålla, att mellaninstanserna i folkundervisningsväsendet äro enligt detta förslag i minsta möjliga mån rubbade. Domkapitlens ställning till folkundervisningen är så gott som orubbad. De skola fortfarande hava samma myndighet som hittills över skolväsendet genom fastställnnde av reglementen o. d., och den enda skillnaden är, att om vid fastställandet av ett sådant skolreglemente domkapitlet och folkskoleinspektören äro av skilda meningar i någon fråga, som rör en rent pedagogisk sak — inga andra — då skall denna meningsskiljaktighet i frågan först gå till folkskoleöverstyrelsen, innan reglementet såsom hittills av domkapitlet fastställes. I allt övrigt är domkapitlets myndighet orubbad, och de lokala myndigheterna, kyrkostämma och skolråd, äro alldeles orörda.

Inspektörerna få i viss mån en annan ställning, i det att de, förutom det att de hava domkapitlet såsom närmaste överordnad, få på ett mera direkt sätt lyda under överstyrelsen.

Den nämnd, som finnes för granskning av nya läroböcker i kristendom för de allmänna läroverken, skall enligt utskottets förslag för framtiden granska dylika läroböcker i kristendom även för folkskolorna, och då man vet, att nämnden under de år den arbetat inom läroverksöverstyrelsen arbetat på ett gott sätt, är det icke annat än en fördel. Nämnden skulle i detta fall bliva förstärkt med två ledamöter, en kyrkoherde och en folkskoleman. Också har utskottet uttalat sig för, så att säga en förstärkning av det teologiska elementets inflytande i denna nämnd, då utskottet uttalat såsom önskvärt och rätt, att om tre av de teologiska ledamöterna i nämnden anse, att en undervisningsbok icke bör antagas, kan icke nämndens majoritet antaga boken emot detta deras uttalande, utan ärendet skall då gå till Kungl. Maj:t för avgörande.

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

Herr talman! Såsom av vad jag har anfört torde framgå, är förslaget enligt mitt förmenande ett i stort sett gott förslag och fyller ett otvivelaktigt befintligt behov, och då det dessutom i åtskilliga delar tagit hänsyn till de synpunkter, som denna kammare i allmänhet särskilt vill hävda, samt därjämte tillgodoser det av vår stora folkskollärarekår så länge och ivrigt hysta önskemålet att erhålla en för folkskolan särskilt avsedd högsta ledning av folkskoleväsendet, ett önskemål vars berättigande man icke kan underkänna, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jonsson, Olof: Herr talman! Mina herrar! Då jag är antecknad som reservant vid detta betänkande, har jag ansett min plikt bjuda att med några ord angiva, varför jag icke kunnat ena mig om samma uppfattning som utskottets övriga ledamöter.

Jag erkänner lika väl, som den näst föregående talaren, att en förstärkning av folkskolans centralledning är behövlig, men jag är icke viss på att det sätt, som utskottet här har föreslagit, skulle vara det lämpligaste eller icke vara större och dyrbarare, än vad nödvändigt vore.

Jag vill erinra kammaren om, att enligt Kungl. Maj:ts förslag om en gemensam överstyrelse för hela skolväsendet skulle kostnaderna överstiga de nuvarande med ungefär 106,000 kronor per år. Enligt utskottets förslag återigen skulle denna merkostnad antagligen komma att växa med 9- eller 10,000 kronor därutöver. Då vill jag fråga: Varför har man beslutat förändra Kungl. Maj;ts förslag i denna riktning, när det kostar åtskilligt mer än som synes vara nödvändigt? Ja, den näst föregående talaren antydde något om vari orsakerna till detta skulle ligga, nämligen att de olika intresserade i skolväsendet icke skulle vara ense om att denna gemensamma form för den centrala ledningen skulle vara den lämpligaste. Man har uppenbarligen från den ena sidan starkt fruktat, att målsmännen för den ena halvan av undervisningsväsendet skulle bliva för starka och således dominera mera än tillbörligt inom denna gemensamma styrelse över den andra hälften. Men jag har mycket svårt att förstå, att dessa farhågor skulle på något sätt hava varit berättigade. Man får väl förutsätta, att de ledamöter, som skulle komma att bilda denna överstyrelse, skola vara personer med både gott omdöme och gott förstånd och att den gemensamme chefen för det hela borde kunna utveckla en hälsosam verkan, när meningarna stöta ihop, således i förmedlande och nyttig riktning vid handläggning av dessa frågor. Nu däremot synes förhållandet ovillkorligen bliva en dualism, som icke löper tillsammans förrän inför departementschefen. Var för sig skola styrelserna besluta, oavsett huruvida det beslutet skulle stå väl tillsammans med beslut rörande andra delar, som lyda under exempelvis överstyrelsen för de allmänna läroverken och vice versa. Hade det fått vara samarbete för det hela under en ledning, tror jag, att

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

resultatet skulle hava blivit bättre, än när det skall delas upp på två händer, som här sker.

Det är väl dock så, förmodar jag, att med de tendenser, som under senare tider gjort sig gällande att bygga på eller bygga nya centrala myndigheter av det ena eller andra slaget, skall det icke mycket löna mödan att här framställa något yrkande om avslag på framställningen, ehuru jag tror, att det skulle kunna anföras rätt goda skäl för att genom ett sålunda erhållet uppskov få fram frågan igen i ungefärligen det skick, som Kungl. Maj:t föreslagit, kanske med några jämkningar i detsamma.

Herr Strömberg, som förde utskottsmajoritetens talan, omnämnde, att av de fyra byråcheferna i denna överstyrelse för folkskolan skulle en hava att leda folkskoleinspektionen. Han nämnde ock om att utskottet har avstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts förslag rörande utvecklingen av folkskoleinspektionen, under förebärande av att denna fjärde byråchef skulle vara behövlig för att förbereda en utveckling av folkskoleinspektionen till en kommande riksdag. Därav kan jag icke finna annat än att han förmenat, att Kungl. Maj:ts förslag om tillökning av folkskoleinspektionen vore illa hopkommet, vilket ju utgör ett trevligt förtroendevotum åt chefen för ecklesiastikdepartementet. Jag förmodar, att även klyvningen av överstyrelsen är att betrakta ungefär i samma riktning, att också den skall vara ett bevis på samma stora förtroende för departementschefens kloka anordningar, när han framlägger sina propositioner.

Jag har med detta velat antyda min ställning till denna fråga, och den kan jag till sist uttrycka så, att enligt min mening blir denna överstyrelse för folkskolan större och dyrbarare, än vad nödvändigt är, och detta bygger jag därpå, att vad än denna överstyrelse skulle få att göra, så kan den icke förmå att åstadkomma, att de fattiga, mycket skattetyngda kommunerna kunna bygga så många skolhus eller avlöna så stor lärarpersonal, som man skulle önska, utan i själva verket hänger möjligheten av en god utveckling av vårt folkskoleväsen på en förbättrad ekonomi och ökad bärkraft för alla våra kommuner, för att man skall kunna komma någon vart. Och i det fallet lärer icke en sådan överstyrelse kunna spela någon roll, utan det är beroende på saker, som icke kunna genom dekret eller andra åtgärder förekommas. Det är detta som varit skälen för mig att i detta ärende hysa en avvikande mening.

Herr Hjärne: Herr talman! I likhet med herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och föregående talare behjärtar jag livligt nödvändigheten av att vi begränsa våra inlägg i de viktiga frågor, som nu föreligga. Det kan dock synas vara litet betänkligt, att man behandlar så genomgripande reformfrågor som dessa på ett tämligen hastigt sätt, just när Riksdagen står inför sin avslutning. Men orsaken till detta ligger ju däri, att Riksdagen har blivit under de senare veckorna, eller månaderna på sin höjd, så överhopad med

läxor, så att säga, som ha blivit oss förelagda, att det har varit oss alldeles omöjligt att sätta oss in i de frågor, som ha varit att behandla. På grund därav och på grund av nödvändigheten att begränsa inläggen i debatten inskränker jag mig också till att blott yttra några få ord med anledning av detta utlåtande.

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

Jag kan då för det första säga, att enligt min uppfattning är mycket redan vunnet därigenom, att statsutskottet har avstyrkt upprättandet av en gemensam skolöverstyrelse för både folkskolorna och de allmänna läroverken. Orsaken till att jag hyser den uppfattningen, att en sådan skolöverstyrelse skulle vara skadlig, är egentligen den, att enligt min övertygelse centralisation, som är förträfflig i militära och administrativa ting, är någonting ganska farligt, när det gäller sådana kulturändamål som uppfostran och undervisningsväsen i ett helt land. Därför anser jag det redan i och för sig vara betänkligt att upprätta en så fullständigt organiserad folkskoleöverstyrelse, som här är fråga om.

Den föregående ärade talaren har påpekat de kostnader, som detta torde medföra, men i olikhet med honom tror jag visst icke, att dessa kostnader skulle på något sätt minskas genom att man sammansloge de båda överstyrelserna med varandra. Tvärtom tror jag, att det enda sättet att minska kostnaderna skulle bestå däri, att folkskoleväsendets ledning decentraliserades så mycket som möjligt, att man således uppbyggde mellaninstanser på ett kraftfullare sätt, än vad egentligen tycks vara meningen enligt regeringsförslaget. Jag medger visserligen, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har rätt däri, att det behövs en något kraftigare gemensam ledning än den nuvarande. Men därav följer icke, att den skall hava den fullständiga och mäktiga form, som det här gäller. Så länge ingen kraftig mellaninstans är organiserad, ligger den faran nära till hands, att folkskolöverstyrelsen kommer att gripa omkring sig över hela riket och draga till sig så många ärenden som möjligt, så att när man sedan kommer till mellaninstansernas ordnande, det blir svårt att giva dem en tillfredsställande uppgift att fylla.

På grund av dessa betänkligheter skulle jag vara mest benägen att här yrka avslag å utskottets förslag till folkskolöfverstyrelse i överensstämmelse med regeringsförslaget. Men då det nu tycks vara en uppgörelse träffad inom utskottet angående sättet för detta ärendes behandlande, vill jag — särskilt under denna Riksdagens sena tid — icke framställa något bestämt yrkande.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag begärde ordet uteslutande på grund av det yttrande, som fälldes av talaren på upplandsbänken, när han gjorde gällande, att man inom utskottet allmänt ansåg icke blott, att det var nödvändigt att nu snart få en dylik styrelse till stånd, och att det lättast möjliga sättet att snart få den till stånd vore att inrätta en fristående sådan, utan också att det skulle vara den *lämpligaste* formen för denna angelägenhets realiserande. Jag

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

tror icke, att man kan säga, att det varit fullständig enighet rådande om den saken i utskottet. Jag tror tvärtom, att det fanns åtskilliga i utskottet, som verkligen voro böjda för att sätta ett stort frågetecken för avdelningens resonemang på den punkten. Och det fanns i handlingarna angivna så starka skäl för en gemensam överstyrelse för läroverken och folkskolan, att en tillfredsställande motbevisning icke kan anses vara förebragt. Folkundervisningskommittén säger exempelvis i fråga om denna sak:

»De båda styrelsernas uppgifter äro nämligen alltför likartade, deras verksamhetsområden varandra alltför nära berörande, för att de skulle kunna förbliva stående den ena bredvid den andra allenast med det lösa och tillfälliga samband, som kan förefinnas mellan andra centrala verk. Från synpunkten av stats- och samhällslivet i dess helhet äro de dock blott att anse som delar av samma stora enhet, och en ställning, som komme dem att inför det allmänna framträda som målsmän för skilda, måhända stridiga och med varandra rivaliserande intressen, skulle helt visst komma att bliva till skada för dessa intressen, än för de ena, än för de andra. För kommittén står det också klart, att en sund utveckling av arbetet på vår ungdoms undervisning och uppfostran med nödvändighet kräver, att detta arbete i stort sett betraktas såsom ett enda och enhetligt.»

När kommittén säger detta, tror jag verkligen, att många av utskottets medlemmar äro böjda att giva kommittén rätt.

Och när överstyrelsen för rikets allmänna läroverk bekräftar, att det icke lider något tvivel, att därest de båda överstyrelserna skulle komma att mera löst ställas vid sidan av varandra, detta skulle kunna medföra rivalitet ungefär som folkundervisningskommittén befarat, så blir man ännu mera öfvertygad om, att detta rosonemang är riktigt. Man frestas också att härvidlag instämma i de slutord, som överstyrelsen för rikets allmänna läroverk anfört, när den säger: »Det synes nämligen icke möjligt annat, än att detta arbete — den gemensamma överstyrelsens — måste komma att vidga blicken även för de mera partikulära frågorna och även i fråga om dessa stärka känslan av gemensamt ansvar för omvårdnaden av den fosterländska bildningen.»

Men, som sagt, när vid behandlingen av detta ärende i utskottet tydligen framgick, att, därest man snart skulle kunna få denna fråga genomförd, förutsättningen vore, att man, på sätt nu föreslagits, upprättade en särskild överstyrelse för folkskolan, så var det av denna anledning, som åtskilliga av utskottets ledamöter biträdde förslaget.

Det är också enbart ur denna synpunkt jag nu, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Det har vid åtskilliga tillfällen under denna riksdag klagats över, att frågor hopats över oss i en ganska sen timme, så att vi icke hunnit sätta oss in i dem och att resultatet därför måste bliva ett hastverk. Jag skulle vilja säga, att i denna fråga är detta

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

kanske fallet ännu mer än i flera andra. Propositionen framlades först för oss ett stycke in i april, den var visserligen daterad den 6 april, men den kom in till kammaren först den 16 april. Då voro de flesta av Riksdagens och kammarens ledamöter så upptagna av andra frågor, att knappast tid fanns för annat än vad som hörde till respektive utskotts behandling. Men när man då sökte bilda sig en uppfattning om denna fråga, måste man ju utgå från konturerna i den kungl. propositionen. Och för mig och åtskilliga med mig stod då ganska klart, att den i det skick, vari den förelåg, var oantaglig. Under sådana förhållanden behövde vi icke heller gå in på detaljer däri eller föreslå ändringar däri. När emellertid frågan nu kom tillbaka från utskottet — det var så sent som den 19 maj — då är det i själva verket *ett helt annat förslag*, som lägges fram för oss, ett förslag som är så olika det ursprungliga, åtminstone enligt min uppfattning, att jag nästan skulle vilja ifrågasätta, huruvida det icke är ytterst ovanligt, att statsutskottet på detta sätt omstuvar ett förslag, som här har skett. Förut var det förslag om en gemensam skolöverstyrelse, nu är det uteslutande om en folkskolöverstyrelse. Det har nu medfört, att för åtskilliga, som hava varit intresserade av saken, den tid och den möjlighet de annars skulle haft att tänka sig in i en sådan specialinrättning som denna folkskolöverstyrelse, eventuellt att motionera med anledning av en sådan anordning, den har nu alldeles betagits oss. Inga ändringsförslag ha kunnat framställas eller dryftas annat än sådana, som en eller annan utskottsmedlem har funnit sig föranlåten att framlägga. Men den enskilde riksdagsmannens initiativrätt har satts ur spelet. Det har blivit konsekvensen av detta sätt att komma fram med stora frågor så sent och att omstuva dem i största hast, såsom beklagligtvis här har varit fallet; och jag har därför velat fästa uppmärksamheten därpå.

Jag kunde också hava även andra saker att här yttra mig om, men det tjänar nu icke mycket till. Jag vill dock tillägga, att även den närmare organisationen synes mig vara ganska litet utredd, och jag måste påpeka den skillnad, som här föreligger, mot när förslaget om läroverksöverstyrelse framlades, då organisationen framlades så i detalj, att Riksdagen fattade beslut i noggranna bestämmelser. Här saknas dessutom kompetensföreskrifter för dem, som skola hafva befattningarna. Jag undrar, om icke det är rätt enastående i förvaltningen.

Det hade vidare måhända varit lämpligt att vänta med denna sak, tills frågan om departementalreformen kommer fram. Det är tydligt, att den centrala ledningen av hela undervisningsväsendet då kommer att ganska väsentligt röna inverkan därav, och fråga kan vara, om icke detta ärende kan stå i ett visst sammanhang därmed.

Slutligen måste jag också säga, att om man ser på de båda andra med denna sammanhängande frågorna — folkskoleinspektionen och seminariereformen — och erinrar sig, att den ena förmodligen blir av Riksdagen undanskjuten och att den andra först i dag ligger på

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

Riksdagens bord, så att även där man måste tala om hastverk, undrar jag, om det icke för hela sakens behandling vore lyckligast, om alla dessa frågor i lugn fått avgöras i ett sammanhang.

Det förefaller mig, att när man nu vill taga förslaget, som man kunde jämföra det med en nybyggnad på undervisningens område, men en byggnad, där man på grund av omständigheterna icke har väggar och underlag färdiga, men nu så att säga vill lägga på taket i denna överstyrelse, innan grundvalarna äro uppmurade, och innan man egentligen vet, hur det hela skall komma att te sig.

Jag skall emellertid icke heller, då ingen föregående talare gjort framställning därom, yrka avslag, men jag har den känslan, att vi nu besluta bra mycket i hast, och det intryck man får av debatten, när man här hört talare från utskottets majoritet uttrycka ganska skiftande åsikter, stärker ytterligare denna min uppfattning.

Herr Strömberg: Jag har begärt ordet bara för att med ett par ord bemöta herr Olof Jonsson, då han vände sig mot mitt yttrande därom, att bland andra göromål, som en folkskolöverstyrelses avdelning för inspektion skulle få, vore även det att taga närmare del av det förslag till ändrad folkskoleinspektion, som Kungl. Maj:t i år framlagt, men som utskottet på vissa skäl föreslagit till undanskjutande. I detta ville han lägga, att jag skulle hafva uttalat, att detta Kungl. Maj:ts förslag vore synnerligen illa hopkommet, och att undanskjutandet innebure ett misstroendevotum emot Kungl. Maj:t. Det var emellertid icke alls min mening, och jag hoppas, att jag icke så yttrat mig. För att alla tvivel må varda hävda, ber jag, då utskottets utlåtande nyss kommit på kamrarnas bord, att få uppläsa de skäl, som utskottet anfört för sitt avstyrkande av det kungl. förslaget rörande folkskoleinspektionen.

Först talar utskottet om att det är så överhopat av arbete, att det icke kunnat tillräckligt ingå i prövning av förslaget, och därefter säger utskottet: »Då vidare utskottet framlagt förslag om upprättande från och med år 1914 av en folkskoleöverstyrelse såsom en central ledning för rikets folkundervisningsväsen, är det enligt utskottets mening lämpligt, att, därest nämnda förslag av Riksdagen bifalles, omregleringen av folkskoleinspektionen får äga rum under sagda styrelses medverkan, något, som icke bleve möjligt, om Riksdagen nu fattade beslut i ämnet.»

Slutligen bör, säger utskottet, under tiden till nästa års Riksdag fullständig utredning angående pensionsväsendet kunna åvägabringas. — Detta går således icke alls i den riktning, som herr Olof Jonsson antydde.

Då ingen av de föregående talarne gjort något yrkande, skall jag icke ingå i bemötande av deras anföranden. Jag tror för övrigt, att jag i åtskilliga delar i förväg bemötte dem i mitt första anförande.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Om inrättande av en överstyrelse för skolväsendet. (Forts.)

Greve Klingspor: Då jag på avdelningen i statsutskottet deltagit i denna frågas behandling, ber jag att få säga några ord.

Jag hade från början de största sympatierna för att få en gemensam överstyrelse, innefattande såväl folkskolöverstyrelsen som läroverksöverstyrelsen, likvisst icke så ordnad, som Kungl. Maj:t här hade föreslagit. Kungl. Maj:t hade föreslagit, att det skulle bliva en gemensam chef samt att den stora styrelsen skulle delas i två avdelningar, en för läroverksöverstyrelsen och en för folkskolöverstyrelsen. Jag tror, att det hade varit lämpligare att hava en styrelse, som icke vore avdelad i två olika underavdelningar. Den styrelsen hade då haft under sig ledningen av undervisningen alltifrån folkskolorna till och med de allmänna läroverken, och det hade väl i stort sett varit det lämpligaste. Nu har man ställt i utsikt, att genom en anordning, genom folkskolöverstyrelsen eller en förstärkt läroverksöverstyrelse, man skulle kunna inbespara en hel del arbete för ecklesiastikdepartementet, och det är ju riktigt, att så kan ske. Men jag tror icke, att man kan, såsom vederbörande hava tänkt sig, indraga hela den folkskolbyrå, som finnes i ecklesiastikdepartementet. Ifall den nu skulle indragas, kommer den säkerligen att inom mycket kort tid ånyo inrättas. När läroverksöverstyrelsen beslöts, ställdes det också i utsikt, att den byrå, ecklesiastikdepartementet hade för de ärendena, skulle kunna indragas. Man gjorde även försök med indragning, men det visade sig inom ett par år, att byrån måste behållas, och den är nu lika som den var före inrättandet av läroverksöverstyrelsen.

Vid utskottets betänkande finnes fogad en reservation av herr Carl Persson och mig, vari påyrkas, att det borde föreskrivas vissa kompetensfordringar beträffande chef och ledamöter i den nya styrelsen. Då man reglerar löner vid en ny styrelse, brukar man ju taga hänsyn till de kompetensfordringar, som där uppställas. Här äro lönerna så gott som förut bestämda, ty de skola ju vara lika som för läroverksöverstyrelsen. När man nu har lönerna förut bestämda, skulle man ju tänka sig, vilken kompetens som borde finnas, för att personerna i fråga skulle kunna motsvara de höga löner, som bestämmas för dem. Vi hava därför i denna reservation uttalat en tanke i den riktning, att man skulle i instruktionen föreskriva vissa kompetensfordringar, lämpade för denna folkskolöverstyrelse. Dessa kompetensfordringar skulle nämligen naturligtvis icke vara lika med de kompetensfordringar, som äro föreskrivna för läroverksöverstyrelsen, det är väsentlig skillnad på den saken. Men de skulle kunna jämföras med och lämpas efter de kompetensfordringar, som gälla för läroverksöverstyrelsen. Man skulle här kunna tillägga exempelvis, att ledamöterna i folkskolöverstyrelsen även kunna tagas från högskola, folkskollärareseminarium eller bland folkskoleinspektörerna eller bland sådana personer, som hava motsvarande kompetens; det är således ett ganska vidsträckt kompetensområde.

Jag vill emellertid icke göra något yrkande med avseende å denna

reservation i denna sena timme, då man har en sådan massa viktiga ärenden att avgöra, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 20 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i bestämmelserna om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m., och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande af ett hospital å biskopsbostället Sundby nr 1 jämte i ämnet väckta motioner,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Ang. rätt till pension för e. o. tjänstemän m. fl. vid statens järnvägar.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 20 och 21 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för extra ordinarie tjänstemän samt verkstads- och förrådsarbetare vid statens järnvägar m. m., jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 4 april 1913 till riksdagen avlåten till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 228, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen dels att antaga vid propositionen fogat förslag till bestämmelser angående rätt till pension för extra ordinarie tjänstemän samt verkstads- och förrådsarbetare vid statens järnvägar, dels ock, under förutsättning att nämnda förslag av Riksdagen antoges, medgiva, att för bekostande av ifrågavarande pensionering finge av trafikmedel avsättas för år 1914 325,000 kronor samt från och med år 1915 och tillsvidare årligen 625,000 att ingå till en särskild fond, om vars förvaltning Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra kammaren av herrar *A. J. Bärg* och *O. Nilsson* i Hagaby med instämmande av herrar *A. Modig* och *T. Widlund* väckt motion (nr 359), däri föreslagits, att Riksdagen, för den händelse Kungl. Maj:ts förslag till pensionsbestämmelser för extra ordinarie tjänstemän samt verkstads- och förrådsarbetare vid statens järnvägar skulle i övrigt bifallas, sådana ändringar måtte vidtagas

I. *att* den i förslagets § 7 bestämda lägsta sjukpensionen utgjorde 200 kronor,

att § 12 helt utginge,

att § 13 omformulerades så, att någon minskning i de bestämda pensionsbeloppen icke skedde av den anledning, att pension samtidigt

Ang. rätt till pension för e. o. tjänstemän m. fl. vid statens järnvägar. (Forts.)

åtnjötes genom anslutning till en eventuell frivillig pensionering enligt Kungl. Maj:ts för Riksdagen framlagda förslag till lag om allmän pensionsförsäkring,

att dessa pensionsbestämmelser icke måtte medföra någon minskning i förmåner för dem av personalen, som för närvarande uppbure sjukavlöning, samt

II. *att* Riksdagen beslutade i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes taga under omprövning, huruvida icke de anställningsförhållanden, av vilka pensionen vore beroende, borde ordnas så, att ifrågavarande personals rätt till pension härigenom bättre betryggades.

Utskottets yttrande härom lydde sålunda:

Då, enligt vad i statsrådsprotokollet meddelas, förslag till pensionsbestämmelser för telegrafverkets verkstadspersonal föreligger hos Kungl. Maj:t och då den nu föreliggande frågan synes böra behandlas i sammanhang med frågan om pensionering även av nämnda verskstadspersonal, anser sig utskottet icke kunna förorda, att Kungl. Maj:ts föreliggande proposition nu av Riksdagen bifalles, helst båda dessa frågor synas böra bringas till sin lösning först sedan det på Riksdagens prövning beroende förslaget till lag om allmän pensionsförsäkring blivit av Riksdagen avgjort.

Härvid har utskottet velat uttala, att utskottet förutsätter, att förslag om pensionering av ifrågavarande personal vid såväl statens järnvägar som telegrafverket kommer att föreläggas nästkommande års Riksdag. Uppskov med föreliggande ärendes avgörande synes vara så mycket mera tillrådligt, som utskottet anser, att till förnyad prövning bör upptagas frågan om skyldighet för omförmälda pensionstagare att, för rätt att erhålla pension, själva i enlighet med de principer, som numera i sådant avseende gjort sig gällande, bidraga till pensioneringen, hvilken då synes böra utgå med de högre belopp, vartill en sådan skyldighet må kunna anses föranleda.

Utskottet hemställer alltså,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke må av Riksdagen bifallas, samt

b) att, vid bifall till mom. a), herrar Bärgs och Nilssons ovannämnda motion må anses avslagen.

Herr Strömberg: Herr talman! Oaktat jag icke antecknat mig som reservant, skall jag be att få anmäla en avvikande mening, dock icke med avseende på klämmen, ty beträffande den ansluter jag mig fullständigt till vad utskottet föreslagit, nämligen att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke må av Riksdagen bifallas. Jag är också ense med utskottet däruti, att anledningen härtill mycket väl kan och bör sökas däri, att förslag till pensionsbestämmelser för telegrafverkets verkstadspersonal föreligger hos Kungl. Maj;t och att dessa båda frågor samtidigt böra lösas. Vidare instämmer jag i utskottets

Ang. rätt till pension för e. o. tjänstemän m. fl. vid statens järnvägar. (Forts.)

uttalande, då det förutsätter, att förslag rörande dessa frågor kommer att föreläggas nästkommande års Riksdag.

Däremot kan jag icke vara med om utskottets sista skäl, då utskottet säger: »Uppskov med föreliggande ärendes avgörande synes vara så mycket mera tillrådligt, som utskottet anser, att till förnyad prövning bör upptagas frågan om skyldighet för omförmälda pensionstagare att, för rätt att erhålla pension, själva, i enlighet med de principer, som numera i sådant avseende gjort sig gällande, bidraga till pensioneringen.» Jag vill i detta avseende säga, att det förefaller mig nästan omöjligt att å den stora gruppen extra personal tillämpa samma regler i avsende å pensionsbidrag som för de ordinarie. Vi skola tänka på, att denna personal anställes helt lösligt. Den flyttar från det ena verket till det andra, och den är ett år eller kanske några månader på hvartdera stället. Huru kan det vara möjligt att basera deras pensionering på egna bidrag? Vilken enorm bokföring och vilka svårigheter skulle icke detta medföra. Då de flytta, skola de ha tillbaka de avgifter, som av dem blivit erlagda. Man kan nämligen icke begära, att den extra personalen i likhet med den ordinarie skall betala pensionsavgifter för att sedan, då den flyttar, bli utan någonting, och då man därtill vet, att förslaget innehåller, att de skulle hava rätt att tillgodoräkna sig anställning icke blott i statens järnvägars tjänst utan även i tjänster vid andra av statens verk, blir det ännu mera krångligt. Jag vill dessutom säga, att, om man bygger på denna princip, kommer den extra personalen i så nära lika ställning med den ordinarie, att man har mycket svårt att undvika vissa bestämmelser vid anställning, avsked o. d., som bleve snarlika med för de ordinarie gällande, och som utan tvivel verkade i den riktning att alla så småningom finge göras till ordinarie.

På grund av huvudsakligen de tekniska svårigheter, som i detta fall skulle följa, om pensionerna skulle grundas på av personalen erlagda avgifter, skall jag, herr talman, anhålla, att det sista stycket i utskottets motivering, som börjar med ordet »uppskov», måtte ur betänkandet utgå.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Grundtanken i den kungl. proposition, som här föreligger, är, att den extra personalens pensionsförhållanden såvitt möligt skola ansluta sig till den ordinarie personalens, endast med de avvikelser, som påkallas av att den ena är ordinarie och den andra är extra ordinarie. I överensstämmelse därmed hava också bestämmelserna i förslaget om tjänsteålder avfattats. Pensionsbeloppen hava även avvägts så, att statens kostnader för den extra personalens pensionering skulle motsvara den andel, ungefär $^1/_3$ av pensionskostnaden, som beräknats falla på staten för den ordinarie personalens pensionering. Enligt den norm som lagts till grund för pensionsavgifternas bestämmande enligt 1907 års allmänna pensionslag, skulle avgifterna täcka ungefär $^1/_3$ av kostnaden för vederbörande pensionering. 1910 års Riksdag nedsatte

Ang. rätt till pension för e. o. tjänstemän m. fl. vid statens järnvägar. (Forts.)

pensionernas för den ordinarie järnvägspersonalen belopp med några procent, i syfte att därigenom skulle uppnås överensstämmelse med den allmänna pensionslagens pensioner. Man kan därför på sätt och vis säga, att de kostnader som skulle falla på staten för pensionering av den extra personalen, nära överensstämma med det åtagande, staten gjort för pensioneringen av ordinarie civila tjänsteinnehavare.

I likhet med den föregående ärade talaren har jag funnit, att det är förenat med ganska stora praktiska svårigheter att gå den väg, som statsutskottet här påpekat, då det ifrågasätter att upptaga pensionsavgifter av den extra personalen. Huvudparten här utgöres av en personal, vars avgång — och i synnerhet gäller detta verkstadsarbetarne — i viss mån är oberäknelig och beroende på driftens olika intensitet vid olika tillällen. Då man i sådant fall väl måste förutsätta, att pensionstagarna vid avsked före pensionsåldern skola återfå sina avgifter, måste denna utsikt till avgång tagas i beräkning, när man fastställer pensionsavgifterna, och detta har också skett med avseende å de enskilda jänvägarnas personal, där dock pensioneringen endast gäller den ordinarie personalen. För bestämmande av den återbetalningsskyldighet, som i detta fall skulle vara nödvändig, måste en ganska vidlyftig statistisk och försäkringsteknisk utredning äga rum; och det är därför alldeles klart, att om man förväntar, att denna fråga skall återkomma vid nästa riksdag, densamma icke ovillkorligen måtte sammankopplas med tanken på ett obligatoriskt erläggande av avgifter. Ett dylikt avgiftserläggande skulle sannolikt bereda en hel del svårigheter med avseende å personalens anställningsvilkor, som i detta sammanhang behövde regleras. Jag har förut utgått från, att det skulle behövas bestämmelser om i vilka fall personalen skulle återfå sina avgifter, under vilka former och för vilka fall således vid ett avskedande rättigheten att återfå avgifterna skulle inträda. Och härmed är man inne på den stora frågan om personalens anställning och således inne på ett område, som utan tvivel skulle föranleda åtskilliga svårigheter. Prövningen av de besvär, varigenom järnvägsstyrelsen avskedat eller entledigat personal i ena eller andra fallet, skulle enligt nu gällande regler tillhöra regeringsrätten, vilket ej är i allo fullt lämpligt. Det synes mig därför vara bättre, om man kan tänka sig en sådan anordning, att de personer, som anse önskvärt att genom egna avgifter på något sätt förbättra sina pensioner, lämnades tillfälle erlägga frivilliga avgifter, och härvidlag kan så tillgå, att järnvägsstyrelsen, med vederbörande personals medgivande, vid avlöningstillfällena håller inne det belopp, som önskas. Dessa medel borde sedermera i form av ökad pension komma personalen till godo efter försäkringstekniska grunder.

Jag tror det vore lyckligare, om kammaren icke vidhölle den sista delen av motiveringen, ty frågan kan därigenom komma att dragas ut alltför länge och man invecklar sig lätt i svårigheter. Kungl. Maj:t skall emellertid icke underlåta att taga i övervägande, om det kan finnas några utvägar att upptaga obligatoriska pensionsavgifter,

Ang. rätt till pension för e.o. tjänstemän m. fl. vid statens järnvägar. (Forts.)

men för min del får jag säga, att jag för närvarande befarar, att en lämplig anordning härutinnan skall för större delen av den personal, varom här är fråga, möta svårigheter.

I själva saken anser jag givetvis, att det varit lyckligare, om kammaren kunde biträda Kungl. Maj:ts förslag, men då man nu ej vill detta, utan vill, att förslaget skall komma åter till ett annat år, har jag inga vidare anspråk på ett sådant biträdande. Jag skall därför icke längre upptaga tiden. Jag vill endast säga, att, om frågan utvecklar sig enligt den linjen, att man även skall försöka avtvinga den extra personalen obligatoriska avgifter till egen pensionering, befarar jag, att frågan kan bli så vittgående, att den icke kan lösas under de allra närmaste åren, vilket vore till olägenhet såväl för personalen som för järnvägarna själva.

Herr Lindblad, Anders: Jag har icke begärt ordet för att framställa något yrkande, utan jag vill endast uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte tillse, att de gamla och sjuka, som nu av järnvägsstyrelsen pensionerats men som icke kunna komma in under den nya pensionslagen, icke måtte komma i sämre ställning än den, som de för närvarande åtnjuta. Det finnes ju nämligen en hel del, som på grund av ålderdom och sjukdom åtnjuta ersättning av järnvägsstyrelsen, och dessa skulle komma i en synnerligen beklaglig ställning, därest man undandroge dem deras nuvarande understöd.

Med hänsyn till vad som senast yttrats av såväl herr statsrådet som av herr Strömberg är det alldeles klart, att om den extra personalen skall bidraga till sin pensionering, sådana anordningar i avseende å deras anställning måtte träffas, att större trygghet beredes dem att komma i åtnjutande av pension. Härom vill jag emellertid icke nu yttra mig, utan jag vill endast uttala den förhoppningen, att de gamlas ställning icke måtte bliva sämre genom att frågan återremitteras.

Friherre Beck-Friis, Johan: Herr talman, mina herrar! Den kungl. proposition, på vilken detta statsutskottets utlåtande grundar sig, gäller pensionering av extra personalen vid statens järnvägar. År 1910 beviljade Riksdagen pensioner åt vissa arbetare vid flottans varv, men därutöver har hittills ingen pensionering av extra personal förekommit. Det är således ett ganska stort steg, som föreslagits Riksdagen att taga, ty då vi börjat med att pensionera den extra personalen vid statens järnvägar, som utgör omkring 4,000 personer, är det alldeles givet, att vi sedan måste medgiva pensionsrätt åt den övriga extra personal, vilken finnes i en hel del av statens verk och inrättningar. Särskilt vill jag påpeka telegrafverkets personal, som särskilt omnämnes i den kungl. propositionen, men det finnes även under lantförsvarsdepartementet åtskilliga verk och inrättningar, där extra personal i stor utsträckning användes, och vi måste således tänka oss, att det här blir fråga om en verkligt stor pensionering.

Ang. rätt till pension för e. o. tjänstemän m. fl. vid statens järnvägar. (Forts.)

Det förslag Kungl. Maj:t framlagt rör emellertid endast järnvägarnas extra personal. Det har utarbetats av järnvägsstyrelsen, och det är därför alldeles naturligt, att till mönster för detta pensioneringsförslag tagits de pensionsbestämmelser, som gälla för järnvägarnas ordinarie personal. Men statens järnvägar hava sitt eget pensionsreglemente, och då det synes mig ligga nära till hands, att de bestämmelser, som fastslås för järnvägarnas extra personal, med all säkerhet komma att gå igenom över hela linjen för alla andra verks och inrättningars extra personal, har jag velat begagna detta tillfälle för att anhålla, att, då detta ärende förekommer till förnyad prövning, man måtte se till, om icke ett allmängiltigt pensionsförslag skulle kunna utarbetas, och naturligt är i så fall, att 1907 års lag angående civila tjänstemäns rätt till pension blir den, som tages till mönster för bestämmelserna rörande extra personals pensionering. Det har sagts mig, att det är en del av dessa extra tjänstemän vid statens järnvägar, som stå så nära de ordinarie, att man knappast kan skilja dem åt. Jag tror, att det skulle kunna finnas en väg att skilja på de extra tjänstemän, som äro järnvägsmän, och dem, som tillhöra verkstäderna. Det är icke mer än $^1/_4$, som äro järnvägsmän, under det att $^3/_4$ äro verkstadsarbetare.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, att då Riksdagen icke har någon som helst beslutanderätt beträffande avlöningen för den extra personalen, det torde vara tämligen oberättigat att låta denna avlöning få inflytande på pensionsbeloppen. Statskontoret har i detta fall gjort en ganska ingående kritik av Kungl. Maj:ts förslag och indelat denna extra personal i vissa grupper med bestämda pensionsbelopp. En mycket viktig synpunkt är även att pensioner för extra personal icke under några förhållanden må kunna bliva jämförelsevis högre än pensionerna till ordinarie tjänstemän. Detta fel torde i ett par fall vidhäfta det nu föreliggande kungl. förslaget.

Då nu Riksdagen, som jag förmodar, ämnar avslå den kungl. propositionen, d. v. s. följa statsutskottet, har jag ansett mig böra fästa uppmärksamheten på dessa olika synpunkter under förhoppning, att, då frågan återkommer, Kungl. Maj:t ville fästa avseende därvid.

Greve Wachtmeister, Fredrik: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av det yrkande, som framställdes av herr Strömberg och som biträddes av herr civilministern.

Det har icke alls varit statsutskottets mening, då utskottet skrev denna önskan i sin motivering, att *fordra*, att, såsom herr statsrådet uttryckte sig, en blivande pensionering av den extra personalen nödvändigt skulle baseras på egna avgifter. Vi ville endast med detta uttryck i motiveringen uttala en önskan att vid en förnyad utredning det skulle tagas under övervägande, huruvida icke möjligen pensionerna delvis skulle kunna baseras på egna bidrag. Ingen kan neka till, att det skulle vara synnerligen lämpligt, ifall så kunde ske, och jag har verkligen icke av vad herr statsrådet och herr Strömberg sade

Ang. rätt till pension för e. o. tjänstemän m. fl. vid statens järnvägar. (Forts.)

blivit övertygad om, att detta icke är möjligt. Jag förstår, att järnvägsstyrelsen ogärna ser, att den skall bliva tvungen att göra denna utredning, ty den blir ganska besvärlig. Men jag är icke säker på, att den icke kommer att gå mycket lättare än vad herr statsrådet föreställer sig, och jag tror därför icke, att, då man i alla fall måste erkänna, att det vore ett gott mål att vinna, ifall detta vore möjligt, Riksdagen skulle göra någonting galet genom att acceptera statsutskottets motivering, sådan densamma föreligger.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande i såväl klämmen som motiveringen.

Herr Ekelund: Genom sitt beslut i föreliggande fråga har statsutskottet icke ansett sig kunna tillstyrka Riksdagen att bifalla Kungl. Maj:ts proposition i fråga om pensionering av den extra personalen vid statens järnvägar. Denna personal består för närvarande av cirka 4,600 personer, vilka till allra största delen icke kunnat bliva befordrade till ordinarie anställning på grund av ogynnsamma förhållanden, varöver de själva icke kunnat råda. Då denna personal därjämte utgöres av personer, som under mycket lång tid på ett samvetsgrant och pliktroget sätt tjänat statens järnvägar, vore det mycket önskvärt, om den kunde beredas förmånen av pensionsrätt, då den på gamla dagar fått nedsatt arbetsförmåga. Detta vore naturligtvis synnerligen önskvärt ur personalens egen synpunkt, men även ur statens järnvägars synpunkt är detta ett önskemål. Ty bland denna personal finnas många, som på gamla dagar icke kunna utföra ett fullgott arbete, men som på grund av att de icke hava pensionsrätt icke kunna avskedas, då de tjänat staten så lång tid, att de icke utan vidare kunna så att säga sättas på bar backe. Kunde denna personal erhålla pension, skulle staten härpå göra en afsevärd vinst, ty personalens avlöning, som nu måste utbetalas, går alldeles givet till högre belopp än det, vartill pensionerna skulle uppgå till.

Det tjänar naturligtvis ingenting till att mot ett enhälligt statsutskott göra något yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition, men jag vill i alla fall uttala den förhoppningen, att då, såsom jag antager, Riksdagen icke bifaller propositionen, utan frågan således kommer under ny utredning, det måtte vara möjligt för Kungl. Maj:t att åstadkomma denna utredning och på densamma bygga en ny proposition, som kan föreläggas nästkommande Riksdag. Jag vill också hoppas, att denna proposition måtte komma att omfatta alla de grupper av statens arbetare, vilkas pensionsförhållanden ännu icke blivit ordnade, men för vilkas pensionering det kan åligga staten att sörja.

Herr talman, jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets förslag med den av herr Strömberg föreslagna ändringen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på föreliggande utlåtande, förutom beträf-

fande motiveringen, vilken fråga han ville företaga till avgörande efteråt, endast yrkats, att vad utskottet hemställt skulle bifallas.

På gjord framställning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Härefter yttrade herr talmannen, att beträffande motiveringen vore yrkat, dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock, av herr *Strömberg*, att nämnda yttrande skulle godkännas med uteslutande av det stycke, som började med orden »Uppskov med» och slutade med orden »anses föranleda».

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till uppehållande av veterinärhögskolans verksamhet.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 20 och 21 i denna månad bordlagda utlåtande nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stat för veterinärhögskolan m. m. jämte tre i ämnet väckta motioner.

I en till Riksdagen den 18 april 1913 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 268, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen att

dels godkänna det i statsrådsprotokollet framlagda förslaget till stat för veterinärhögskolan, att tillämpas från och med år 1914, ävensom de villkor och bestämmelser, som föreslagits för åtnjutande av de i avlöningsstaten för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningsförmåner;

dels förklara,

att en var, som med eller efter ingången av år 1914 tillträdde ordinarie befattning vid veterinärhögskolan, skulle vara pliktig att underkasta sig ovanberörda villkor och bestämmelser; samt

att de förutvarande innehavare av ordinarie befattningar vid veterinärinstitutet, vilka icke före den 1 november 1913 anmälde, att de ville övergå till avlöningsstaten för veterinärhögskolan samt underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle vara bibehållna vid dem enligt hittills gällande ordinarie stat för veterinärinstitutet tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som hittills tillkommit dem;

Anslag till uppehållande av veterinärhögskolans verksamhet. Forts.)

dels medgiva, ej mindre att besparingar, som under ett år uppkomma å anslagsbelopp under den i staten för högskolan upptagna omkostnadsstaten, finge användas till bestridande av utgifter under ett kommande år, än även att det belopp, varmed högskolans inkomster utöver statsanslag översköte den summa av 12,000 kronor, som vid statsanslagets bestämmande avsetts för bestridande av högskolans utgifter enligt fastställd stat, finge efter Kungl. Maj:ts beprövande användas för högskolans behov, dock icke för beredande av ökad ersättning åt befattningshavare, för vilken avlöning funnes uppförd å högskolans stat;

dels uppföra det under anslagstiteln »veterinärundervisningen» i ordinarie stat under nionde huvudtiteln upptagna anslaget till veterinärinstitutet under förändrad benämning: veterinärhögskolan, med ett från 81,800 kronor till 170,600 kronor eller sålunda med 88,800 kronor höjt belopp;

dels ock å extra stat för år 1914 anvisa:

a) för beredande av arvode vid veterinärhögskolan under samma år åt en laborator i kemi, tillika föreståndare för högskolans medikamentförråd, ett anslag av 4,000 kronor;

b) för ersättande av utav statskontoret under år 1912 förskottsvis bestridd utgift för uppehållande av veterinärinstitutets verksamhet under år 1912 ett anslag av 15,103 kronor; samt

c) för uppehållande av veterinärinstitutets verksamhet under år 1913, utöver förut beviljade anslag, ett anslag av 17,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp.

I anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade i Andra kammaren väckts tre särskilda motioner, nämligen nr 366 av friherre *Palmstierna* och herr *Ström*, vilka hemställt, att löneförmånerna för vaktmästare å kemiska och patologisk-anatomiska avdelningarna inom veterinärinstitutet uti lönestaten måtte upptagas att utgå med följande belopp: lön 900 kronor, tjänstgöringspengar 450 kronor, ortstillägg 150 kronor; summa 1,500 kronor; nr 367 av herr *Ekerot*, vilken föreslagit, att Riksdagen ville besluta att i staten för veterinärhögskolan upptoges en professor i patologisk anatomi och *bakteriologi;* samt nr 374 av herr *Söderberg* i Hobborn med hemställan, att Riksdagen med bifall i övrigt till den kungl. propositionen ville besluta, att verkmästarens vid hovbeslagssmedjan löneförmåner höjdes med 200 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt,

a) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte i vidare mån bifallas än att Riksdagen i anledning av densamma å extra stat för år 1914 till Kungl. Maj:ts förfogande ställde ett anslag av 99,433 kronor att användas till uppehållande av veterinärinstitutets verksamhet, med rätt för Kungl. Maj:t att utav sagda anslag under

år 1913 av tillgängliga medel förskottsvis för ändamålet utanordna 17,200 kronor; samt

b) att friherre Palmstiernas och herr Ströms, herr Ekerots samt herr Söderbergs förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Anslag till uppehållande av veterinärhögskolans verksamhet. (Forts.)

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *A. T. Odelberg*, friherre *G. L. De Geer* och herr *A. Pers*, vilka likväl ej däri antytt sin åsikt.

Herr Pers: Herr talman! Det är klart, att ett utskottsutlåtande av denna beskaffenhet skall vara välkommet för kammaren och Riksdagen. Emellertid har jag inom utskottet i likhet med ett par andra reservanter ansett, att utskottet bort upptaga ärendet till pröving. Propositionen inkom till Riksdagen den 22 april, alltså för en månad sedan, och jag kan icke säga, att det varit så pressande arbete i utskottet, att utskottet icke skulle kunnat taga ärendet under övervägande. Härtill kommer, att i jordbruksutskottet sitta icke mindre än två f. d. jordbruksministrar, som båda två haft befattning med veterinärinstitutets tillkomst och provisoriska organisation. Det är icke blott så, att Riksdagen har bekvämt med att nu slippa ifrån detta ärende, utan det finnes andra synpunkter, som tala för att utskottet bort taga itu med saken. Som bekant inflyttade veterinärinstitutet i sina nuvarande lokaler år 1911. Det har alltså redan varit där ett par års tid, och med det uppskov, som nu vållas, kommer institutet att få behålla sin gamla organisation ännu ett par år framåt. Detta föranleder att veterinärinstitutets verksamhet kommer att alltför länge bliva ordnad på ett provisoriskt sätt. Riksdagen ställer sig själv i efterhand på ett betänkligt sätt och kan knappast taga den ledning vid organisationen, som vore behövligt. Emellertid är det i sakens nuvarande läge ingenting att göra, och jag har därför, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr Tamm: Ingen kan mer än jag beklaga, att icke utskottet upptagit denna fråga till behandling, men då det ställt sig så, att inom utskottet åtta ledamöter eller jämt hälften haft enligt mitt förmenande grundat skäl att uttala, att det var omöjligt att hinna taga frågan under noggrann prövning — den kunde upptagas till prövning först den 15 maj — så må herrarne medgiva, att det icke kunde finnas möjlighet att få fram ärendet.

Jag begärde egentligen ordet för att bemöta vad herr Pers sade därom, att vi i jordbruksutskottet icke hade varit särdeles pressade sedan den 22 april. Det är ett yttrande, som jag icke tror, att han har skäl att vidhålla. Jag vågar emellertid påstå, att uppskovet på ett år icke föranleder alltför stora svårigheter för veterinärinstitutet, med undantag för ett enda fall, nämligen beträffande hovbeslags-

Anslag till uppehållande av veterinärhögskolans verksamhet. (Forts.)

undervisningen, och jag vågar därför hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Petersson: Jag skall endast uttala ett beklagande över vad som skett, d. v. s. däröver, att utskottet icke ansett sig kunna behandla denna för den institution det gäller mycket viktiga proposition. Jag vill också för kammaren meddela, att vad på Kungl, Maj:t ankommit i denna fråga, så har tiden använts så väl som möjligt. Löneregleringskommittén, där ärendena givetvis också trängas, kom in med sitt förslag den 12 mars. Förslaget remitterades omedelbart till medicinalstyrelsen, och denna styrelse inkom med sitt förslag, efter att hava hört direktionen och lärarekollegiet vid institutet, den 18 eller 19 april till Kungl. Maj:t, och den 22 april inlämnades propositionen till Riksdagen. Således behandlades ärendet med den största möjliga skyndsamhet. Givetvis fick man delvis arbeta parallellt med de myndigheter, som hade att yttra sig. Jag vill också påpeka, att lika stora förslag inlämnades samtidigt, eller kanske två à tre dagar tidigare, till statsutskottet, och de hava blivit behandlade av statsutskottet och kommit inför Riksdagen, oaktat det utskottet väl får anses hava haft synnerligen mycket att göra. Nu är det intet att göra åt saken. Det är bekymmersamt för dem, som saken närmast gäller, men man kan endast beklaga, att så är fallet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om anslag till uppehållande av den hydrografiska byråns verksamhet.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 20 och 21 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande å ordinarie stat av statens hydrografiska byrå m. m.

I en till Riksdagen den 4 april 1913 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 267, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att

dels besluta, att hydrografiska byrån skulle från och med år 1914 under benämning statens hydrografiska byrå uppföras å ordinarie stat;

dels godkänna det i statsrådsprotokollet intagna förslaget till stat för byrån, att tillämpas från och med år 1914, ävensom de villkor och bestämmelser, som föreslagits för åtnjutande av de i samma stat för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningsförmåner;

samt vid bifall härtill å ordinarie stat under riksstatens nionde huvudtitel uppföra ett anslag till statens hydrografiska byrå till belopp av 47,800 kronor;

dels till bestridande av kostnaderna under år 1914 för statens hy-

drografiska byrås fältarbeten, publikationer och utrustning på extra stat för samma år anvisa ett anslag av 19,500 kronor;

dels ock för verkställande under år 1914 av hydrogeologiska specialundersökningar på extra stat för samma år anvisa ett anslag av 3,000 kronor.

Om anslag till uppehållande av den hydrografiska byråns verksamhet. (Forts.)

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte i vidare mån bifallas, än att Riksdagen i anledning av densamma måtte

a) för uppehållande under år 1914 av verksamheten vid den hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer på extra stat för samma år anvisa ett anslag av 55,000 kronor;

b) för verkställande under år 1914 av hydrogeologiska specialundersökningar på extra stat för samma år anvisa ett anslag av 3,000 kronor, eller tillhopa 58,000 kronor.

Reservation hade avgivits av friherre *G. L. de Geer* samt herrar *A. Pers* och *N. A. Nilsson*, utan att dessa likväl däri framlagt sin mening.

Herr Pers: I den här frågan har jag haft samma uppfattning gentemot de övriga utskottsledamöterna som i den föregående. I motsats till den föregående frågan gäller det här en ganska liten fråga. Den anstalt, som här avses, består endast av inalles sju personer, och i fråga om lönesatserna ha alla varit eniga med undantag för avlöningen för anstaltens chef. Löneregleringskommittén, som utrett detta ärende jämsides med löneregleringen för meteorologiska centralanstalten, yttrade i fråga om båda anstalterna, att det möjligen kunde bliva lämpligt att sammanföra dessa jämte en annan mindre anstalt till ett större ämbetsverk. Utav detta tog statsutskottet sig anledning att instämma i löneregleringskommitténs tankegång, men statsutskottet inskränkte sig till det, och i sitt utlåtande beträffande meteorologiska centralanstalten förordade utskottet löneregleringskommitténs lönesatser, och Riksdagen har bifallit det förslaget. I den brådska, som rådde i jordbruksutskottet, tilltrodde sig dock utskottets majoritet att göra något mer än vad statsutskottet gjort med avseende på meteorologiska centralanstalten. Jordbruksutskottets majoritet ville genom sitt yttrande sätta tillbaka hydrografiska byråns löneregler, till dess denna sammanslagning till ett större ämbetsverk av de tre små försiggått. Således ställde man i utsikt en ganska lång och tillkrånglad utredning, innan man kunde komma till ett resultat.

Herr talman! Utav denna anledning skall jag taga mig friheten att yrka avslag på utskottets motivering men bifall till dess kläm, ty jag anser, att man icke bör ställa den här ifrågavarande anstalten, hydrografiska byrån, i ett sämre läge än meteorologiska centralanstalten.

Om anslag till uppehållande av den hydrografiska byråns verksamhet. (Forts.)

Herr statsrådet Petersson: Jag ber också att få uttala mina betänkligheter mot den motivering, som är använd uti detta utlåtande, en motivering, som skulle kunna tolkas så — och det kanske är rätt svårt att tolka den annorlunda, om den skall följas strikte — att Kungl. Maj:t skulle vara förhindrad att på nytt framlägga detta förslag om löneregleringen och löneförbättring för hydrografiska byrån, ty det har ju begagnats såsom motiv och ett huvudmotiv för avslagsyrkandet, att man icke vill föregripa den utredning, som är ifrågasatt om sammanslagning av åtskilliga verk. Det är ju emellertid möjligt, att det icke låter sig göra att få den utredningen färdig till nästa riksdag. Dock hava hydrografiska byråns tjänstemän gått och hoppats, sedan verket inrättades år 1907, att den byrån snart skulle bliva föremål för en omreglering av lönerna, vilket de då fingo ett löfte om, som de kunna peka på.

För min del finner jag verkligen saken betänklig med denna motivering, och jag vill redan nu säga, att för den händelse det skulle ankomma på min prövning, skulle jag möjligen finna skälen vara så starka och tvingande, att jag icke kunde underlåta att framställa förslag till löneförbättring ett annat år, även om den utredning, varom det här är fråga, icke hade hunnit bringas till sitt slut.

Herr Tamm: Då Riksdagen redan på statsutskottets tillstyrkan uttalat sig för den utredning, som jordbruksutskottet här pekat på, kommer densamma naturligtvis i allt fall till stånd. Under sådana förhållanden är det icke något skäl att, om jag får använda uttrycket, tjurhålla på motiveringen, varför jag ber att få inskränka mig till att yrka bifall till utskottets kläm.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade hr talmannen, att i avseende på föreliggande utlåtande, förutom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, annat yrkande ej framställts, än att utskottets hemställan skulle bifallas.

På gjord proposition biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Sedermera yttrade herr talmannen, att beträffande motiveringen endast yrkats, att i den skrivelse, som skulle i detta ämne avlåtas till Kungl. Maj:t, icke skulle åberopas den motivering utskottet i utlåtandet använt.

Härefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till berörda yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets den 20 och 21 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa delar av förra mi-

litiebostället Rinkaby nr 17 och 22 Kristianstads län, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om anslag till lån åt lappar i de två nordligaste länen för inköp af renar.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 20 och 21 i denna månad bordlagda utlåtande nr 146, i anledning av väckt motion om anslag till lån åt lappar i Västerbottens och Norrbottens län för inköp av renar.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande handläggning hänvisad motion, nr 29, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen måtte anslå ett belopp av högst 6,000 kronor att utgå redan under 1913 till lån åt fattiga eller mindre bemedlade lappar inom Västerbottens och Norrbottens län för inköp av renar med iakttagande av enahanda villkor, som bestämdes för lån till samma ändamål åt lappmän inom Jämtlands län ur jämtländska lappväsendets fond.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att herr Lindhagens förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Herr Rosén: Herr Lindhagen har hemställt, att Riksdagen måtte anslå ett belopp av högst 6,000 kronor att utgå redan under 1913 till lån åt fattiga eller mindre bemedlade lappar inom Västerbottens och Norrbottens län för inköp av renar med iakttagande av enahanda villkor, som bestämmas för lån till samma ändamål åt lappmän inom Jämtlands län ur jämtländska lappväsendets fond.

Inom de två nordligaste länen finns det rätt många lappar, som ha ett så stort antal renar, att de endast med stor svårighet kunna reda sig med dem, därför att det stöter på svårigheter att anskaffa nödigt antal renskötare. Det finnes också många lappar, som ha så få renar, att de nätt och jämnt kunna försörja sig på sin näring. Bland lappbefolkningen, liksom bland andra människor, är det så, att det finnes många rika, som icke vilja sälja till andra än sådana, som kunna betala kontant. Motionären vill, att staten skall hjälpa dessa fattiga lappar med lån, så att de skulle kunna köpa flera renar. Utskottet finner framställningen synnerligen behjärtansvärd men avstyrker motionen, därför att Kungl. Maj:t uppdragit åt en person att utreda den s. k. inre lappfrågan. Motionären har påpekat, att i Jämtland hava lapparne tillfälle att erhålla sådana lån ur Jämtländska lappväsendets fond, och han säger, att ett sådant behov föreligger inom de två nordligaste länen. Jag har haft tillfälle att se ett brev från lappfogden i Västerbotten till en ledamot i Andra kammaren om denna sak. Jag skall endast läsa upp ett par rader. Lappfogden skriver: »Vad beträffar Lindhagens motion om anslag åt mindre bemedlade lappar för inköp av renar, så har jag alldeles samma uppfattning, vilken jag också uttalat i en årsberättelse.

Om anslag till lån åt lappar i de två nordligaste länen för inköp av renar. (Forts.)

En av orsakerna till den mindre goda ordningen i renskötseln här är den ojämna fördelningen av renantalet, då en del lappar äga ända till 2- à 3,000 renar, som de ej kunna sköta ordentligt, medan andra endast ha ett fåtal, som knappt ge dem deras dagliga bröd.»

Statsverket beviljar ju årligen stora belopp till understöd och upphjälpande av alla möjliga näringar, och det förefaller mig, som om det icke vore mer än rättvist och billigt att lämna detta lilla anslag till lån åt fattiga lappar. Det gäller ju blott 6,000 kronor, som man skulle lämna icke såsom anslag utan såsom lån, och därför vågar jag vädja till kammaren att bifalla motionen.

Herr Biörklund: Jag skall be att få uttala min tacksamhet för det sätt, varpå utskottet yttrat sig om renskötseln, i det att »utskottet funnit det synnerligen behjärtansvärt, att åtgärder vidtagas för lapparnes bevarande inom de delar av riket, där de ännu förekomma, därvid i främsta rummet torde böra tillses, att denna folkstam beredes möjlighet att fortfarande kunna bibehållas vid det fria nomadiserande liv, som dess kulturståndpunkt uppenbarligen betingar». Man hör eljes från det ena eller andra hållet i fråga om renskötseln snarare uttryck för den åsikten, att lapparne och renskötseln bara äro till besvär och olägenhet och borde ju förr dess hellre avskaffas. Det är därför glädjande att få ett uttalande från jordbruksutskottet vittnande om en helt annan uppfattning.

Nu har motionären, såsom nyss nämndes, sökt komma Västerbottens och Norrbottens lappar till hjälp genom att ställa i utsikt ett lån till dem för inköp av renar. Det vore otvivelaktigt en god hjälp i vissa undantagsfall. Men renskötseln i Västerbotten och Norrbotten liksom i Jämtland lider bland annat av den svårigheten, att det icke kan skaffas tillräckligt antal biträdande skötare i förhållande till renantalet. Skulle det nu ställas i utsikt, att en del av dessa skötare skulle få låna penningar för att inköpa renar, så skulle nog, om sådana lån komme till stånd, därav bli en följd, att den knappa tillgång på biträdande renskötare, som nu finnes, bleve än mindre. De skulle vilja bliva självständiga och köpa sig egna renar, och den gamla nomadlappen skulle utan tvivel få ett mindre antal renskötare, än vad han nu har. Jag finner det för den skull, om också under vissa förhållanden gagneligt, i allt fall icke så uppenbart erforderligt, att beloppet omedelbart kommer till användning.

Men då utskottet liksom motionären hänvisat till, huru det är ordnat med jämtländska lappväsendets fond, och därav framgår, att denna fond kan användas för åtskilligt annat i fråga om renskötseln, tar jag mig därav friheten uttala den förhoppningen, att den igångsatta utredningen, då den tar i övervägande de åtgärder, som lämpligen kunna vidtagas för att bereda lappar i Västerbottens och Norrbottens län möjlighet att erhålla lån till inköp av renar, även måtte taga i övervägande, huru det för framtiden må kunna ordnas så, att i vartdera av Västerbottens och Norrbottens län en motsvarighet till den

hjälpkälla, som sålunda finnes i Jämtland för lappar, beredes. Renskötseln har i Norrbotten en flera gånger större omfattning än i Jämtland, och i Västerbotten är den nog dubbelt så stor som i Jämtland, men det är så långt ifrån, att en sådan hjälpkälla finnes inom de två nordligaste länen, att den tvärtom totalt där saknas, under det att en sådan länge funnits i Jämtland. Bland de behov, som härvidlag skulle komma i fråga att understödja, vill jag särskilt påpeka den hjälp, som skulle beredas, om det funnes någon möjlighet för lapparne att erhålla understöd för uppförande av broar på de platser, där deras renhjordar skola komma fram. Bristen härutinnan leder ofta till, att renar komma in på ägor, där de eljest icke skulle behöva komma och ställa till oreda. Det är ock många andra omständigheter, som göra, att det skulle vara synnerligen önskvärt, om frågan kunde få en sådan lösning, att ett lämpligt belopp ställdes till Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förfogande i de två nordligaste länen för att undanröja varjehanda svårigheter, som nu gång på gång uppstå, utan att det finnes medel att få dem ur vägen, ty lapparne själva sakna ofta utvägar och framför allt möjlighet att sammansluta sig för att göra en sak, spridda som de äro på skilda håll.

Om anslag till lån åt lappar i de två nordligaste länen för inköp av renar. (Forts.)

Herr Tamm: Man kan nog se en sak på olika sätt. Utskottet har verkligen trott, att när det skrev denna motivering, så ställde det sig så välvilligt till vad motionären framställt, att motionären och hans medtänkande skulle vara synnerligen tacksamma. Utskottet har ju alldeles tydligt pekat på, att när den pågående utredningen är avslutad, torde det finnas skäl för, att åtgärder vidtagas. Men det får väl herr Rosén giva mig och utskottet rätt i, att herr Lindhagens motivering för de 6,000 kronornas beviljande icke gärna kan anses utgöra tillräcklig grund för ett beslut redan nu. Det finnes icke något där, som visar, att medlen verkligen skulle vara erforderliga. Det tycker jag utskottet har ännu mycket mera påvisat, när utskottet pekar på den undersökning, som landshövdingen von Sydow och doktor Lundbohm utföra i Norrbotten, två personer, som alldeles särskilt ha kännedom om lapparnes omständigheter. Då har utskottet ansett det vara alldeles tydligt, att i detta speciella fall, nu mera än annars, ett dylikt anslag endast bör komma till efter framställning ifrån Kungl. Maj:t. Då det även inom utskottet var med förhållandena förtrogna norrlänningar, som helt och odelat anslöto sig till utskottets motivering, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta

motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till pensionsstyrelsen.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets den 20 och 21 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en central anstalt för pensionsförsäkringsärenden, pensionsstyrelsen.

Genom en den 25 april 1913 dagtecknad proposition, nr 298, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet förda protokoll föreslagit Riksdagen att, under förutsättning att Riksdagen antoge lag om allmän pensionsförsäkring,

dels, med godkännande av de i samma protokoll intagna förslag till avlöningsstat samt till allmänna villkor och bestämmelser för avlöningsförmåners å ordinarie stat åtnjutande, från och med år 1914 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie anslag till en central anstalt för pensionsförsäkringsärenden, pensionsstyrelsen, å 32,900 kronor.

dels, för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1914 anvisa ett förslagsanslag av 543,100 kronor.

dels, till avlönande av vissa tjänstemän i pensionsstyrelsen för tiden 1 september—31 december 1913 å extra stat för år 1914 anvisa 18,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1913 av tillgängliga medel utanordna beloppet;

dels och medgiva, att av förslagsanslaget å extra stat för år 1914 Kungl. Maj:t måtte under år 1913 av tillgängliga medel utanordna 60,000 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, måtte under förutsättning, att Riksdagen antoge lag om allmän pensionsförsäkring:

1:o) godkänna i utlåtandet intagen stat att tillämpas från och med år 1914 för en central anstalt för pensionsförsäkringens handhavande, pensionsstyrelsen;

2:o) förklara, att vissa uppgivna allmänna villkor och bestämmelser skulle gälla för avlöningsförmånernas åtnjutande;

3:o) i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie anslag till pensionsstyrelsen av 28,900 kronor;

4:o) för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1914 anvisa ett förslagsanslag av 547,100 kronor;

5:o) till avlönande av vissa tjänstemän i pensionsstyrelsen för tiden 1 september—31 december 1913 å extra stat för år 1914 anvisa 18,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1913 av tillgängliga medel utanordna beloppet; samt

6:o) medgiva, att av förslagsanslaget å extra stat för år 1914 Kungl. Maj:t finge under år 1913 av tillgängliga medel utanordna 60,000 kronor.

Anslag till pensionsstyrelsen. (Forts.)

Greve Hamilton, Hugo: I Kungl. Maj:ts proposition har insmugit sig ett tryckfel, som ledsamt nog icke observerats av utskottet, vilket förhållande på grund av det sätt, på vilket det förekommer, är förklarligt nog. Tryckfelet förekommer på 8:de sidan i utskottets betänkande i fråga om de allmänna villkoren för lönernas åtnjutande. Det står där: »att vid sjukdomsförfall för förste vaktmästare, eller när det erfordras för beredande av semester åt honom, annan vaktmästare skall vara skyldig att, om han förordnas att uppehålla förste vaktmästarens befattning», men därefter har det bortfallit några ord. Efter »vaktmästarens befattning» skall det stå: »bestrida densamma med rätt att därunder.» Jag yrkar bifall till utskottets framställning, med iakttagande av att denna ändring göres.

Herr Rooth: Då pensionslagen förekom till behandling här i kammaren, tillät jag mig framhålla, hurusom lagens tillämpning komme att för de statliga myndigheterna medföra ett högst betydligt arbete, utan att någon närmare utredning förelåg, huruvida och i vad mån det vore möjligt för dessa myndigheter att i vederbörlig ordning utföra detta arbete.

Rörande omfattningen av nämnda arbete erhåller man en ganska god föreställning av den nu föreliggande staten för pensionsstyrelsen, som slutar å ett så stort belopp som närmare 600,000 kronor. Då nu detta anslag begäres, så förefaller det mig anmärkningsvärt, att man icke synes hava haft tanke på att bereda någon som helst ersättning till mantalsskrivningsförrättarne, som högst avsevärt betungas av pensionslagens bestämmelser, samt att dessa tjänstemän, vilka redan förut äro i mycket hög grad ansträngda, påläggas en arbetsbörda, som tager i anspråk en tid av flera månader.

Jag har intet yrkande.

Herr statsrådet Schotte: I anledning av den sista ärade talarens yttrande skall jag be att få nämna, att Kungl. Maj:t naturligtvis har haft sin uppmärksamhet riktad på, att genomförandet av pensionsförsäkringslagen kommer att medföra väsentligt ökat arbete för såväl kommunala som statliga tjänstemän och myndigheter. Om och i vad mån någon särskild ersättning därför bör kunna beredas vederbörande, har man icke kunnat yttra sig om på den utredning, som nu föreligger. Jag anser emellertid tilläventyrs möjligt, att en sådan ersättning bör beredas, ehuru jag naturligtvis icke kan, på den punkt frågan står, avgiva ett bestämdare yttrande härutinnan. Det skulle närmast då vara fråga om att ersätta mantalsskrivningsförrättarne för uppgörande av förteckningarna över dem, som skola betala de pensionsavgifter, som skola upptagas. Kommer man till en sådan upp-

Anslag till pensionsstyrelsen. (Forts.)

fattning, är emellertid tids nog att göra framställning i ämnet till nästa års Riksdag, när en särskild utredning i sådant syfte verkställts. Det är nämligen först fram i mars, som det ökade arbetet vidtager, som eventuellt kan behöva ersättas; och det är väl tydligt, att om man gör en framställning till nästa års Riksdag i ämnet, man kan ifrågasätta, att erforderlig del av anslaget redan år 1914 göres tillgängligt. Skulle av en eller annan anledning denna väg ej befinnas lämplig, torde det icke möta något hinder att av det förslagsanslag, som det här är fråga om, kunna tillfälligtvis och med anmälan sedan till Riksdagen disponera det belopp, som kan vara erforderligt i ersättning för omförmälda längders uppgörande.

Herr Rooth: Jag ber att vördsamt få tacka herr statsrådet för det tillfredsställande meddelandet som lämnats. Vidare ber jag att vid detta tillfälle få uttala önskvärdheten av att, med hänsyn till pensionslagens snara tillämpning, föreskrifter om vad som med avseende på lagens tillämpning är att iakttaga snarast möjligt måtte meddelas vederbörande tjänstemän, på det att de måtte kunna i god tid bereda sig för den omläggning av mantalslängderna, som är nödig.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt med rättande av det anmärkta tryckfelet å sid. 8 i utlåtandet, där näst efter orden »förste vaktmästarens befattning» skulle insättas orden »bestrida densamma med rätt att därunder».

Vid ånyo skedd föredragning av särskilda utskottets den 20 och 21 i denna månad bordlagda utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för en allmän pensionsförsäkring, samt de med föranledande av nämnda proposition väckta motioner, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av Första kammarens första tillfälliga utskotts den 20 och 21 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 22, i anledning av en av herr Kronlund m. fl. inom Andra kammaren väckt motion, nr 236, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättring av konduktörernas vid statens järnvägar löne- och befordringsförhållanden, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. utvidgning av viss del av Södertälje kanal.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 21 och 22 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av den mellan Maren och Saltsjön belägna delen av Södertälje kanal.

I en den 11 april 1913 till Riksdagen avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 250, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen besluta, att Södertälje kanal i sträckan från Maren till Saltsjön måtte för en kostnad, icke överstigande 600,000 kronor, utgrävas för 5,5 meter djupgående fartyg jämte särskild fördjupning för pansarbåt.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning måtte besluta, att Södertälje kanal å sträckan från Maren till Saltsjön måtte för en kostnad icke överstigande 550,000 kronor, utgrävas för 5,5 meter djupgående fartyg.

Reservation hade avgivits av greve *P. O. L. Klingspor* samt herrar *H. F. Lamm*, *O. M. Strömberg*, *A. Åström*, *A. Ifvarsson* och *H. Lemke*, utan att dessa likväl däri framlagt sin mening.

Herr Lamm: Jämte några andra statsutskottsledamöter har jag reserverat mig mot statsutskottets utlåtande. Jag skulle kanske i allt fall icke ha uppträtt, för så vitt det icke varit vissa uttalanden i pressen, som givit mig anledning härtill. Rörande den föreliggande frågan ha stockholmstidningarna varit av ganska delade meningar, och ett par av dessa tidningar ha ställt sig på den ståndpunkten, att den, som icke vill gå med på att besluta sig för den föreslagna fördjupning av den del av Södertälje kanal, som går från Saltsjön till Maren, vill sätta krokben för hela Södertälje kanal. Då nu statsutskottet i alla fall gått med på Kungl. Maj:ts förslag, så har det förmenats i pressen, att de, som icke velat vara med härom, skulle ha några enskilda intressen, som göra att de vilja hindra denna sak. Jag behöver icke försäkra kammaren, att så icke är fallet, och jag tror, att då man ser, vilka det är, som reserverat sig, så måste man inse, att det icke kan tänkas, att dessa hava någon kombination av enskilda intressen, som skulle vara avgörande för deras ståndpunkt i denna fråga. Frågan ligger på det sättet, att Kungl. Maj:t vill, att Riksdagen redan nu skall besluta, att fördjupningen av den del av kanalen, som går från Saltsjön in till sjön Maren, skall bestämmas till 5,5 meters djup. Motivet till detta förslag är, att för sådan fördjupning finnes ett entreprenadanbud av den entreprenör, som bygger järnvägen och som enligt överenskommelse skall taga fyllningen för järnvägsbankarna från sidoschakten vid kanalen, och denna entreprenör vill redan nu hava bestämt svar. Kungl. Maj:t anser, att i händelse Riksdagen skulle besluta sig för att kanalen i

Ang. utvidgning av viss del av Södertälje kanal. (Forts.)

dess helhet skulle bliva 5,5 meter djup, skulle genom ett antagande redan nu av föreliggande entreprenadanbud en betydande besparing kunna göras. I händelse Riksdagens beslut åter icke skulle gå i den riktningen, så är naturligtvis där en utgift gjord, som civilministern uppskattar till cirka 100,000 kronor, och resultatet skulle då icke bliva annat än det, att fartyg, som fordra 5,5 meters djup, skulle kunna gå in till sjön Maren, något som naturligtvis icke har den ringaste praktiska betydelse. Nu har vattenfallsstyrelsen, som blivit hörd i denna sak, förklarat, att den anser, att den fördjupning, som skulle behöva göras — utöver vad som nu är nödvändigt för att få fyllning för järnvägsbankarna — för att komma till 5,5 meters djup, sedermera genom muddring kan göras fullt ut lika billigt, som det skulle bliva genom att nu antaga entreprenörens anbud och att man med uttagande av fyllnad ur sidoschakten bör stanna vid närvarande djupet. Herrarne återfinna detta i den kungl. propositionen på sidan 8. På sidan 12 i samma kungl. proposition är en tablå uppställd av civilministern, som ju för övrigt själv, innan han beslutat sig, var tämligen tveksam i denna sak, en tablå, utvisande vilka massor skulle erhållas, om man ställde sig på den ena eller andra ståndpunkten, om man följde det förslag, som vattenfallsstyrelsen framställt, eller det, som regeringen nu har kommit med och som avser att antaga det av entreprenören gjorda anbudet. Det framgår av tabellen på sidan 12, att man, för så vitt man följer vattenfallsstyrelsens förslag, skulle kunna få ett underskott av 5,000—35,000 kubikmeter fyllnadsmassor, som naturligtvis med lätthet för ett så stort arbete skulle kunna tagas ut snart sagt var som helst i närheten av järnvägen. För så vitt man åter tager det förslag, som nu föreligger, skulle man få ett överskott av 65,000—95,000 kubikmeter, detta om man avstår från den särskilda fördjupningen för pansarbåtar, vilken icke påyrkas av statsutskottet.

När nu detta ärende kom under behandling, så var situationen den, som jag här redogjort för, och meningarna voro naturligtvis delade, men man var starkt böjd för att gå med på vattenfallsstyrelsens förslag. Man kunde icke anse, att det var nödvändigt att redan nu besluta sig. Men medan detta pågick, kom Södertäljekommissionen in med ett förslag till Kungl. Maj:t om att förskjuta stationen vid Näset något mera österut, och detta förslag underställdes då järnvägsstyrelsen, som härom yttrade följande: »Vid föreliggande frågas bedömande bör främst beaktas, att den järnvägssträckning, varom här är fråga, skall ingå såsom en del av huvudlinjen från Stockholm söderut. Med den för våra förhållanden intensiva trafik, däruti landets viktigaste snälltågstrafik ingår, som råder å denna linje och vilken alltjämt starkt ökas, är det självklart, vilken betydelse bör tillmätas denna linjes lutnings- och kurvförhållanden. Ur sådan synpunkt är det att beklaga, att det synes hava varit omöjligt att uti sträckningen mellan Igelsta hållplats invid Södertälje kanal och den blivande stationen vid Näset undvika en så stark kurvradie som 400

Ang. utvidgning av viss del av Södertälje kanal. (Forts.)

meter.» Detta är någonting, som redan är beslutat och som järnvägsstyrelsen varit med om, men som den finner beklagligt. Så yttras vidare om det föreliggande förslaget: »Den av Södertäljekommissionen föreslagna S-kurvan uti norra delen av stationens huvudspår utgör en ytterligare betänklig försämring uti linjens planläge, vilken om någon möjlighet därtill finnes bör undvikas. Järnvägsstyrelsen har visserligen förklarat sig icke avgjort vilja motsätta sig en sådan linjesträckning, om icke en bättre lösning kan utfinnas, och har detta skett på grund av den ekonomiska vinst, som förskjutningen i stationsläget uppgives skola medföra. Styrelsen anser dock saken vara av sådan vikt, att densamma icke ansett sig kunna förorda det föreslagna nya planläget av huvudspåren genom Näsets station, innan en tillförlitlig utredning föreligger, att icke en mera tillfredsställande lösning kan ernås.»

Detta yttrande var avgivet av järnvägsstyrelsen den 29 april 1913, och gentemot denna järnvägsstyrelsens uppfattning beslöt Kungl. Maj:t den 2 maj att förlägga stationen, såsom av Södertäljekommissionen blivit föreslaget. Härigenom erfordras enligt vad som synes av statsutskottets utlåtande sid. 2 en ytterligare fyllnadsmassa av 37,000 till 56,000 kubikmeter. Nu har jag för min del och med mig många andra ledamöter av statsutskottet, även sådana, som biträtt statsutskottets majoritets beslut, icke fått någon klarhet om motivet för detta Kungl. Maj:ts beslut, men vad som är alldeles tydligt, är naturligtvis det, att däri finnes ytterligare en anledning till att bifalla det av Kungl. Maj:t gjorda förslaget om 5,5 meters fördjupning, då härigenom mera fyllnadsmassor åtkommas. För övrigt har jag, såvitt jag kunnat bilda mig något omdöme genom de upplysningar jag kunnat förskaffa mig, fått den uppfattningen, att denna fråga om huru mycket fyllnad, som går åt eller icke, är rätt olika uppfattad av olika teknici inom kommissionen. Det har sagts mig, att, redan som det nu är, det underskott, som skulle uppstå, icke skulle bliva större än 16,000 kubikmeter. Jag för min del, och jag förmodar även mina medreservanter ha därför icke kunnat anse, att vi hava någon egentlig anledning att övergiva den ståndpunkt, som vi från det första intagit. Och då vi ansett, att man mycket väl kan uppskjuta fattandet av något positivt beslut i denna fråga, då vi i likhet med vattenfallsstyrelsen anse, att de fyllnadsmassor, som ytterligare kunna behövas, på muddringsvägen kunna utfås lika billigt som genom att nu begagna sig av entreprenadanbudet, och då vi anse, att man i så fall bör avvakta den utredning i frågan, som nu vattenfallsstyrelsen är sysselsatt med, och som man inom den närmaste tiden har att förvänta, hava vi icke velat på något sätt taga något steg, som kan binda oss med avseende på det djup, som Södertäljekanalen skall hava. Nu framhåller visserligen civilministern, »att ett sådant beslut» — nämligen om $5^1/_2$ m. djup — »icke får anses bindande för djupet av farleden i övrigt», men har man i likhet med oss reservanter den ståndpunkten, att man icke skall binda sig på något sätt,

Ang. utvidgning av viss del af Södertälje kanal. (Forts.)

då anser jag för min del det vara riktigare, att man avvaktar vattenfallsstyrelsens utredning och ser, vad den leder till, och sedan den då kommit fram, så kan man bestämma sig med avseende på djupet av Södertälje kanal.

Det är med anledning härav, herr talman, som jag skall be att få yrka, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning nu må i så måtto vinna Riksdagens bifall, att Riksdagen beslutar, att Södertälje kanal och sträckan från Maren till Saltsjön må för en kostnad icke överstigande 440,000 kronor utgrävas på sätt vattenfallsstyrelsen i sitt den 13 mars 1913 avgivna, i statsrådsprotokollet över civilärenden den 11 april 1913 omförmälda utlåtande förordar.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag skall i anledning av den föregående ärade talarens uppfordran gärna göra några ytterligare kompletterande meddelanden angående Kungl. Maj:ts beslut den 2 maj 1913, varigenom fastställelse av en viss linje, huvudlinjen för framdragandet av stationen vid Näset, blivit besluten.

Det var, som den föregående ärade talaren erinrade om, så, att järnvägsstyrelsen icke ställde sig alldeles avvisande emot Södertäljekommissionens förslag, utan blott uttalade önskvärdheten av, att denna s. k. S-kurva — den är dock endast en femgraderskurva — skulle kunna undvikas. Det åberopades, att den var olämplig, särskilt därför att man hade en dylik, men större, kurva, en 400-meterskurva, närmare Igelsta. Då hade vi inom beredningen ett sammanträde med herr Stafsing från kommissionen samt herrar Fogelmarck och Bergelmer från järnvägsstyrelsen, och efter deras framställning beslöts att låta verkställa en utredning, huruvida den omnämnda lilla 5-graderskurvan skulle kunna undvikas utan alltför ökade kostnader. Det var då också andra förslag å bane, men man fann snart nog, att dessa andra förslag voro sådana, att de knappast borde vidhållas. Det första av dessa andra förslag var att göra en ny sträckning Igelsta—Klastorp och därmed undvika den stora 400-meterskurvan. Det var emellertid icke möjligt, ty ett stort antal tomter voro inköpta och en hel del hus hade rivits, grundläggningsarbeten hade utförts och skogsröjning påbörjats. Vidare märktes, att man skulle bliva tvungen att inköpa Rosenborgs egendom. Det var således klart att den utvägen var stängd. Den andra utvägen var att flytta ut kurvans tangentpunkt på bron, men det hade förut av järnvägsstyrelsen, liksom av kommissionen, framhållits, att man icke borde utan synnerligen tvingande skäl taga det alternativet, emedan man på det sättet fick en kurva å själva bron. Man blev därför tämligen snart ense om, att även detta alternativ var omöjligt. Då kom man överens om att låta göra den nyssnämnda utredningen, en utredning, huruvida man icke kunde räta ut 5-graderskurvan å Näsets station genom någon förskjutning av stationen öster ut, varigenom man skulle kunna undvika kurvan. Den utredningen verkställdes av arbetschefen Nilson och utvisade, att med det förslag, som främst kunde

avhjälpa kurvan, en ökning av kostnaderna skulle uppkomma till belopp av 69,425 kronor. Denna utredning ansåg jag med hänsyn till den ställning, järnvägsstyrelsen intagit i frågan, tillfredsställande, och fann således på grund därav, att stationskurvans undvikande skulle betinga alltför höga kostnader, vadan jag fann skäl icke föreligga att hos Kungl. Maj:t förorda, att för denna lilla kurvas rätande en betydlig ytterligare utgift skulle åsamkas järnvägsbyggnaden. På så sätt har Kungl. Maj:ts beslut i saken tillkommit.

Ang. utvidgning av viss del av Södertälje kanal. (Forts.)

Vad nu beträffar själva frågan, så har det framlagts olika uppgifter om de massor, som behöva tagas ut för fyllningen av stationsplanet å Näset, och den frågan torde nog vidare komma att beröras under diskussionen här i kammaren. Jag har i själva saken, Södertäljekanalens blivande djup, såsom också den föregående talaren erinrade om, icke intagit någon bestämd position, men ansett, att man borde, i den del, nu vore fråga om, taga det säkra för det osäkra. Här har man ett alldeles bestämt och bindande entreprenadanbud, varigenom man skulle kunna utföra dels järnvägsanläggningen i sin helhet för en rimlig och beräknad kostnad, dels också påbörja kanalarbetet. Låt vara att man tilläventyrs därmed gjorde något mer än som kunde visa sig framdeles nödvändigt, så vore detta bättre, helst som i annat fall givetvis de massor, vilka för stationen å Näset behövas, skulle få tagas på annat håll — något som skulle bli synnerligen dyrt. Jag tror, att det därför är överensstämmande med klokhetens bud i detta fall att i huvudsak gå på det förslag, kommissionen framställt, och jag föreställer mig att den uppoffring, som staten tilläventyrs härigenom kommer att göra, för den händelse Riksdagen sedermera icke skulle gå med på att fördjupa kanalen till samma djup som nu förevarande sträcka, kan vara till fullo uppvägd i jämförelse med den ökade kostnad, som skulle åsamkas järnvägen, om man finge lov att taga de behövliga fyllnadsämnena på annat håll än i kanalen. Jag tror, att kammaren lugnt kan gå på det förslag, som statsutskottets majoritet har förordat. Det prejudicerar icke i någon mån Riksdagens slutliga ställning till kanaldjupet, men det säkerställer de nuvarande kostnaderna för järnvägen. Man kan heller icke säga, att det större djupet på förevarande del av kanalen är alldeles betydelselöst, även om man icke skulle göra fortsättningen av kanalen så djup som ifrågavarande del.

Jag ber därför kammaren att biträda statsutskottets förslag.

Friherre Lagerbring: Herr talman, mina herrar! Då jag har äran att vara ordförande i den byggnadskommission, som fått i uppdrag att utföra ifrågavarande arbeten, skall jag här be att få yttra några få ord.

Anledningen till att denna fråga om Södertälje kanals djup redan nu i förevarande form blivit dragen under Riksdagens prövning, är den, att då Riksdagen förlidet år beslöt att dels inköpa Södertälje kanal för att utvidga den till en mera tidsenlig farled, dels ock draga

Ang. utvidgning av viss del av Södertälje kanal. (Forts.)

dubbelspåret mellan Rönninge och Ström över Näset i stället för över Södertälje stad, uttalade Riksdagen önskvärdheten av, att dessa arbeten, järnvägs- och kanalarbetena, skulle utföras kombinerade, så att den största möjliga kostnadsbesparing kunde vinnas. Kommissionens uppdrag är ju att inom det av Riksdagen beviljade anslaget 5,074,200 kronor utföra arbetena. Emellertid visade det sig snart, att järnvägsstyrelsen hade en hel del önskemål, som gingo utöver ramen av Riksdagens beslut. De mest avsevärda av dessa voro dels bättre utrymme för stationen vid Näset och dels större radie eller en mindre stark kurva på ingångsspåret till Rönninge station. Kommissionen har velat så mycket som möjligt gå järnvägsstyrelsens önskemål till mötes, men den kan icke göra det, om Riksdagen icke därtill bemyndigar kommissionen genom att bevilja medel till utgrävning av Södertälje kanal redan nu till det djup, som här är föreslaget. Får man dessa medel, kan man utföra arbetena och om man sedan upptager den ökade kostnaden av 600,000 kronor som en merkostnad för järnvägsarbetet, så kan man säga, att man fått hela denna del av kanalen gratis grävd. Det blir ju en senare fråga, huru man skall uppdela kostnaden, men man kan i alla fall uttrycka saken så.

Nu har den förste ärade talaren såsom skäl mot förslaget särskilt — såvitt jag kunnat uppfatta honom — framhållit den omständigheten, att djupet för Södertälje kanal icke är fastställt, enär det är beroende på utredning och vidare att de massor av fyllning, som skulle åtgå, icke kunna beräknas bliva så stora, att man egentligen behövde göra denna utgrävning, och slutligen att det icke skulle ligga någon olägenhet uti ett uppskov med beslutet, emedan, såsom reservanten menade, man ändå kunde reda sig under tiden.

Vad nu beträffar den saken att djupet för Södertälje kanal icke är fastställt, så är ju detta alldeles riktigt, och önskvärt hade varit, om den frågan varit färdig att föreläggas Riksdagen redan nu. Men någon stor sannolikhet för, att, när man skall utvidga Södertälje kanal till en tidsenlig farled, djupet kommer att bli mindre än här ifrågasatts, finnes knappast. Jag har stöd för detta mitt uttalande i vattenfallsstyrelsens eget yttrande till den kommission, som hade i uppdrag att göra en undersökning i dessa frågor, och i vilken kommission även jag hade nöjet att vara medlem. Kommissionen avlät en skrivelse till vattenfallsstyrelsen för att inhämta dess uppfattning angående kanaldjupet, och styrelsen svarade i skrivelse den 2 september 1911, att det krävdes utredning för att kunna bestämt besvara denna fråga, men att man torde »a priori kunna antaga, att en utredning rörande lämpligaste farledsdjup för Mälarinloppet komme att giva till resultat, att detsamma icke bör väljas mindre, än som svarar mot fem meters fartygsdjup och sannolikt med fördel göras än större». Det var den uppfattning vattenfallsstyrelsen då hade.

Vad beträffar frågorna om fyllningsmassorna och att behovet därav icke skulle vara så stort som uppgivits, så får jag säga, att det är

väl ändå förvånande, om de uppgifter, någon under hand lämnar till den ena eller andra statsutskottsledamoten skulle vinna mera tilltro än de offentliga uppgifter, som lämnas av den kommission, vilken har arbetena sig anförtrodda och vars arbetschef har uträknat volymen av dessa massor och står i ansvar inför kommissionen och förresten även inför allmänheten för sina uträkningar. Det är naturligtvis mycket svårt att på förhand precis beräkna, vilka massor som åtgå till sådana arbeten, men nog tror jag att det är lugnare att taga till siffrorna litet för stora än att taga till dem för små. Jag har i sådant avseende erfarenhet från det län jag representerar. Där beräknade man kostnaderna för Bohusbanan efter vad jag vill minnas till 12 à 13 miljoner kronor, men kostnaderna slutade vid en summa av 22 eller 23 miljoner på grund av de oupphörliga sjunkningar, som ägde rum. Beräkningarna kunna därför icke giva ett resultat, vilket man på förhand kan påstå vara absolut riktigt. Under sådana förhållanden tror jag, att man gör klokast uti att följa de siffror, som uppgivits och uträknats av kommissionens arbetschef.

Ang. utvidgning av viss del av Södertälje kanal. (Forts.)

Slutligen var det tredje skälet, att det icke gjorde så mycket, om man här uppsköt frågan, ty den kunde ju lika väl avhandlas nästa riksdag. Jo, det är verkligen ganska stora olägenheter, som äro förenade med ett uppskov. Först och främst komma arbetena med kanalutgrävningen, därest Riksdagen beslutar ett kanaldjup av $5^1/_2$ meter, att då bli betydligt dyrare, det kan icke hjälpas. Och för det andra kommer då kanaldriften att störas i två olika repriser och för det tredje kan verkligen icke kommissionen då utföra de arbeten, som järnvägsstyrelsen önskar, ty den har icke medel därtill. Olägenheterna av ett uppskov äro således rätt stora, och även ur en annan synpunkt är uppskov synnerligen beklagligt. Kommissionen måste nämligen redan nu besluta angående sin arbetsplan och behöver därför ett beslut av Riksdagen att rätta sig efter. Blir det beslutet i överensstämmelse med reservanternas förslag, måste kommissionen helt och hållet kasta om sin arbetsplan, men blir beslutet i överensstämmelse med utskottets förslag, kan kommissionen fullfölja den plan, som nu är uppgjord, och det blir nog det bästa, och mest tillfredsställande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lamm*, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning nu skulle i så måtto vinna Riksdagens bifall, att Riksdagen beslutade att Södertälje kanal å sträckan från Maren till Saltsjön finge för en kostnad, icke överstigande 440,000 kronor, utgrävas på sätt vattenfallsstyrelsen i sitt den 13 mars 1913 avgivna, i statsrådsprotokollet över civilärenden den 11 april 1913 omförmälda utlåtande förordat.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 21 och 22 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande av visst belopp till den i 19 § av lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond, och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts uti statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till tillfällig löneförbättring åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän samt till polisväsendet på landsbygden,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

På hemställan av herr talmannen beslöts, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr af Ekenstam erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig föreslå, att lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till apoteksvarustadga, dels ock i anledning därav väckta motioner måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till det plenum, som kommer att hållas härstädes nästkommande tisdag.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om ändrade bestämmelser rörande röstgrund å kyrkostämma vid val till folkskollärare- med flera befattningar,

nr 29, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grundlagsbestämmelser rörande omständigheter, på grund av vilka riksdagsman må kunna under pågående riksdag berövas sin frihet,

nr 30, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t, angående rätt för kommun att besluta ersättning till innehavare av kommunalt förtroendeuppdrag för mistad arbetsförtjänst och direkta utgifter i och för uppdraget,

nr 31, i anledning av väckt motion om rösträtt efter huvudtal vid val å kommunalstämma och kyrkostämma, samt

nr 32, i anledning av väckt motion om höjning av riksdagsmännens arvoden;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av folkskoleinspektionen samt i ämnet väckta motioner,

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund m. m.,

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension till extra ordinarie eldaren vid statens järnvägar Peter Lorents Liljevall,

nr 143, med förslag till ändrad lydelse av punkten 8 i nu gällande avlöningsbestämmelser för Riksdagens tjänstemän och vaktbetjänte,

nr 144, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om ökning av fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri, *dels och* Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag för täckande av förvaltningskostnaderna för nämnda lånefond år 1914,

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare medel för utlåning från fonden för rederinäringens understödjande,

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till inköp av tomt och uppförande av nybyggnad för post- och telegrafverkets behov i Uddevalla,

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa vid Trollhätte kanalverk anställda vakter m. fl.,

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt lantbrevbäraren Jonas Nilsson Lith och förre postföraren Olof Johansson Ferm,

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt bergsprängarförmannen Karl August Lundgrens änka och minderåriga barn,

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvode till delegerad vid underhandlingarna med Norge rörande flyttlapparnas rätt till renbete m. m.,

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av en tomt i Linköping,

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 181 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående höjning av förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folk- och småskolor, jämte en i ämnet väckt motion,

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning av medel till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder, samt

nr 154, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående Kungl. Maj:ts framställning om förändrad organisation av patent- och registreringsverket och reglering av löneförhållandena vid nämnda ämbetsverk; ävensom

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 58, i anledning av väckta motioner om upphävande av stämpelskatten å inrikes växlar,

nr 60, i anledning av dels Kungl. Majts två särskilda propositioner med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, den ena avseende jämväl ändring av de vid nämnda förordning fogade formulär, dels ock i ämnet väckta motioner, samt

nr 61, i anledning av Riksdagens beslut i anledning av bevillningsutskottets memorial nr 27, i anledning av utskottets betänkande nr 24, i fråga om väckt motion om upphävande av tullen å ris, risgryn och rismjöl.

Upplästes och godkändes bankoutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, nr 10, till Konungen, angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, nr 130, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av ytterligare låneunderstöd för järnvägsanläggning från Varberg över Ullared till Ätrans station.

Upplästes och godkändes jordbruksutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 131, angående ändrad lydelse av 62 § första stycket i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om gemensamhetsfiske, lag om ändrad lydelse av 11 kap. 13 § rättegångsbalken och lag om ändrad lydelse av 10, 13 och 14 §§ i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske;

nr 133, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar, dels ock två i ämnet väckta motioner; samt

nr 134, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande föreskrifter i fråga om upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, dels ock en i ämnet väckt motion.

På hemställan av herr talmannen medgav kammaren, att anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4,38 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Söndagen den 25 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets memorial nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § i förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden nr 28—32 ävensom statsutskottets samma dag bordlagda utlåtanden nr 139—153.

Vid föredragning av statsutskottets under gårdagen bordlagda memorial nr 154, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående Kungl. Maj:ts framställning om förändrad organisation av patent- och registreringsverket och reglering av löneförhållandena vid nämnda ämbetsverk, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets sistlidne dag bordlagda betänkanden nr 58 och 60 samt memorial nr 61.

Herr vice talmannen: Jag tager mig friheten hemställa, att konstitutionsutskottets nu för andra gången bordlagda utlåtanden, nr 28, 29, 30, 31 och 32, måtte uppföras på föredragningslistan till onsdagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 7,07 e. m.

In fidem
Hj. Modigh.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1913.